

Πρόλογος

Το βιβλίο απευθύνεται στους μαθητές –τριες των της ειδικότητας Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων των Τ.Ε.Ε. Αποτελείται από δύο διακριτές ενότητες: Την δραματική τέχνη στην εκπαίδευση και την εικαστική αγωγή. Πρόκειται για δύο διαφορετικά πεδία που στοχεύουν στην αισθητική και καλλιτεχνική καλλιέργεια του παιδιού της προσχολικής ηλικίας.

Η καλλιέργεια αυτή δεν αναβλύζει με ένα μαγικό και αδιαμεσολάβητο τρόπο, ούτε και αναδύεται ως άθροισμα των διαφόρων επιμέρους καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων. Η καλλιτεχνική αγωγή δεν προσβλέπει στην ανάπτυξη της ιχνογραφικής ικανότητας ή στην οργάνωση μιας θεατρικής παράστασης. Ζητούμενο είναι η δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων και η παροχή των ευκαιριών, ώστε το αναπτυσσόμενο άτομο να βιώσει το φαινόμενο της τέχνης και να το εντάξει στις διάφορες εμπειρίες της ζωής του μέσα και έξω από τα στενά όρια ενός παιδαγωγικά σχεδιασμένου περιβάλλοντος, τόσο στη διάρκεια των μαθητικών χρόνων όσο και πέρα από αυτά.

Στο σημείο αυτό αναδεικνύεται ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος του παιδαγωγού, που δε μπορεί να είναι ένας απλός εφαρμοστής έτοιμων συνταγών. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι να πιστεύει ο ίδιος στην αξία των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων. Η θεωρητική και πρακτική του επάρκεια αποτελεί την ασφαλέστερη βάση προκειμένου να συγκροτήσει μια συνειδητή στάση σχετικά με το τι, πώς και γιατί προσφέρεται κάθε φορά. Η πρόκληση την οποία αντιμετωπίζει είναι η ευθύνη της καλλιέργειας γόνιμου εδάφους που διευκολύνει την επαφή του παιδιού με την τέχνη. Και η πρόκληση αυτή, με όλο το βάρος που προκύπτει από το πλήθος των προσεγγίσεων και των προβλημάτων, παραμένει πάντοτε ανοιχτή.

Οι συγγραφείς

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΑΛΚΗΣΤΙΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

- 1.1. Θέατρο, ηθοποιοί, θεατές
- 1.2. Θεατρική παράσταση και λειτουργίες του θεάτρου
- 1.3. Θέατρο, ρίζες και εξέλιξη
- 1.4. Δράμα
 - 1.4.1. Διθύραμβος
 - 1.4.2. Τραγωδία
 - 1.4.3. Κωμωδία
- 1.5. Θέατρο και αγωγή
 - 1.5.1. Επίσκεψη ηθοποιού
 - 1.5.2. Παράσταση στον παιδικό σταθμό ή νηπιαγωγείο
 - 1.5.3. Επίσκεψη των παιδιών σε θέατρο ή παρακολούθηση θεατρικής παράστασης
 - 1.5.4. Μεγάλο βιβλίο με εικόνες περί θεάτρου (κολλάζ)
 - 1.5.5. Έκθεση προσωπείων (μάσκας)
 - 1.5.6. Συλλογές θεατρικών αντικειμένων
 - 1.5.7. Γωνιά θεάτρου ή μουσείο θεάτρου στο σχολείο
 - 1.5.8. Εργασία με αφίσες σχετικές με το θέατρο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- 2.1. Ο ρόλος της Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση
- 2.2. Η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση και η σημασία της για το παιδί
- 2.3. Ασκήσεις και τεχνικές της Δραματικής τέχνης στην Εκπαίδευση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ

- 3.1. Δημιουργία ιστορίας ή παραμυθιού
- 3.2. Στοιχεία της Δραματοποίησης – Ανάλυση στοιχείων
- 3.3. Εκτίμηση, ανάλυση και παιδαγωγός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών

- 4.1. Το κουκλοθέατρο και η ιστορία του
- 4.2. Θέατρο σκιών: ο Καραγκιόζης και η ιστορία του
- 4.3. Τι προσφέρει το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών στα παιδιά
- 4.4. Τι προσφέρει το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών στον παιδαγωγό
- 4.5. Εφαρμογές του κουκλοθεάτρου και του θεάτρου σκιών
- 4.6. Μεθοδολογία δημιουργικής προσέγγισης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Θέατρο και θεατρικές παραστάσεις

1.1. Θέατρο, ηθοποιοί, θεατές

Η λέξη **θέατρο** προέρχεται από το ρήμα **θεάομαι** – **θεώμαι** και σημαίνει ότι παρατηρώ κάτι με θαυμασμό, κοιτάζω, θεωρώ, εξετάζω (Ηρόδοτος). Ο Ισίδωρος παράγει τη λέξη από το ουσιαστικό **θεωρία**, ενώ ο Πλούταρχος από το **θεός**. Με τη σημερινή της σημασία η λέξη **θέατρο** απαντάται πρώτα τον 3^ο π.Χ. αιώνα σε επιγραφές της Δήλου. Η λέξη **θέατρο** δηλώνει τον τόπο των παραστάσεων, τις ίδιες τις παραστάσεις δηλαδή το θέαμα και πολλές φορές ό,τι έχει σχέση με αυτό, ακόμα και τους θεατές.

Το **θέατρο** είναι ένας δύσκολος και δυσπροσδιόριστος κώδικας επικοινωνίας και αποτελεί μια έκφραση του πολιτισμού μέσα στον οποίο αναπτύσσεται. Αντιλαμβανόμαστε τη δυσκολία και την πολυπλοκότητά του, αν σκεφτούμε τις λειτουργίες που επιτελεί, τις τέχνες που συναντιούνται σ' αυτό, τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους, τον ενεργητικό ρόλο των ηθοποιών αλλά και των θεατών, τα ποικίλα θεατρικά σημεία, τις συσχετίσεις τους, και την πολυσημία του καθενός απ' αυτά.

Ο κώδικας αυτός δεν είναι σταθερός αλλά ρευστός και μεταβλητός. Πόσο, αλήθεια, άλλαξε το **θέατρο** από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Κανείς ίσως, από μας δεν μπορεί να φανταστεί πόσο θα αλλάξει στο μέλλον και τι μορφές θα πάρει.

Αν δούμε το **θέατρο** διαχρονικά, δηλαδή από τις τελετουργίες μέχρι τα σημερινά δρώμενα και συγχρονικά, δηλαδή τις ποικίλες μορφές θεατρικής έκφρασης που παρουσιάζονται σε διάφορα μέρη του πλανήτη μας, θα διαπιστώσουμε ότι πρόκειται για πολλούς θεατρικούς κώδικες και όχι γι' ένα, που αντικατοπτρίζουν τους ποικίλους πολιτισμικούς τομείς.

Ο Νικηφόρος Παπανδρέου, Καθηγητής Θεατρολογίας στο Πανεπιστή-

μιο της Θεσσαλονίκης (Παπανδρέου, 1989) γράφει ότι το θέατρο είναι μίμηση πράξεων, είναι δηλαδή αναπαράσταση μιας δράσης, μιας σειράς πράξεων. Θέατρο υπάρχει όταν μια ομάδα ηθοποιών ή και μόνον ένας παρασταίνει μια ιστορία από τη ζωή των ανθρώπων μπροστά σε μια ομάδα θεατών.

Χρειάζομαστε λοιπόν, στη θεατρική πράξη το μύθο (ιστορία), τον ηθοποιό και το θεατή. Ο ένας θέτει και προϋποθέτει την ύπαρξη του άλλου, όπως και η απουσία του ενός καταργεί τον άλλον.

Το θέατρο είναι μια σύμβαση, μια συμφωνία, μια αποδοχή ένθετης πράξης, μιας πλαστής πραγματικότητας μέσα στην πραγματικότητα που ζούμε. Είναι μια σύμβαση των συμμετεχόντων, αφού ο θεατής από τη στιγμή που μπαίνει στη θεατρική αίθουσα υποκρίνεται ότι πιστεύει ως αληθινό αυτό που δεν μπορεί παρά να μην είναι αληθινό (Mannoni, 1969).

Ο Ε. Bentley, γνωστός θεατρολόγος, γράφει ότι θέατρο είναι η διαδικασία κατά την οποία ο ηθοποιός ενσαρκώνει ένα ρόλο ενώ ο θεατής τον παρακολουθεί (Bentley, 1965). Αυτό είναι το μοντέλο επικοινωνίας στο θέατρο. Ο Βάλτερ Πούχνερ όμως, Καθηγητής θεατρολογίας στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, θεωρεί αυτό το μοντέλο μηχανιστικό και αναφέρεται στις λεπτές και πολύπλοκες επικοινωνίες του θεάτρου (Πούχνερ, 1986), ενώ ο Barthes σχολιάζει την πολυδιάστατη διαδικασία και την “πληροφοριακή πολυφωνία” (Barthes, 1964).

Ο ηθοποιός όμως, και ο θεατής κατέχουν και οι δυο τον ίδιο κώδικα; Όχι φυσικά. Η ερμηνεία του θεατή συμπίπτει, μόνο μερικά, με τη σημασία του κώδικα, αφού τα αισθητικά σημεία του θεάτρου έχουν πολυσημία, δηλαδή σημαίνουν συγχρόνως πολλά (Fischer-Lichte, 1979). Εκτός όμως, από αυτά, ένα μεγάλο μέρος του θεατρικού κώδικα αποτελεί η γλώσσα που είναι προσωπική, συναισθηματική και βιωματική (Μπαμπινιώτης). Με το άκουσμα μιας λέξης καθενας από μας σκέφτεται και νιώθει κάτι διαφορετικό, σύμφωνα με τις εμπειρίες που έχει. Επομένως, δεν μπορεί να υπάρχει ολοκληρωτική επικοινωνία μεταξύ του ηθοποιού και του θεατή, παρά μόνο μερική.

Ο Γιέρζι Γκροτόφσκι (Γκροτόφσκι, 1982), μεγάλος Πολωνός σκηνοθέτης, μιλά για μια σχέση ηθοποιού – θεατή με μια διαισθητική, άμεση, ζωτανή επικοινωνία. Μιλά για μια βαθύτατα ριζωμένη αληθινή αγάπη ανά-

μεσα σε δυο ανθρώπινα πλάσματα. Γι' αυτή την αγάπη γράφει και ο μεγάλος Έλληνας σκηνοθέτης Κάρολος Κουν (Κουν, 1987:

“Η συνάντηση αυτή με γέμιζε δύναμη και χαρά, γιατί έβλεπα να ζωντανεύει ο κρίκος μεταξύ της σκηνής και της πλατείας, γιατί καταλάβαινα πως άρχιζε να πραγματοποιείται ο σκοπός του θεάτρου μας. Εκτελεστές και θεατές συνδέονταν στο μοίρασμα μιας χαράς που πήγαινε από τη βαθύτερη κατανόηση των αξιών της ζωής, κι ακόμα περισσότερο άρχιζε να δημιουργείται ένα αίσθημα αγάπης, συνενοχής, αν θέτε, μπροστά στο μυστήριο του ξεσκεπάσματος μιας πνευματικής αλήθειας”.

Η σχέση μεταξύ του ηθοποιού και του θεατή είναι έντονη και αλληλεπιδραστική.

Ο θεατής συμμετέχει στην όλη διαδικασία και ταυτίζεται ή αποταυτίζεται από αυτή. Αυτό σημαίνει ότι γίνεται ένα με αυτήν ή διαχωρίζει τελείως τη θέση του. Σε κάθε περίπτωση επηρεάζεται από τους ηθοποιούς και την παρουσία τους, όσο και από την ίδια την παράσταση.

Ο ηθοποιός δρα και βιώνει τη θεατρική πράξη. Τη διαμορφώνει αλλά και διαμορφώνεται από αυτήν. Επηρεάζεται από τους θεατές που είναι ο καθρέφτης του, που έχει όμως τη δύναμη πάλι να τον μεταμορφώνει.

Ο γνωστός φιλόσοφος της τέχνης, Ευάγγελος Παπανούτσος (Παπανούτσος, 1956) γράφει ότι η πνοή της τέχνης μοιάζει με ευλογία. Αλλοιώνει και τα πρόσωπα και τα πράγματα. Τα μεταμορφώνει ψυχικά, τα ανανεώνει και τα εξυψώνει και τους δίνει μια άγνωστη, ανυποψίαστη ως τότε, υπόσταση.

1.2. Θεατρική παράσταση και λειτουργίες του θεάτρου

Κάθε θεατρική παράσταση είναι το τελικό προϊόν τόσο των συντελεστών, όσο των ηθοποιών και των θεατών. Χαρακτηριστικό της λοιπόν, είναι η συλλογικότητα. (Πούχνερ, 1986).

Κάθε παράσταση επίσης χαρακτηρίζεται από το ανεπανάληπτο. Τόσο οι ηθοποιοί που καθημερινά αποδίδουν διαφορετικά τους ρόλους τους και δημιουργούν επαναλαμβάνοντάς τους, όσο και οι θεατές, οι οποίοι εναλλάσσονται καθημερινά και συνιστούν κάθε φορά ένα νέο δυναμικό, συντελούν στη δημιουργία της μοναδικής παράστασης, που δεν μπορεί να ξαναγίνει ίδια ακριβώς (Παπανδρέου, 1989).

Για τον Γκροτόφσκι κάθε θεατρική παράσταση έχει την αμεσότητα του ζώντος οργανισμού. Εξ αιτίας αυτής της αμεσότητας κάθε πρόκληση από τον ηθοποιό, κάθε μια από τις μαγικές πράξεις γίνεται κάτι μεγάλο, κάτι εκπληκτικό, κάτι που φτάνει ως την έκσταση (Γκροτόφσκι, 1982).

Εκτός απ' αυτά, η θεατρική παράσταση χαρακτηρίζεται ως εφήμερη, γιατί μόλις τελειώσει παύει να υπάρχει. Ωστόσο, επηρεάζει αποφασιστικά την αισθητική των καλλιτεχνών και τη δεκτικότητα του κοινού για τις παραστάσεις που θα ακολουθήσουν (Παπανδρέου, 1989). Δρα δυναμικά και συντελεί στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης. Παράλληλα, αφήνει το αποτύπωμά της στην ιστορία του θεάτρου και συμβάλλει στο πολιτισμικό γίγνεσθαι.

Πόσο γλαφυρά αποδίδουν τα λόγια του Κουν αυτή τη διάσταση (Κουν, 1987):

“Δεν κάνουμε θέατρο, για το θέατρο. Δεν κάνουμε θέατρο για να ζήσουμε. Κάνουμε θέατρο για να πλουτίσουμε τους εαυτούς μας, το κοινό που μας παρακολουθεί κι όλοι μαζί να βοηθήσουμε να δημιουργηθεί ένας πλατύς ψυχικά πλούσιος και ακέραιος πολιτισμός στον τόπο μας”.

Το θέατρο παρουσιάζει, αναλύει και συνθέτει τον πολιτισμό. Εστιάζει την προσοχή του σε επιμέρους προβλήματα ή σε διαχρονικές αξίες, θέσεις, θετικά ή αρνητικά σημεία και αίτια που τα προκαλούν. Με τον τρόπο αυτό οδηγεί την κοινωνία στον προβληματισμό της αλλά και στην αυτογνωσία της. Αναδημιουργεί το πολιτισμικό σύστημα επί σκηνής και δίνει ανάγλυφη τη θεατρικότητα της καθημερινής κοινωνικής ζωής.

Έτσι, μια σκηνή που βλέπουμε στο δρόμο ή εκτυλίσσεται στη ζωή μας μπορεί να είναι τόσο καλοπαιγμένη που να μοιάζει με θέατρο. Αντίθετα, μια σκηνή που ζούμε στο θέατρο να είναι τόσο αληθινή που να τη συγχέουμε με την ίδια τη ζωή. Δεν είναι λοιπόν, παράδοξο αν πούμε ότι στο θέατρο παίζουμε τη ζωή και στη ζωή παίζουμε θέατρο.

Το θέατρο όμως, έχει τη δυνατότητα να κινηθεί πέρα από την πραγματικότητα και στο χώρο του φανταστικού. Σε όλους μας υπάρχει η επιθυμία να υπερβούμε τα προσωπικά μας όρια και τον συγκεκριμένο χώρο που μας περιβάλλει. Αυτή η αυταπάτη ή ψευδαίσθηση, η αίσθηση του μαγικού, είναι συναισθήματα που μπορούν να προκύψουν μέσα σε μια παράσταση. Για να γίνει αυτό χρειάζεται να λειτουργήσει η ταύτιση του ηθοποιού με το πρόσωπο που υποδύεται και του θεατή με την παράσταση.

Οι ηθοποιοί και οι θεατές μεταφέρονται και ζουν σε μια άλλη πραγματικότητα, η οποία μπορεί να είναι ανέφικτη για αυτούς, ή να τείνει προς το ιδανικό.

Εκτός από αυτή την εξιδανικευμένη πραγματικότητα, το θέατρο μπορεί να παρουσιάζει μια έντονη δράση, που να οδηγεί τους συμμετέχοντες στην εκτόνωση μέσα από τη βίωση υψηλών τόνων συναισθημάτων.

Ο Πούχνερ (Πούχνερ, 1984) γράφει για το θέατρο του Λόπε ότι ήταν σε θέση να διαμορφώσει τον κόσμο των προσδοκιών των θεατών του, να δώσει συγκεκριμένη μορφή στις νοσταλγίες και στα όνειρά τους, ώστε να ξεχάσουν την οδυνηρή πραγματικότητα και να λησμονήσουν την ανθρώπινη αδυναμία τους.

Πράγματι σε μια κοινωνία φορτισμένη με πολιτικούς αγώνες, με εντάσεις, με ιδανικά που εξωθούνται, με ιερά που υβρίζονται, με εξουσίες που ασκούνται βίαια, με δικαιώματα που καταπατούνται, εκεί η αποφόρτιση μπορεί να γίνει με το θέατρο και με τη λύτρωση που προσφέρει.

Το θέατρο μπορεί να απευθύνεται στο ασυνείδητο και να μας λυτρώνει από συμπλέγματα που έχουν απωθηθεί σ' αυτό. Ο ιδρυτής της ψυχανάλυσης Sigmund Freud (Freud, 1913) γράφει για το θέατρο ότι εκτός από την αισθητική απόλαυση, υπάρχει μια πιο ευεργετική συμμετοχή που προέρχεται από την απελευθέρωση των ενστίκτων.

Ο Αντονέν Αρτώ (1987), ο μεγάλος επαναστάτης του θεάτρου, υποστηρίζει πως μόνο το θέατρο είναι αυτό που επιτρέπει στα απωθημένα μας να ζωντανέψουν. Πολύ εύστοχα παραλληλίζει το θέατρο με την πανούκλα και γράφει:

“...όπως η πανούκλα, το θέατρο ξανα-σφυρηλατεί την αλυσίδα ανάμεσα στο υπάρχον και το μη υπάρχον.... Όλες τις συγκρούσεις που λαθροβιώνουν ναρκωμένες μέσα μας, το θέατρο μας τις αφυπνίζει και τις αποκατασταίνει με όλες του τις δυνάμεις...”

Το θέατρο μας αποκαλύπτει τον ίδιο μας τον εαυτό. Παράλληλα, μας παρουσιάζει ανάγλυφα τις σχέσεις των ανθρώπων, τις σχέσεις των ομάδων, συμπεριφορές, καταστάσεις, συνθήκες της πραγματικότητας, συμβάλλοντας. Είναι ο καθρέφτης όπου όχι μόνο ο άνθρωπος αλλά και ολόκληρη η κοινωνία μπορεί να δει το πρόσωπό της.

Αλήθεια, γιατί ο άνθρωπος ενδιαφέρεται τόσο για το θέατρο και την τέχνη;

Την απάντηση θα τη βρούμε στα λόγια μεγάλων δημιουργών.

Κάρολος Κουν (Κουν, 1987):

...για μια πιο πλούσια, πιο ωραία, πιο βαθειά ολοκληρωμένη ζωή, μια αναζήτηση του εαυτού μας, μια πιο πλατεία κατανόηση των γύρω μας μέσα από το θέατρο.

Γιέρτζι Γκροτόφσκι (Γκροτόφσκι, 1982):

Για να παραβιάσουμε τα σύνορά μας, να επεκτείνουμε τα όριά μας, να γεμίσουμε το κενό μας, να ολοκληρωθούμε. Ο θεατής μέσα από την αναμέτρησή του με την παράσταση ζητάει να αυτοαναλυθεί. Είναι αυτός που δεν μένει ευχαριστημένος μέσα στα ασήμαντα πλαίσιά του, αλλά αναζητά την αλήθεια του εαυτού του και της αποστολής του στη ζωή.

.....Η τέχνη είναι ένα ωρίμασμα, μια εξέλιξη, μια ανύψωση που μας δίνει την ικανότητα να αναδυθούμε από το σκοτάδι στο αστραφτερό φως. Αγωνιζόμαστε τότε να ανακαλύψουμε, να γευτούμε την αλήθεια για τον εαυτόν μας, να σχίσουμε τις μάσκες που πίσω τους κρυβόμαστε καθημερινά.

Αλέξης Σολομός (Σολομός, 1986):

...γιατί ο άνθρωπος κορεσμένος από τη βιομηχανοποίηση του πνεύματος και από τις κονσέρβες της σύγχρονης ψυχαγωγίας αποζητάει ίσως σήμερα πιο πολύ από χτες και προχτές το μυστήριο της συμμετοχής στην ιεροτελεστία του θεάτρου, το ομαδικό προσκύνημα σε ένα χώρο λατρείας και οραματισμού.

Η τέχνη για τον Freud δεν αποτελεί μόνο μια φυγή αλλά και μια επιστροφή στην πραγματικότητα. Το θέατρο μας παρέχει συγκινήσεις παρόμοιες με αυτές της δικής μας ζωής (ομοιοπαθητική). Ξαναζούμε δικές μας εμπειρίες, που μπορεί να ήταν θετικές και έτσι έχουμε την ευκαιρία να ξανανιώσουμε τα ίδια συναισθήματα. Ακόμα ξαναζούμε εμπειρίες μας που ήταν αρνητικές και τραυματικές και παίρνουμε απόσταση από αυτές ή τις ζούμε στο θέατρο με άλλη εξέλιξη και έμμεσα θεραπευόμαστε. Αυτή η διαδικασία αποτελεί μια επιστροφή στην πραγματικότητα.

Το θέατρο όμως, μπορεί να μας προσφέρει και συγκινήσεις τελείως διαφορετικές από αυτές που έχουμε ζήσει, ή ακόμα μας επιτρέπει να ζήσουμε όλα αυτά που δεν έχουμε στη ζωή και επειδή μας λείπουν τα αποζητάμε (αλληλοπαθητική). Αυτή η διαδικασία αποτελεί μια φυγή από την πραγματικότητα.

Το θέατρο είναι μια επαναστατική διαδικασία ενατένισης του εαυτού μας, του υποσυνειδήτου, του άλλου, της κοινωνίας και της ιστορίας.

1.3. Θέατρο, ρίζες και εξέλιξη

Οι ρίζες του θεάτρου εντοπίζονται στα τελετουργικά δρώμενα και στα πανηγυριώτικα χορομιμοδράματα (Κακούρη, 1974). Για να το αντιληφθούμε αυτό ας ανατρέξουμε με το νου μας στον προ-έμφρονα άνθρωπο (*pre-sapiens*) μέχρι να καταλήξουμε στις σημερινές πρωτόγονες φυλές με τις ποικίλες εκφράσεις τους, τις μαγικο-θρησκευτικές δραματοποιημένες ιερουργίες και τα αυτοσχέδια δραματοποιημένα θεάματα.

Έχει γίνει αποδεκτό από πολλούς επιστήμονες, με αντιρρήσεις φυσικά ορισμένων, ότι οι τελετουργικοί χοροί και οι μιμικές τελετές των πρωτόγων λαών αποτελούν την προβαθμίδα του δράματος.

Ας δούμε συνοπτικά πως το δράμα αναπύχθηκε και εξελίχθηκε στον ελληνικό χώρο και συγκεκριμένα στον αττικό. Πρόκειται για μια εξέλιξη ιδιόμορφη, μοναδική και μεγαλειώδη.

1.4. Δράμα

Ο Αριστοτέλης στην “Ποιητική” του γράφει ότι το αρχαίο ελληνικό δράμα προέρχεται από τον αυτοσχεδιασμό και το διθύραμβο. Απ’ αυτά αναπτύσσεται η τραγωδία και η κωμωδία.

Από τον περασμένο αιώνα μέχρι σήμερα συνοψίζονται σε τρεις οι θεωρίες που έχουν επικρατήσει για την προέλευση του αρχαίου ελληνικού δράματος (Κορδάτος, 1974):

- α)** από τη διονυσιακή λατρεία.
- β)** από τη χορική-λυρική ποίηση.

γ) από την προελληνική ή ελληνική θρησκεία που είχε δραματικά στοιχεία και είναι πρωτότυπο δημιούργημα του ελληνικού πνεύματος.

1.4.1. Διθύραμβος

Ο διθύραμβος είναι τραγούδι στην υπηρεσία του Διονύσου (Lesky, 1985). Είναι ένα χορικό άσμα που συνοδεύεται με μιμητικές χειρονομίες και κινήσεις. Ξεκίνησε από ομάδες ανδρών που μεταμφιέζονταν σε σάτυρους με αυτιά και ουρές αλόγων ή ουρές τράγων και φορούσαν μια μαλλιαρή προβιά, που πάνω της στερεωνόταν ο φαλλός. Οι σάτυροι έπεφταν σε έκσταση, τραγουδούσαν και χόρευαν αυτοσχεδιάζοντας. Είναι ένας απ' τους τρόπους κοινωνίας του ανθρώπου με το θεό, που είναι βασικός σκοπός των μυστηρίων (Λεκατσάς, 1963).

Ο διθύραμβος αναφέρεται στη ζωή και τις περιπέτειες του Διονύσου που είναι ο θεός της βλάστησης, ο θεός της ζωής και του θανάτου. Μαζί του γεννιέται, ζει, πεθαίνει ή ανασταίνεται η φύση.

Τα θέματά του αναφέρονται στη βλάστηση της γης, την καρποφορία, την άνοιξη, το καλοκαίρι μα και το μαρασμό της φύσης, το φθινόπωρο και το χειμώνα.

Αρχικά αυτό δεν είναι παρά η πάλη του ανθρώπου προς τη φύση. Με τον τρόπο αυτό, ο άνθρωπος εξευμενίζει τα υπερφυσικά ή κακά πνεύματα, τις υπερφυσικές δυνάμεις που πιστεύει πως υπάρχουν και τις υποτάσσει. Βρισκόμαστε λοιπόν, μπροστά σε μαγικο-θρησκευτικές ιερουργίες.

1.4.2. Τραγωδία

Η πιο πιθανή ετυμολογία της λέξης τραγωδία είναι *τράγων ωδή*. Κατά την ελληνιστική εποχή τραγωδία σημαίνει τραγούδι στη *θυσία τράγων* ή τραγούδι, που το έπαθλό του ήταν ένας *τράγος*. Αρχή της τραγωδίας θεωρεί ο Αριστοτέλης το *διθύραμβο*.

Το θέατρο λοιπόν, προήλθε από το διθύραμβο και αυτό είναι απλή ιστορική διαπίστωση (Πολίτης, 1938). Ένα νέο ποιητικό είδος όμως, δεν μπορεί να προκύψει, αν μια κοινωνία δεν είναι ώριμη γι' αυτό.

Σ' εκείνη τη χρονική περίοδο η ελεύθερη ψυχή του ανθρώπου αντίκριζε το μυστήριο της ζωής. Αντίκριζε τις υπερκόσμιες δυνάμεις, τους τιτάνες,

τους θεούς και την ίδια του την τύχη και ερχόταν σε αντιπαράθεση μαζί της. Μέσα απ' αυτή του την πάλη, μέσα απ' το πάθημα προέκυψε η γνώση. Έτσι, συνέλαβε την τραγική ουσία της ζωής και δημιούργησε τον τραγικό χαρακτήρα.

Ας δούμε πώς εξελικτικά ο διθύραμβος οδηγήθηκε στο δράμα.

Στην αρχή ήταν ένα τραγούδι για τη λατρεία του Διονύσου. Με τον καιρό εμπλουτίστηκε από τους ποικίλους θρύλους, μύθους και γεγονότα. Δημιουργήθηκε λοιπόν, η ανάγκη για μια εισαγωγή στο θέμα. Ήταν απαραίτητος ένας ομιλητής-νηθοποιός που θα κατατόπιζε τους ακροατές. Εξηγούσε την ιστορία από χορικό σε χορικό και με τον τρόπο αυτό το θέαμα έρεε. Αργότερα, ο ομιλητής-νηθοποιός άρχισε να συνομιλεί με το χορό ή τον αρχηγό του χορού και έτσι διαμορφώθηκαν τα διαλογικά στοιχεία.

Ποιοι συνετέλεσαν στη γένεση της τραγωδίας;

Από τους πρώτους ήταν ο Αρίωνας, γιατί μετέτρεψε το διθύραμβο σε τέχνη με τις παρακάτω παρεμβάσεις:

Πρώτος παρουσίασε το χορό, τραγούδησε το διθύραμβο, έδωσε τίτλους στα χορικά άσματα και παρουσίασε σάτυρους που απαγγέλλαν έμμετρα.

Μια άλλη μεγάλη φυσιογνωμία στο χώρο της τραγωδίας ήταν ο Θέσπης. Ταξίδευε με το άρμα του και το θιάσό του και έδινε παραστάσεις σε όλη την Αττική. Εκείνος πρώτος έβαψε τα πρόσωπα των νηθοποιών του με χρώμα, δηλαδή με ανθρακικό μόλυβδο, που ήταν λευκό. Αργότερα καθιέρωσε τα προσωπεία (μάσκες) από λινό ύφασμα και τέλος χρησιμοποίησε τα προσωπεία με ποικίλους τρόπους και καθιέρωσε τους νεωτερισμούς του (Lesky, 1985).

Άλλος σημαντικός συντελεστής υπήρξε ο Χοιρίλος, που έγραψε πολλές τραγωδίες. Ο Φρύνιχος επίσης ήταν πολυγραφότατος. Ήταν ο πρώτος που τόλμησε να αναφερθεί στη σύγχρονη ιστορία με το έργο του, "Μιλήτου Άλωσις". Το παράδειγμά του ακολούθησε ο μεγάλος τραγικός, Αισχύλος. Τραγωδίες έγραψε και ο Πρατίνας ο Φλειάσιος.

Η αποκορύφωση όμως, της τραγωδίας συντελείται στον αττικό χώρο με τους τρεις ανεπανάληπτους τραγικούς, τον Αισχύλο, το Σοφοκλή και τον Ευριπίδη.

1.4.3. Κωμωδία

Ο Αριστοτέλης δέχεται ότι η λέξη κωμωδία προέρχεται από το *κῶμος* και *ωδή*. Ο *κῶμος* ήταν μια ζωντανή συντροφιά, μια παρέα που διασκεδάζε. Αυτή η συντροφιά χαιρόταν, τραγούδαγε και απολάμβανε με υπερβολικό κέφι, μισομεθυσμένη, τη λατρεία του Διονύσου.

Οι *κῶμοι* επίσης ήταν εύθυμα τραγούδια που περιείχαν πειράγματα.

Άλλοι παράγουν τη λέξη από την *κῶμη* και υποστηρίζουν πως πρόκειται για μια ομάδα χωρικών που πήγαινε στην πόλη, όπου τραγούδαγε και διαμαρτυρόταν για τις αδικίες που είχαν γίνει στους χωρικούς. Επρόκειτο δηλαδή, για ένα εύθυμο τραγούδι διαμαρτυρίας.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο πρωταρχικός πυρήνας της κωμωδίας ήταν τα *φαλλικά*.

Φαλλικά τραγούδια και φαλλικές ιεροτελεστίες θα βρούμε σ' όλους τους αρχαίους λαούς. Με τις φαλλικές ιεροτελεστίες οι άνθρωποι προσπαθούσαν να συμβάλουν, να συντελέσουν και να προκαλέσουν τον οργανισμό της φύσης, τη γονιμότητα, τη ζωή.

Τα *φαλλικά* στον ατικό χώρο ήταν άσεμνα τραγούδια που συνοδεύονταν από κινήσεις που αναπαρίσταναν το σεξουαλικό οργανισμό με αισχρολογίες και πειράγματα (σκώμματα).

Πολλοί υποστηρίζουν πως με τα *φαλλικά* οι καταπιεσμένοι αγρότες έβρισκαν έναν τρόπο για να εκδηλώσουν τα εχθρικά τους συναισθήματα προς την άρχουσα τάξη (Κορδάτος, 1974).

Από τα πειράγματα, τα σκώμματα, προέκυψε ο *ιάμβος* και από αυτόν η κωμωδία (Αριστοτέλης).

Πατρίδα της κωμωδίας ορισμένοι θεωρούν τα Μέγαρα, χώρα με ταξικές διαμάχες, όπου η εξουσία περιερχόταν μια στα χέρια των αγροτών και μια στα χέρια των ευγενών. Πιθανότατα είναι η πατρίδα του Σουσαρίωνα, αν και οι Αθηναίοι διατείνονταν πως είναι Αθηναίος, που στο κατάλληλο κοινωνικοπολιτικό κλίμα ανέπτυξε και επέβαλε την κωμωδία, μια πολιτική σάτιρα. Διάδοχοί του θεωρούνται οι Μεγαρίτες, Μύλλος και Μαίσιων.

Ορισμένοι θεωρούν πατρίδα της κωμωδίας τη Σικελία, όπου έζησε και έδρασε ο Επίχαρμος και ο Φόρμης. Η άποψη αυτή ενισχύεται από τη μιμική που αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στην κωμωδία και πατρίδα της έχει την ελληνική Δύση.

Η αποκορύφωση όμως, της κωμωδίας συντελέστηκε στον απτικό χώρο με τον εξαιρετικό και μοναδικό δημιουργό, τον Αριστοφάνη.

1.5. Θέατρο και αγωγή

Η θεατρική αγωγή, με την ευρεία της έννοια, αρχίζει σε ένα παιδί αμέσως μετά τη γέννησή του, όταν η μητέρα ή ο πατέρας ή οι σημαντικοί άλλοι στο περιβάλλον του αρχίζουν να κάνουν νεύματα, μορφασμούς, ήχους και να λένε τις πρώτες λέξεις στο παιδί, προκειμένου να επικοινωνήσουν μαζί του. Όταν λοιπόν, το παιδί πηγαίνει στον παιδικό σταθμό ή το νηπιαγωγείο έχει ήδη κατακτήσει το γλωσσικό κώδικα και μαζί με αυτόν έναν άλλο εκφραστικό, επικοινωνιακό, αυτόν που αποκαλούν “γλώσσα του σώματος”.

Ένας παιδαγωγός που ασχολείται με την προσχολική ηλικία μπορεί με κατάλληλες δραστηριότητες, που σχετίζονται με τη θεατρική αγωγή να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις, ώστε τα παιδιά να επεξεργαστούν τον εαυτό τους και τον κόσμο τους, με αποτέλεσμα να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους στο μέγιστο βαθμό.

1.5.1. Επίσκεψη ηθοποιού

Ο παιδαγωγός μπορεί να προσκαλέσει έναν ηθοποιό στον παιδικό σταθμό ή νηπιαγωγείο. Αυτό προϋποθέτει μια πρώτη γνωριμία μαζί του, προκειμένου ο παιδαγωγός να διαπιστώσει την παιδαγωγικότητα της συμπεριφοράς του ηθοποιού και να συζητήσει τα θέματα και τον τρόπο εργασίας του με τα παιδιά. Ο ηθοποιός μπορεί να παρουσιάσει απόσπασμα από ένα θεατρικό έργο για παιδιά αλλά και μεμονωμένους ρόλους. Στην παρουσίασή του αυτή καλό είναι να επικοινωνήσει με τα παιδιά και αν είναι δυνατόν να τα παρακινήσει να πάρουν και εκείνα ρόλους. Ο ηθοποιός επίσης μπορεί να επιδείξει απλές τεχνικές, όπως παντομίμα ή ακόμα να προχωρήσει στο βάσιμο προσώπου, στην κατασκευή προσωπείων και να μιλήσει στα παιδιά για το θέατρο ή για προσωπικές του εμπειρίες.

1.5.2. *Παράσταση στον παιδικό σταθμό ή νηπιαγωγείο*

Η παράσταση ενός θεατρικού έργου στο σχολείο θα αποτελέσει μια έντονη εμπειρία για τα παιδιά. Ο παιδαγωγός είναι απαραίτητο να έχει δει την παράσταση και να έχει θεωρήσει ότι είναι απολύτως κατάλληλη για την συγκεκριμένη ομάδα των παιδιών, που θα την παρακολουθήσει, δηλαδή την αναπτυξιακή φάση, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Πρόσφατα, σε χώρες του εξωτερικού έχει δημιουργηθεί το Θέατρο στην Εκπαίδευση (Theatre in Education). Ηθοποιοί - παιδαγωγοί έχουν προετοιμάσει το σκελετό ή μέρος ενός σεναρίου, που συνήθως, αφορά ένα μήνυμα, ή θέμα, που ενδιαφέρει τα παιδιά και κατά την ώρα της θεατρικής δράσης οι ηθοποιοί - παιδαγωγοί εμπλέκουν και τα παιδιά σε αυτή, αναθέτοντάς τους ρόλους ή θέτοντάς τους διλήμματα ή προβλήματα προς επίλυση.

Ο παιδαγωγός μπορεί να συμβουλευτεί έναν κατάλογο με τα εγκεκριμένα για παιδιά θεατρικά έργα που εκπονεί ειδική υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων κάθε χρόνο.

1.5.3. *Επίσκεψη των παιδιών σε θέατρο ή παρακολούθηση θεατρικής παράστασης*

Στο πλαίσιο της βιωματικής εκπαίδευσης προωθείται η επικοινωνία με το περιβάλλον και η αλληλεπίδραση με αυτό. Δεν νοείται πλέον εκπαιδευτικός χώρος ο οποίος να κλείνει τα παιδιά “εντός των τειχών”, αντίθετα προτείνεται η εργασία εκτός του σχολικού χώρου στο άμεσο περιβάλλον. Ο παιδαγωγός λοιπόν, μπορεί να οργανώσει μια επίσκεψη με τα παιδιά του σε ένα θέατρο, όπου θα αντιληφθούν τη λειτουργία του χώρου, όπως την πλατεία, τα θεωρεία, τη σκηνή ή τα παρασκήνια. Θα τους δοθεί επίσης η δυνατότητα να παρατηρήσουν τα σκηνικά, τα θεατρικά αντικείμενα, τα κοστούμια, το φωτισμό και να ακούσουν έναν ειδικό να τους μιλήσει γι’ αυτά.

Ο παιδαγωγός με τη συνεργασία και συμβολή των γονέων μπορεί να οργανώσει την ομαδική παρακολούθηση μιας παράστασης. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να γίνει επεξεργασία του έργου ή στοιχείων αυτού στο σχολικό χώρο πριν από την παράσταση. Αμέσως μετά την παράσταση τα παιδιά μπορούν να επισκεφτούν τη σκηνή και τα παρασκήνια. Τις επόμε-

νες μέρες μπορούν να επεξεργαστούν τόσο το θέμα του θεατρικού έργου όσο και να ασχοληθούν με αυτό. Από το σημείο αυτό και πέρα έγκειται στη δημιουργικότητα του παιδαγωγού, αν θα εργαστεί με παιχνίδι ρόλων ή με κατασκευές ή με ζωγραφική ή με πηλοπλαστική ή ακόμα, αν θα φτάσει να δημιουργήσει ένα θεατρικό κείμενο ή μια αυτοσχέδια παράσταση με τα παιδιά.

1.5.4. *Μεγάλο βιβλίο με εικόνες περί θεάτρου (κολλάζ)*

Σε μεγάλα χαρτιά ή χαρτόνια και στις δύο όψεις τα παιδιά κολλάνε εικόνες και φωτογραφίες σχετικές με το θέατρο. Αυτά δένονται με κορδέλες ή σχοινί και δημιουργείται με τον τρόπο αυτό ένα μεγάλο βιβλίο για το θέατρο. Μετά από καιρό μπορεί να προστεθούν και άλλα φύλλα στο βιβλίο. Ο παιδαγωγός δεν παραλείπει να φιλοτεχνήσει με τα παιδιά ένα εξώφυλλο με τον τίτλο που θα συμφωνήσουν όλοι μαζί.

1.5.5. *Έκθεση προσωπείων (μάσκας)*

Μια έκθεση μπορεί να οργανωθεί στο σχολικό χώρο με προσωπεία (μάσκες) που έχουν κατασκευαστεί από τα παιδιά. Επειδή η παιδαγωγική σήμερα προτείνει τη συνεργασία των γονέων με το σχολείο, ο παιδαγωγός μπορεί να προσκαλέσει τους γονείς στο σχολείο για να κατασκευάσουν προσωπεία (μάσκες) μαζί με τα παιδιά τους. Έπειτα μπορεί να παροτρύνει τους γονείς να επιμεληθούν το στήσιμο μιας έκθεσης με τις κοινές εργασίες τους στο προαύλιο του σχολικού χώρου ή στο Δημαρχείο ή σε ένα καφέ-νείο της περιοχής.

Προσωπεία μπορούν να κατασκευαστούν με ποικίλους τρόπους. Με χαρτιά, καρτοσακούλες και χαρτόνια για βάση και επάνω, προκειμένου να διαμορφωθούν τα χαρακτηριστικά του προσώπου, τα παιδιά ζωγραφίζουν ή κολλάνε μικροαντικείμενα, όπως βίδες, κουμπιά, πούπουλα, συρματάκια, καλώδια, κομματάκια από διάφορα χαρτιά, κουρέλια κ.ά.

Η τεχνική με τη γυψόγaza είναι πολύ εύκολη, αλλά απαιτεί μία μάσκα καλούπι ή ακόμα μπορεί να γίνει απευθείας στο πρόσωπο των παιδιών, αν το θελήσουν. Αν αλειφτεί η μάσκα-καλούπι με λάδι, το παιδί τοποθετεί πάνω σε αυτή τη γυψόγaza κομμένη σε κομματάκια, αφού πρώτα τα βουτή-

ξει στο νερό. Απαιτούνται γύρω στα πέντε ή έξι στρώματα γυψόγασας, προκειμένου η μάσκα να γίνει σταθερή. Σε λίγες ώρες είναι τελείως στεγνή και μπορεί να βαφτεί με πλαστικά ή άλλα χρώματα.

Η τεχνική του papier-mache προσφέρεται για την κατασκευή μάσκας, αλλά χρειάζεται καλούπι και περισσότερη δεξιότητα. Ακόμα μπορεί να κατασκευαστεί μια μάσκα με καλούπι, χαρτοβάμβακα και κόλλα ταπετσαρίας.

Μάσκες μπορούν να κατασκευαστούν με πολλούς άλλους τρόπους. Αν τα παιδιά κόψουν μεγάλες φωτογραφίες προσώπων από περιοδικά και τις κολλήσουν πάνω σε χαρτόνι που θα κόψουν γύρω γύρω, τότε πολύ γρήγορα θα αποκτήσουν μια σειρά από μάσκες χωρίς να χρειαστεί να διαμορφώσουν τα πρόσωπα.

Τα προσωπεία (μάσκες) μπορεί να εφάπτονται στα πρόσωπα των παιδιών και να τις δένουν με μια κορδέλα ή ένα λάστιχο, μπορεί όμως, να στερεώνονται σε ένα ξυλαράκι από την κάτω μεριά και τα παιδιά να τις κρατάνε μπροστά από το πρόσωπό τους. Αυτό είναι προτιμότεο γιατί μερικά παιδιά δεν αισθάνονται άνετα αποκλεισμένα πίσω από μάσκα. Ο παιδαγωγός επίσης θα πρέπει να σεβαστεί τις ανησυχίες και τους φόβους των παιδιών. Αν ανάμεσα τους υπάρχει έστω και ένα που να τρομάζει βλέποντας μια μάσκα, τότε είναι σαφές ότι θα πρέπει να την αποκλείσει από τις δραστηριότητές του.

1.5.6. Συλλογές θεατρικών αντικειμένων

Ο παιδαγωγός μπορεί να διαμορφώσει ένα χώρο, που να δημιουργεί την αίσθηση θεάτρου (π.χ. ένα κόκκινο πανί ή βελουτέ χαρτί, ή κουρτίνες από γκοφρέ ή τούλια) και να ζητήσει από τα παιδιά να φέρουν από το σπίτι τους και να τοποθετήσουν στο συγκεκριμένο χώρο αντικείμενα σχετικά με το θέατρο. Τα προσωπεία (μάσκες) προσφέρονται γι' αυτό όπως και οι κούκλες κουκλοθεάτρου. Συλλογή μπορεί να γίνει και επίσης με εικόνες από περιοδικά ή εφημερίδες, με κάρτες από μουσεία ζωγραφικής, θεάτρου, μοντέρνας τέχνης, από καπέλα, προγράμματα θεάτρου κ.ά.

1.5.7. Γωνιά θεάτρου ή μουσείο θεάτρου στο σχολείο

Οι συλλογές μπορεί με την πάροδο του χρόνου να οδηγήσουν στη δημιουργία μιας γωνιάς ή ακόμα ενός μουσείου θεάτρου μέσα στην τάξη ή το σχολείο. Τα παιδιά και οι γονείς μαζεύουν υλικό το οποίο ο παιδαγωγός με τα παιδιά τοποθετούν κατάλληλα στο χώρο. Καλό είναι τα παιδιά να συζητούν για κάθε αντικείμενο μαζί με τον παιδαγωγό καθώς καταγράφεται το υλικό. Με τον τρόπο αυτό τα παιδιά θα λειτουργούν ως “αποθηκάριοι” μουσείου και θα εισάγονται στις καταγραφές. Μπορούν να ετοιμάζουν επιγραφές με επεξηγήσεις, ώστε να ωθούνται, εκτός των άλλων, στην πρώτη γραφή και ανάγνωση.

Η γωνιά αυτή μπορεί να εμπλουτιστεί με ένα μπαούλο ή κούτα και εκεί να μαζεύονται ρούχα και αντικείμενα που θα χρησιμοποιούν τα παιδιά για τα δραματικά τους παιχνίδια.

1.5.8. Εργασία με αφίσες σχετικές με το θέατρο

Ο παιδαγωγός μαζεύει αφίσες με θέμα το θέατρο από μουσεία ή θέατρα και εργάζεται με ποικίλους τρόπους με αυτές. Οι αφίσες μπορεί να προέρχονται από Πινακοθήκες (Εγγονόπουλος), από μουσεία μοντέρνας τέχνης, αρχιτεκτονικής, από αρχαίους χώρους (Επίδαυρος) και αλλού. Μπορεί τα παιδιά να φτιάξουν ιστορίες ή παραμύθια που θα τους εμπνεύσει η αφίσα (ένα ποντικάκι που ζούσε σ’ αυτό το θέατρο), ποιήματα, συναρμολογούμενα παιχνίδια, κατασκευές μακετών κ.ά.).

Το θέατρο από τη στιγμή που προέκυψε μέχρι σήμερα παίζει καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία μιας κοινωνίας. Είναι ένας κώδικας επικοινωνίας και αποτελεί μια έκφραση του πολιτισμού μέσα στον οποίο αναπτύσσεται. Από τις πρώτες του μορφές, τις τελετουργίες, σήμερα έχει εξελιχθεί σε ποικίλες μορφές θεατρικής έκφρασης που αντικατοπτρίζουν τους ποικίλους πολιτισμικούς τομείς.

Το θέατρο είναι μια σύμβαση, μια αποδοχή μιας ένθετης πράξης, μιας πλαστής πραγματικότητας μέσα στην πραγματικότητα που ζούμε.

Όσοι συμμετέχουν σε αυτό, θεατές, ηθοποιοί, συντελεστές, μοιράζονται έντονα συναισθήματα που δημιουργούνται από τη βαθύτερη κατανόηση των αξιών της ζωής.

Κάθε παράσταση χαρακτηρίζεται από τη συλλογικότητα, το ανεπανάληπτο, την αμεσότητα και το εφήμερο.

Πέρα όμως, από τα όρια κάθε παράστασης το θέατρο γενικά δρα δυναμικά και διαμορφώνει προσωπική και κοινωνική συνείδηση. Δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να υπερβεί τα προσωπικά του όρια και να ζήσει το ανέφικτο ή το ιδανικό. Τον οδηγεί να ανακαλύψει τον ίδιο του τον εαυτό και την κοινωνία στην οποία ζει.

Προβαθμίδα του θεάτρου αποτελούν οι τελετουργικοί χοροί και οι μιμικές τελετές των πρωτόγονων λαών. Στο χώρο μας από το διθύραμβο, που ήταν ένα χορικό άσμα με μιμητικές χειρονομίες και κινήσεις αφιερωμένο στο Διόνυσο, προέκυψε το δράμα, δηλαδή η τραγωδία και η κωμωδία

Η αποκορύφωση της τραγωδίας συντελέστηκε στον αττικό χώρο με τους τρεις ανεπανάληπτους τραγικούς, τον Αισχύλο, το Σοφοκλή και τον Ευριπίδη και της κωμωδίας με τον Αριστοφάνη.

Ερωτήσεις

1. Τι είναι για σένα το θέατρο;
2. Τι προσφέρει το θέατρο στο θεατή;
3. Τι προσφέρει το θέατρο στον ηθοποιό;
4. Μπορείς να περιγράψεις μια τελετουργία;
5. Από πού προέρχεται το αρχαίο ελληνικό δράμα;
6. Τι είναι ο διθύραμβος και ποια είναι τα θέματά του;
7. Ποιοι είναι οι μεγάλοι τραγικοί συγγραφείς της αρχαιότητας;
8. Αν εργαζόσουν σ' ένα παιδικό κέντρο ποιες δραστηριότητες θα εφαρμόζες για να ευαισθητοποιήσεις τα παιδιά ως προς το θέατρο;
9. Θέλεις να δημιουργήσεις ένα θεατρικό μουσείο μέσα στην τάξη σου. Μπορείς να συνεργαστείς μ' ένα συμμαθητή σου και να συγγράψετε τη μελέτη γι' αυτό το έργο.
10. Γράψε όσες λέξεις γνωρίζεις για το θέατρο και τη θεατρική αγωγή.

Αεκήσεις χαλάρωσης.

Η κοκκινοσκουφίτσα αγοράζει μια τούρτα για τη γιαγιά της
και ένα γλυφιτζούρι για το λύκο...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση

Η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση είναι μία μορφή τέχνης και ένα μέσο μάθησης που μπορεί να εφαρμοστεί σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Κάθε μορφή τέχνης έχει την δική της ερμηνεία για τον κόσμο (Gifford, 1997). Το θέατρο ή το δράμα, περισσότερο από κάθε μορφή τέχνης, συνδέεται άμεσα με τα ανθρώπινα όντα, με τις εμπειρίες της ζωής και την πραγματικότητά τους. Παρέχει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι μπορούν να επεξεργάζονται και να ανασυνθέτουν τις εμπειρίες τους σε συνάφεια με τη φαντασία τους, τον εσωτερικό τους κόσμο και το περιβάλλον. Το θέατρο σε κάθε εποχή και στις περισσότερες χώρες, μέχρι σήμερα, έχει αποβεί σημαντικό μέσο για τη διάδοση των ιδεών, για τη διαμόρφωση ρόλων και προτύπων, υποδειγμάτων προσωπικής ή συλλογικής ανθρώπινης συμπεριφοράς και για την αναζήτηση και τον καθορισμό ανθρώπινων αξιών, ονείρων και ιδανικών (Esslin, 1987).

Η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση, όπως έχει οριστεί από την D. Heathcote (1985) είναι η επιλεκτική έκφραση της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης κατά την οποία μπορούν να επανεξεταστούν κώδικες και σχήματα συμπεριφοράς. Για ορισμένους θεωρητικούς η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση είναι η αναπαράσταση πραγματικών και φανταστικών γεγονότων με δραματική μορφή (Art Syllabus, 1998).

Σύμφωνα με το Αναλυτικό πρόγραμμα της Αγγλίας, που περίπου μισό αιώνα κατέχει την πρωτοπορία στο χώρο αυτό, η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση είναι ένα πρακτικό καλλιτεχνικό αντικείμενο-μάθημα που εκτείνεται από το δομημένο παιχνίδι, τους αυτοσχεδιασμούς της τάξης και τα δρώμενα με επινοημένο υλικό στις θεατρικές παραστάσεις (Somers, 1994).

Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η Δραματική Τέχνη αρχίζει με τα παιχνίδια

των παιδιών. Χαρακτηριστικά όταν λέμε “ας προσποιηθούμε ότι είμαστε... ή “*τώρα ας γίνουμε....* ή ακόμα όταν λέμε, “*εγώ μέσα σε μία ιστορία*” (Warren, 1999), έχουμε προχωρήσει στο παιχνίδι ρόλων.

Τα παιδιά παίρνουν τους ρόλους που επιθυμούν και ικανοποιούν άμεσα τις ανάγκες τους, ενώ έχουν την ευκαιρία να κατανοήσουν τον κόσμο τους και τους άλλους, να επικοινωνήσουν με αυτούς, να επιλύσουν προβλήματα που τους απασχολούν, να εξερευνήσουν το παρελθόν με τις αξίες και τις παραδόσεις, το παρόν με τις προκλήσεις της καθημερινότητας και το μέλλον όπως το φαντάζονται.

Η θεατρική παιδεία ξεκινά για το παιδί από τη στιγμή που η μητέρα, ο πατέρας ή τα άλλα σημαντικά πρόσωπα του κάνουν νεύματα, μορφασμούς και του λένε κουβέντες ή τραγούδια, πάνω από την κούνια προκειμένου να επικοινωνήσουν μαζί του.

Αν παρατηρήσουμε τα βρέφη, θα δούμε ότι μιμούνται απλές πράξεις των προσώπων του περιβάλλοντός τους και επαναλαμβάνουν κινήσεις της δικής τους ζωής. Μάλιστα περιμένουν ένα χαμόγελο ή νεύμα επιβεβαίωσης από τα πρόσωπα που έχουν γύρω τους.

Από τον 15^ο -18^ο μήνα της ζωής τους αρχίζουν να κάνουν κάτι σκόπιμο και να προσποιούνται ότι πίνουν νερό με ένα ποτήρι ή ότι μιλάνε στο τηλέφωνο. Αυτό όμως, στην ηλικία αυτή είναι ένα παιχνίδι που παίζουν μόνο τους, ακόμα κι αν υπάρχουν άλλοι γύρω τους. Αργότερα, και γύρω στα τρία τους χρόνια αρχίζουν να αναλαμβάνουν ρόλους στο παιχνίδι τους. Αναπαριστούν αλληπάλληλες σκηνές πάνω σ’ ένα θέμα με ρόλους από τα σημαντικά πρόσωπα της ζωή τους. Έχουν ήδη αφομοιώσει και κατακτήσει, ανάλογα φυσικά με το περιβάλλον τους, έναν εκφραστικό κώδικα κινήσεων, χειρονομιών και μορφασμών και συγχρόνως αρχίζουν να κινούνται στο χώρο των συμβόλων, αφού μαθαίνουν τη γλώσσα και εκφράζονται σ’ αυτή. Με το παιχνίδι τους, που εκφράζεται με πράξεις και λόγια, αρχίζουν τώρα να παρεμβαίνουν στο περιβάλλον. Η δραστηριότητά τους αυτή παίρνει μία κοινωνική διάσταση. Οι ρόλοι που αναδύονται σ’ αυτό το κοινωνικο-δραματικό1 παιχνίδι είναι πρώτα η μαμά, ο μπαμπάς και ακολουθούν άλλα πρόσωπα της οικογένειας. Οι ρόλοι συνεχώς διευρύνονται και αφορούν και άλλα πρόσωπα του περιβάλλοντος όπως, ο γιατρός, η νοσοκόμα, ο φούρναρης, ο αστυνομικός ή ο γείτονας. Το παιχνίδι των παιδιών, γύρω

στα τέσσερα με πέντε χρόνια τους, γίνεται ιδιαίτερα πολύπλοκο στα θέματά τους, στις εναλλαγές των ρόλων και στην πλοκή του (Dau, 1991).

Το κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πολυπλοκότητα των ρόλων και τον τρόπο που θα τους αναπαραστήσουν. Ορισμένοι παιδαγωγοί μάλιστα αναφέρουν ως αρνητικό παράγοντα στην εξέλιξη του παιδιού την έλλειψη παιχνιδιών στο σπίτι, το φτωχό γλωσσικό περιβάλλον και την έλλειψη επιβράβευσης και ενθάρρυνσης από τους γονείς. Άλλοι επισημαίνουν ότι ορισμένα παιδιά δεν έχουν αποκτήσει από μικρά την ικανότητα να παίζουν και έτσι δεν μπορούν να αναλάβουν ρόλους (Smilansky, 1971). Στις περιπτώσεις αυτές ο παιδαγωγός οφείλει να προσφέρει πολλές δυνατότητες στα παιδιά να δοκιμάσουν ρόλους, να χρησιμοποιήσουν αντικείμενα από την πραγματική ζωή ή άλλα με συμβολικό τρόπο, να μιλήσουν πολύ και να εκφράσουν τις απορίες τους. Τέλος ο παιδαγωγός καλό είναι να ενθαρρύνει τα παιδιά σε κάθε προσπάθειά τους ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα, να δεχτεί και να συζητήσει κάθε τους πρόταση με κατανόηση, ενδιαφέρον και θαυμασμό, ώστε να τους δημιουργήσει κίνητρα για νέους πειραματισμούς.

2.1. Ο ρόλος της Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση

Η προσχολική εκπαίδευση στηρίζεται όλο και περισσότερο στη βιωματική προσέγγιση της μάθησης. Η Δραματική Τέχνη μπορεί να μετατρέψει τη μάθηση από νοητική διαδικασία ζωντανό βίωμα. Η μάθηση που έχει κατακτηθεί με τέτοιους τρόπους έχει προσφέρει χαρά και ικανοποίηση στα παιδιά. Συντελεί λοιπόν, στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού και συνδέει δημιουργικά τις γνώσεις και τις δεξιότητές του με το συναισθηματικό του κόσμο. Ενώ προωθεί τη συνεργασία και επικοινωνία του με τους άλλους.

Η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση εκτός από τις ασκήσεις και τεχνικές της που αποτελούν μία μέθοδο για την κατάκτηση της μάθησης, εμπεριέχει πολλές άλλες διαδικασίες:

- 1.** Συμβολικά παιχνίδια. Δίνουμε τη δυνατότητα στα παιδιά σε ειδικά διαμορφωμένη γωνιά στο χώρο της προσχολικής τάξης (κουκλόσπιτο) και στο προαύλιο (το σπίτι του παραμυθιού) να εμπνευστούν πολλά συμβολικά παιχνίδια.

- 2.** *Ελεύθερο παιχνίδι με θεατρικά αντικείμενα.* Με μία κασέλα και διάφορα αντικείμενα, όπως ομπρέλες, παπούτσια, μπότες, βαλίτσα, τσάντες κ.ά., προσφέρουμε ευκαιρίες στα παιδιά να μεταμφιεστούν και να δοκιμάσουν διάφορους ρόλους.
- 3.** *Επίσκεψη ηθοποιού στο σχολείο.* Καλούμε έναν ηθοποιό για να παίξει με τα παιδιά, να τους παρουσιάσει σε μιμική μία σκηνή, να τους δείξει τον τρόπο που βάφεται.
- 4.** *Επίσκεψη σε θέατρο για παιδιά.* Επισκεπτόμαστε ένα θέατρο στη γειτονιά μας, παρακολουθούμε μία παράσταση για παιδιά, πηγαίνουμε στα καμαρίνια και συζητάμε με τους ηθοποιούς ή παρατηρούμε τα αντικείμενα που υπάρχουν σε αυτό το χώρο.
- 5.** *Πρόσκληση σε γονέα που το επάγγελμά του είναι σχετικό με το θέατρο.* Μας μιλάει για τις εμπειρίες από την εργασία του.
- 6.** *Επίσκεψη σ' ένα Θεατρικό Μουσείο* (Άλκησις, 1989).
- 7.** *Επίσκεψη σ' ένα εργαστήριο κατασκευής μάσκας, σ' έναν γλύπτη, ένα ζωγράφο, ένα ραδιοφωνικό σταθμό, ένα τηλεοπτικό σταθμό.*
- 8.** *Οργάνωση Θεατρικού Μουσείου μέσα στην τάξη.* Τα παιδιά συλλέγουν εικόνες, βιβλία και αντικείμενα σχετικά με τα θέατρο, τα ταξινομούν, τα καταγράφουν, και διαμορφώνουν μία γωνιά στο χώρο τους την οποία συνεχώς εμπλουτίζουν με αντικείμενα, κείμενα από εφημερίδες και περιοδικά σχετικά με το θέατρο, προγράμματα θεάτρου, δικές τους ζωγραφιές, κ.ά.

Οι ασκήσεις και τεχνικές της Δραματικής Τέχνης, συνδεδεμένες με το Αναλυτικό πρόγραμμα, αποτελούν ένα τρόπο εργασίας ή ζωής στον παιδικό σταθμό ή το νηπιαγωγείο. Προσφέρουν πολλά στο παιδί, στο πρόγραμμα, στον παιδαγωγό και γενικά στην εκπαίδευση. Στο βιβλίο αυτό θα ασχοληθούμε με το ρόλο που μπορεί να παίξουν στη μάθηση των παιδιών και θα τις αναφέρουμε διεξοδικά.

2.2. Η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση και η σημασία της για το παιδί

Το παιδί αποκτά άλλη σχέση με το σώμα του

Έχει τη δυνατότητα να χαλαρώσει και να αισθανθεί όμορφα με όλο του το σώμα αλλά και με κάθε μέλος του, να αισθανθεί το χώρο μέσα και έξω αυτό, να συνειδητοποιήσει τις λειτουργίες που γίνονται συνεχώς σε αυτό και ιδιαίτερα της αναπνοής του. Αρχίζει επίσης να αποκτά την αίσθηση του προσανατολισμού, ενώ κατακτά έννοιες χώρου όπως κέντρο, δεξιά, αριστερά, απέναντι, ψηλά, πάνω, κάτω, ανάποδα. Εξελίσσει την κίνησή του, τις χειρονομίες και στάσεις του, ενώ αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να εκφράζει τα συναισθήματα του, τις σκέψεις του και τις ιδέες του, να επικοινωνεί και να νιώθει τους άλλους με το σώμα του και με τις αισθήσεις του. Με τις ασκήσεις βρίσκει το ρυθμό του σώματός του και συνδυάζει το ρυθμό με την κίνησή του, με τη φωνή του, με την ποίηση, τη μελωδία και τα συναισθήματά του.

Το παιδί αλλάζει τη σχέση με τον εαυτό του

Το παιδί με τους ποικίλους πειραματισμούς ανακαλύπτει πλευρές του εαυτού του που δεν τις έχει γνωρίσει και αρχίζει να ζει σ' αυτή την καινούργια διάσταση. Ακούει τους άλλους, τους προσέχει και κατανοεί ότι εκτός από τον δικό του κόσμο και τρόπο σκέψης ή ζωής υπάρχουν άλλες διαστάσεις. Αρχίζει λοιπόν να κατανοεί τους άλλους. Ο κόσμος του είναι επόμενο να διευρύνεται και το παιδί συνεχώς να εξελίσσεται. Με τη βοήθεια των άλλων δίνει λύσεις σε προβλήματα, γίνεται περισσότερο αποτελεσματικό μέσα στην ομάδα, ενώ η αποδοχή των άλλων δημιουργεί στο ίδιο καλύτερη εικόνα για τον εαυτό του. Αυτή η αυτο-εκτίμηση το οδηγεί σε καλύτερες σχέσεις με τους άλλους. Παράλληλα το ενθουσιάζει η δυνατότητα που του δίνει η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση να πραγματώνει αμέσως μία επιθυμία του και να γίνεται ό,τι και όποιος θέλει “εδώ και τώρα”, να μεταφέρεται δηλαδή από το χώρο της πραγματικότητας στο χώρο του φανταστικού και να “σκηνοθετεί” μόνο του ένα μέρος της ζωής του. Αυτό μάλιστα

έχει τη δυνατότητα να το δοκιμάσει εκεί μαζί με τους άλλους με ασφάλεια, γιατί γνωρίζει ότι δεν είναι παρά ένα παιχνίδι. Το παιδί γίνεται δημιουργός των ρόλων που επιθυμεί να ζήσει και των ιστοριών που εφευρίσκει και που σχετίζονται με τις ανάγκες, τις επιθυμίες και ιδιαίτερα τις εμπειρίες του. Τις περισσότερες όμως φορές, πρόκειται για δημιουργία από κοινού με τα άλλα παιδιά. Αυτό το βοηθά να ξεπερνά τους φόβους του ή τους δισταγμούς του και συγχρόνως να απολαμβάνει τη χαρά της δημιουργίας αλλά και της συν-δημιουργίας. Με τις διεργασίες αυτές το παιδί ζει διαφορετικά τον ίδιο του τον εαυτό, αποκτά το θάρρος της γνώμης του, επιλύει τα προβλήματά του, γίνεται πιο δημιουργικό, αποκτά εμπιστοσύνη στον εαυτό του και πλησιάζει τους άλλους με θετικό τρόπο.

Το παιδί προωθεί τις σχέσεις του με τους άλλους

Το παιδί μαθαίνει να ακούει τους άλλους και να δέχεται τις απόψεις τους, τις διαφορετικές τους εμπειρίες, τις γνώσεις, τις προτάσεις και τις λύσεις. Συζητάει, μιλάει για τον εαυτό του και διαμορφώνει άποψη. Συνεργάζεται μαζί με τα άλλα παιδιά για να δημιουργήσει μία ιστορία, ένα ρόλο, ένα νέο περιβάλλον της φαντασίας του. Αρχίζει η αλληλεπίδραση με τα άλλα παιδιά η οποία είναι αποτελεσματική για τις συγκεκριμένες δραστηριότητες και για τις σχέσεις του. Το παιδί χτίζει μαζί με τα άλλα παιδιά μία κοινή εμπειρία, που θα τη θυμάται αλλά και θα τον δένει με τους άλλους. Παράλληλα του δίνεται η ευκαιρία να διαπραγματευτεί μαζί τους, να υποχωρήσει, να διεκδικήσει ή να ονειρευτεί.

Έρχεται σε επαφή με παιδιά που προέρχονται από άλλη οικογένεια, άλλη νοοτροπία ή άλλη χώρα και έχουν διαφορετική πολιτισμική κληρονομιά. Με τη Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση ενδιαφέρεται, μαθαίνει και συνειδητοποιεί το ποιος είναι, ποιες είναι οι ρίζες του και ποιος ο πολιτισμός του. Παράλληλα γνωρίζει τη γλώσσα, τον πλούτο και την παράδοση άλλων λαών και ο νους του διευρύνεται καθώς και ο προβληματισμός του. Μαθαίνει μέσα από την επαφή και τη δημιουργία να σέβεται τους άλλους και να αποδέχεται τις αξίες του. Είναι οι βάσεις για τη δημιουργία υγιούς δημοκρατικής προσωπικότητας με πλούσιες γνώσεις, με αξίες, ήθος και όνειρα για το μέλλον.

Το παιδί κατακτά τη μάθηση

Το παιδί μπορεί να μάθει τον εαυτό του και τους άλλους, τον τρόπο που λειτουργεί η κοινωνία του αλλά και να αναλογιστεί και να υποθέσει πώς αυτό μπορεί να συνέβαινε σε μία άλλη εποχή ή χώρα. Μπορεί να υποδυθεί ρόλους και να μάθει για τη ζωή, την εξέλιξή της, τους νόμους που τη διέπουν ή να προβληματιστεί γύρω από φιλοσοφικά θέματα που έχουν απασχολήσει κάθε άνθρωπο, μικρό ή μεγάλο. Εκτός όμως, από αυτά το παιδί μπορεί μέσα από το παιχνίδι ρόλων σε συνεργασία με τα άλλα παιδιά, να κατακτήσει τη μάθηση σχετικά με τα φυσικά ή τεχνητά φαινόμενα του περιβάλλοντός του, τον πολιτισμικό πλούτο, τις αξίες, τα ήθη, τα έθιμα, την κοινωνία τους νόμους και κανονισμούς, τις σχέσεις των ανθρώπων και της ύλης, την ιστορία και τις επιστήμες. Με την κατάλληλη καθοδήγηση του παιδαγωγού μπορεί να διαχειριστεί την ύλη του σχολικού αναλυτικού προγράμματος και να κινηθεί πέρα απ' αυτή.

Η παρατηρητικότητα του, η αντιληπτικότητα, η συγκέντρωση, η μνήμη, η προσοχή, η ταχύτητα ανταπόκρισης, η φαντασία, η επινοτικότητα, η δημιουργικότητα, η αποκλίνουσα σκέψη, η μεθοδικότητα, η συνέπεια, η υπευθυνότητα, η ευαισθησία, η ευελιξία, η ετοιμότητα, η προβλεπτικότητα, η συνδυαστικότητα προωθούνται και βελτιώνονται.

Όλες οι ασκήσεις και οι τεχνικές που οδηγούν σε ρόλους και δρώμενα διέπονται από τη γλώσσα. Η φωνή του παιδιού μπορεί να αναπτύξει των αποχρώσεων του ρυθμού, του τόνου, του παλμού και της τονικότητας και η άρθρωσή του να βελτιώνεται. Οι λέξεις ή οι προτάσεις και γενικά ο εκφωλούμενος λόγος του παιδιού γίνεται ζωντανός άμεσος, εκφραστικός, δημιουργικός και πλούσιος.

Το παιδί ευαισθητοποιείται ως προς τις τέχνες

Η επαφή του παιδιού με τον ποιητικό λόγο, τα απλά λογοτεχνικά κείμενα, τους θρύλους, τους μύθους, τις παροιμίες και τα παραμύθια από τη λαϊκή παράδοση, τη μουσική από διάφορες χώρες και άλλες εποχές, τους ήχους και τα μουσικά όργανα κάθε είδους, τις μορφές θεάτρου και τα αντικείμενα όπως μάσκες, καπέλα, σκηνικά, κοστούμια, κούκλες, φιγούρες, κατασκευές, με ζωγραφική, φωτογραφίες, κινηματογραφικές ταινίες, συν-

θέσεις, εικονογραφήσεις, διαφημίσεις του παρέχουν τη δυνατότητα να αναπτύξει ευαισθησία, ενδιαφέρον αγάπη και γνώσεις.

Το παιδί με τη Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση έχει την ευκαιρία να γίνει το ίδιο δημιουργός της τέχνης, να εξερευνήσει υλικά, να τους δώσει μορφή και να αποκτήσει τις προσωπικές του εμπειρίες.

Το παιδί διευρύνει τον εσωτερικό του κόσμο

Το παιδί με τις διαδικασίες της Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση ανανεώνει τα σύμβολά του, τα διευρύνει και τα μεταλλάσσει, ενώ οι επιθυμίες του πραγματώνονται αμέσως. Έχει τη δυνατότητα να ξαναζήσει μία δική του ευχάριστη εμπειρία και να τη χαρεί πάλι, ή μία αρνητική εμπειρία του και να την αλλάξει όπως θα ήθελε, επομένως να θεραπευτεί απ' αυτή και το φορτίο της. Έχει όμως, και τη δυνατότητα να ζήσει πρόσωπα και πράγματα που ποτέ του δεν θα ζούσε στην πραγματική του ζωή.

Μπορεί να δοκιμάσει τους φόβους του, τις αγωνίες, τα άγχη έχοντας τη γνώση και τη σιγουριά ότι αυτό δεν είναι παρά ένα παιχνίδι. Με τον τρόπο αυτό κινητοποιεί και αποδεσμεύει τα συναισθήματά του.

Με την υποστήριξη των άλλων και το δυναμικό που αναπτύσσεται μέσα σε μία ομάδα, ξεπερνά τις αναστολές του, παίρνει πρωτοβουλίες και γίνεται περισσότερο θαρραλέο στο να προβάλει τον εαυτό του και να αρθρώνει το λόγο του.

Το παιδί με τα παιχνίδια ρόλων και τα δρώμενα παίρνει απόσταση από τις δεδομένες παραστάσεις που έχει αφομοιώσει μέσα στην οικογένεια και το περιβάλλον του. Οι εγγραφές και οι σφραγίδες που έχουν αποτυπωθεί σ' αυτό από τις επιθυμίες των γονέων και των συγγενών του κλυδωνίζονται. Ακόμα και η εικόνα που έχει το ίδιο διαμορφώσει για τον εαυτό του επανεξετάζεται. Αργά, αλλά σταθερά το παιδί ανακαλύπτει τη νέα του ταυτότητα.

Οι προσωπικές συγκρούσεις του αλλά και αυτές που δημιουργούνται με τα άλλα μέλη της ομάδας καθημερινά εκφράζονται στα δρώμενα. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να τις επεξεργαστεί και να εκτονωθεί απ' αυτές, καθώς και από το άγχος που συσσωρεύει συνεχώς από το περιβάλλον και τις υποχρεώσεις που οφείλει να εκπληρώσει.

Το παιδί με την επίλυση προβλημάτων και τη δημιουργικότητα που ανα-

πύσσει μαζί με τα άλλα μέλη ζει στιγμές χαράς, που το οδηγούν στην αγαλλίαση του είναι του. Αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί η μάθησή του παύει να είναι άψυχη και μηχανιστική αντίθετα συνδυάζεται με τη χαρά, τον ενθουσιασμό και την απόλαυση που οφείλει να αποτελεί την πύλη της αληθινής μάθησης και εκπαίδευσης.

2.3. Ασκήσεις και τεχνικές της Δραματικής τέχνης στην Εκπαίδευση

Υπάρχουν πολλές ασκήσεις και τεχνικές της Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση που αναπτύσσουν την εκφραστικότητα και δημιουργικότητα των παιδιών και συγχρόνως τα οδηγούν στη μάθηση. Θα αναφέρουμε ορισμένες από αυτές:

Ασκήσεις γνωριμίας

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να αποκτήσουν την άνεση να παρουσιάζονται σε μία ομάδα, να ακούνε τους άλλους, να ενδιαφέρονται γι' αυτούς και να έχουν την ευκαιρία να μιλάνε για τον εαυτόν τους και τις εμπειρίες τους. Επομένως, οι ασκήσεις γνωριμίας δεν γίνονται μόνο κατά τις πρώτες ημέρες του σχολείου αλλά σ' όλη τη διάρκεια του έτους. Μπορεί όμως, κάθε φορά να χρησιμοποιούνται για αρχή μίας δραστηριότητας της Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση. Τα παιδιά μπορεί να κάθονται σε κύκλο και να αρχίζουν με μία άσκηση γνωριμίας, που ουσιαστικά αποτελεί και την είσοδό τους στο χώρο μεταξύ της πραγματικότητας που ζουν και της φανταστικής κατάστασης που πρόκειται να δημιουργήσουν και να ζήσουν μεταξύ τους.

Επιδίωξη του παιδαγωγού είναι να προσφέρει ευκαιρίες στα παιδιά με ποικίλους τρόπους να παρουσιάσουν τον εαυτό τους, ξεκινώντας από το όνομά τους, μιλώντας για τα ίδια, τα παιχνίδια τους, την καθημερινότητα, τις συνήθειες, τις προτιμήσεις, τις εμπειρίες, τα συναισθήματα και τις ανάγκες τους.

Για τις ασκήσεις γνωριμίας μπορεί ο παιδαγωγός να χρησιμοποιήσει ένα αντικείμενο, όπως ένα λουλούδι, ένα φτερό, μία κού-

κλα κουκλοθεάτρου, μία μπάλα, μία εικόνα, ένα παιχνίδι κ.ά. Το αντικείμενο αυτό μπορεί να περνά από το ένα παιδί στο άλλο και με τον τρόπο αυτό να μαθαίνουν τα παιδιά να περιμένουν και να μιλάνε όταν έρθει η σειρά τους. Παραδείγματος χάριν:

1. Σήμερα έχω εδώ ένα βαλιτσάκι το οποίο έχει ταξιδέψει πολύ μέχρι να φτάσει εδώ. Σήμερα θα γνωρίσει εσάς. Ίσως να είναι μία πολύ όμορφη μέρα γι' αυτό. Θα το περάσουμε από χέρι σε χέρι και κάθε παιδί θα πει πρώτα το όνομά του και θα μιλήσει για την οικογένειά του. Μετά θα μας πει τι θα ήθελε να έχει αυτό το βαλιτσάκι μέσα. Μπορώ να αρχίσω πρώτη;
 2. Σήμερα σας έχω φέρει ένα κοχύλι που έχει ζήσει στη θάλασσα μας και έχει ποτιστεί από τα παραμύθια της. Σήμερα θέλει να σας γνωρίσει. Νομίζω ότι θα του αρέσει πάρα πολύ αν ακούσει μία μουσική πρώτα που να του θυμίζει τη θάλασσα. Μετά, κάθε παιδί, όταν θα το παίρνει στο χέρι του, μπορεί αν θέλει να λέει μία δική του ιστορία που να έχει σχέση με τη θάλασσα, κάτι που έζησε και που το θυμάται και που θα ήθελε να το πει.. Τώρα θα κλείσουμε τα μάτια μας, θα ακούσουμε τη μουσική και θα θυμηθούμε . Μπορώ να αρχίσω εγώ;
- Κοχύλι μου, με λένε και θα σου πω κάτι που μου ήρθε στο μυαλό. Ήταν ένα καλοκαίρι σε μία παραλία, όταν άρχισα να μαζεύω αχιβάδες. Τότε...

Ασκήσεις Χαλάρωσης

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να χαλαρώσουν, να αποφορτιστούν από την υπερένταση που έχουν, ώστε να μπορέσουν να συγκεντρωθούν, να αισθανθούν όμορφα και να μεταφερθούν πιθανότατα με τη φαντασία τους αλλού. Οι ασκήσεις αυτές είναι περισσότερο αποτελεσματικές αν συνδυάζονται με κατάλληλη μουσική. Τα λόγια και τα μηνύματα του παιδαγωγού μπορούν να εμπνεόνται από το θέμα που επεξεργαζόταν η ομάδα των παιδιών πριν ή που υπάρχει επιδίωξη να επεξεργαστεί στο μέλλον, μπορεί όμως να είναι και τελείως ανεξάρτητα από αυτό. Η φωνή και το ύψος του παιδαγωγού πρέπει να αποδίδει το νόημα του μηνύματος

και να το διαμορφώνει. Οι ασκήσεις χαλάρωσης μπορεί να πραγματοποιηθούν οποιαδήποτε ώρα κατά τη διάρκεια του προγράμματος ακόμα και ανεξάρτητα από θεατρικές δραστηριότητες μπορεί όμως να αποτελούν την αρχή γι' αυτές. Παραδείγματος χάριν:

1. Εισπνέουμε και σφίγγουμε το σώμα μας, εκπνέουμε και χαλαρώνουμε.
2. Σφιγγόμαστε και γινόμαστε “σιδερένιοι” και μετά αφήνουμε τη δύναμή μας να φύγει από το σώμα μας.
3. Ο ήλιος μας χαϊδεύει το πρόσωπο, τα χέρια, τα πόδια, όλο μας το σώμα και μας λέει ένα μυστικό.
4. Το σώμα μας είναι ένα μαλακό πουνπουλένιο πάπλωμα, τώρα γίνεται ένα σκληρό ελατήριο και μετά ένα τεράστιο ελαφρύ πούπουλο που ξεκουράζεται στο πάτωμα.

Οι ασκήσεις χαλάρωσης μπορεί να αποτελέσουν μία μικρή ιστορία ή παραμύθι:

1. Στο χέρι μου έχω ένα βότσαλο της θάλασσας που έχει νιώσει τη δροσιά της και την αλμύρα της. Θέλει να έρθει να σας ακουμπήσει στο μάγουλο και να σας πει για την ομορφιά του βυθού, για τα φύκια, τις νεράιδες, τις αχιβάδες, τις πίνες, τα χταπόδια, τα χελιδονόψαρα. Μία φορά λοιπόν ήταν ένας ναυτίλος. Αυτός ο ναυτίλος ήταν ένα αγοράκι ...
2. Ο ήλιος στέλνει μία μικρή του αγαπημένη αχτίδα, ζεστούλα και γλυκιά, είναι μία ηλιαχτίδα για σένα, κάνει μία βόλτα στο λαιμό σου και σου αφήνει ένα πέταλο για να σε αγαπά... το νιώθεις; Αυτή η αχτίδα ήταν κόρη του ήλιου, γι' αυτό τη λένε ηλιαχτίδα. Κάθε μέρα φορούσε ένα χρυσό φόρεμα με πούλιες και κάντρες και χτένιζε με χρυσή τσατσάρα τα λαμπερά της μαλλιά...

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να ανακαλύψουν το ρυθμό της αναπνοής τους, του σώματος τους και των λειτουργιών του καθώς και της φωνής τους.

Με τις ασκήσεις αυτές τα παιδιά μπορούν να ηρεμήσουν, να συγκεντρωθούν, να ξεκουραστούν και να αναζωογονηθούν σωματικά και πνευματικά.

Οι ασκήσεις αυτές μπορεί να πραγματοποιηθούν με τα παιδιά ανάσκελα στο πάτωμα ή οκλαδόν ή σε όποια θέση βολεύει το καθένα. Μπορεί επίσης να συνδυαστούν με ασκήσεις χαλάρωσης ή συγκέντρωσης.

Η αναπνοή έχει τρεις φάσεις, την εισπνοή, την εκπνοή και την παύση. Έτσι κάθε άσκηση μπορεί να αποτελείται από τρεις διαδοχικές κινήσεις:

1. Εισπνέουμε και ανοίγουμε σαν ένα τεράστιο λουλούδι που θέλει να δει για πρώτη φορά τον ήλιο, τώρα εκπνέουμε και το λουλούδι μας κλείνει και κρατά όλο τον ήλιο μέσα μας, τώρα το λουλούδι μένει ακίνητο και ζεστό.

Οι ασκήσεις αναπνοής μπορεί να μη χωρίζονται σε τρεις κινήσεις αλλά να προσφέρουν τη δυνατότητα στα παιδιά να αισθάνονται τη λειτουργία της αναπνοής τους ακόμα και να επενεργούν σ' αυτή, όπως για παράδειγμα:

1. Αναπνέουμε σαν μία μηχανή, ρυθμικά.
2. Αναπνέουμε σε διάφορους ρυθμούς και με διάφορους τρόπους, αργά, γρήγορα, αργά, δυνατά, αθόρυβα, διακοπτόμενα, με αναστεναγμούς.
3. Εισπνέουμε και η κοιλιά μας γίνεται ένα ηφαίστειο, εκπνέουμε και η κοιλιά μας μικραίνει, μικραίνει μέχρι που βγαίνει όλος ο αέρας.
4. Η αναπνοή μας είναι μία χαρά που ταξιδεύει, τώρα μπαίνει από τη μύτη μας και αρχίζει το ταξίδι μέσα στο σώμα μας, πηγαίνει σε κάθε γωνίτσα, τη χαϊδεύει και προχωρεί. Μετά αρχίζει το ταξίδι της επιστροφής.
5. Γινόμαστε ένα μπαλόνι που όσο παίρνει αέρα φουσκώνει, φουσκώνει και μετά μία καρφίτσα το τρυπάει και ο αέρας αρχίζει και βγαίνει μέχρι που ξεφουσκώνει τελείως.

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να ασκηθούν να συγκεντρώνουν την προσοχή τους σ' ένα αντικείμενο ή σε μία εικόνα ή σε μία έννοια ή σε μία εργασία που κάνουν και να μη σκέπτονται κάτι άλλο συγχρόνως. Παράλληλα οι ασκήσεις επιδιώκουν και την ανάπτυξη της παρατηρητικότητάς τους. Επομένως, ο παιδαγωγός παρουσιάζει μία εικόνα, ένα αντικείμενο, ένα σημείο της τάξης, εκφέρει μία λέξη και προσπαθεί να στρέψει το ενδιαφέρον των παι-

διών σ' αυτό. Ο πρωτότυπος τρόπος παρουσίασης θα συντελέσει πολύ στην πρόκληση του ενδιαφέροντός τους, όπως για παράδειγμα:

1. Μπροστά μας έχουμε ένα κερί. Η φλόγα του μας κοιτά και εμείς δεν κοιτάμε τίποτε άλλο στον κόσμο παρά μόνο αυτή τη φλογίτσα.
2. Κλείνουμε τα μάτια μας και προσπαθούμε να ακούσουμε το χτύπο της καρδιάς μας.
3. Κλείνουμε τα μάτια μας, καταπίνουμε μία μικρή τόση “χαρά-χαρούλα” και την αισθανόμαστε που πάει και κρύβεται στο στομάχι μας.
4. Σήμερα καθώς έβαλα το χέρι στην τσάντα νιώθω να με τσιμπάει κάτι. Τι είναι; Η βούρτσα μου, σκέφτηκα. Κοιτάω και τι να δω! Σκεφτείτε την έκπληξή μου. Τι να θέλει άραγε εδώ ένας σκαντζόχοιρος; Τώρα θα τον γυρίσω να δείτε το μουσουδάκι του. Κοιτάμε μόνο αυτό, τίποτε άλλο. Τώρα κοιτάμε τα μάτια του...
5. Σήμερα σας προβάλλω μία εικόνα, είναι το πρόσωπο ενός παιδιού από τη Βραζιλία. Τώρα συγκεντρωνόμαστε και κοιτάμε μόνο τα μάτια του.

Κινητικές ασκήσεις

Στόχος των κινητικών ασκήσεων είναι τα παιδιά να αποκτήσουν διαφορετική σχέση με το σώμα τους, να εναρμονίσουν τις κινήσεις τους, να τις ελέγξουν, να εκφραστούν με αυτές ώστε να διοχετεύσουν τον εσωτερικό τους κόσμο και τις ψυχικές τους καταστάσεις μέσα απ' αυτές. Παράλληλα μπορεί να ευαισθητοποιήσουν το σώμα τους και να διεκδικούν τις δυνατότητές του, να διαστειλουν την αισθαντικότητα τους, να δοκιμάσουν νέα όρια και να βρουν τον προσωπικό τους ρυθμό. Με τις ασκήσεις αυτές αποκτούν άλλη σχέση με το χώρο γύρω τους που τελικά ελέγχουν και έτσι αποκτούν αυτοπεποίθηση.

Ο παιδαγωγός μπορεί να ξεκινήσει με ασκήσεις για ολόκληρο το σώμα και μετά να προχωρήσει με επιμέρους ασκήσεις του κεφαλιού, των χεριών, των ποδιών κ.ά. Ας δούμε τώρα ορισμένα παραδείγματα τέτοιων ασκήσεων:

● Ασκήσεις ολόκληρου του σώματος

1. Το σώμα μας γίνεται ένα ελατήριο και πηδά προς τα πάνω.
2. Το σώμα μας γίνεται ένα φτερό που το παίρνει ο αέρας.
3. Το σώμα μας γίνεται μία μαριονέτα, ένας λαστικένιος κούκλος, ένας μολυβένιος στρατιώτης, ένα κουρδιστό παιχνίδι, ένα ξύλινο αλογάκι, μία μοτοσικλέτα, ένας μύλος, ένας εκσκαφέας, ένα κουλουριασμένο ζωάκι, μία σαύρα, ένας σύλος κ.ά.
4. Το σώμα μας γίνεται μία μπάλα παγωτό που λιώνει και χύνεται στο πάτωμα και στο τέλος ένας “παγωτο-ποταμός”.
5. Το σώμα μας γίνεται ένας θυμός που απλώνεται στο πάτωμα, που κολλά στον τοίχο, ένα μπλεγμένο σχοινί που αργά ξεμπερδεύεται.
6. Το σώμα μας γίνεται μία χαρά που τρέχει παντού και γεμίζει γρήγορα όλο το χώρο.

● Ασκήσεις χεριών

1. Τα χέρια μας γίνονται στάχυα, που τα κάνει ο αέρας να κινούνται, φλόγες που μεγαλώνουν και στο τέλος σβήνουν, αγκαθωτοί δεινόσαυροι, τεράστια πουλιά που τρέχουν πίσω από ένα πλοίο και μιλάνε με μία φάλαινα.
2. Τα χέρια μας γίνονται κύματα που χορεύουν, που αγριεύουν, που γαληνεύουν.
3. Τα χέρια μας χαιρετάνε, διαμαρτύρονται, φωνάζουν, στέλνουν σήματα σ’ έναν εξωγήινο.
4. Τα χέρια μας παίζουν πιάνο, γράφουν σε μία τεράστια γραφομηχανή, σφραγίζουν χαρτιά, ανοίγουν μία πόρτα, γυρίζουν ένα τεράστιο μύλο στον ουρανό, ανακατεύουν μία τεράστια μακαρονάδα.
5. Τα χέρια μας κρατάνε ένα ποτήρι ή ένα λουλούδι, σηκώνουν μία τεράστια πέτρα, παίζουν με βότσαλα, χτίζουν έναν πύργο στην άμμο, φτιάχνουν ένα χιονάνθρωπο, τρίβουν καρότα, πιάνουν ένα κουνούπι στον αέρα, μαζεύουν καρφίτσες από το πάτωμα, νανουρίζουν ένα μωρό, ζυμώνουν ψωμί.
6. Τα χέρια μας καίδουν το πρόσωπό μας, μία φανταστική κούκλα, ένα γυαλόχαρτο, ένα παγωμένο γυαλί, μία ζεστή κατασρόλα.
7. Τα χέρια μας κρατάνε ένα μπαλόνι ή ένα παγωτό κωνάκι, στηρίζουν ένα τεράστιο πλανήτη.

8. Τα χέρια μας φοράνε ένα δαχτυλίδι ή τα γάντια μας, κρύβονται σε δυο μανίκια, συζητάνε μεταξύ τους.
9. Τα χέρια μας γελάνε, κλαίνε, κάνουν βόλτα, σκαρφαλώνουν, κρυώνουν, ζεσταίνονται, θαυμάζουν, απορούν, τρέμουν από το κακό τους, διώχνουν ό,τι τους κυνηγά, εκνευρίζονται.

● **Ασκήσεις ποδιών**

1. Τα πόδια μας περπατάνε στην άμμο και βουλιάζουν, περπατάνε σ' έναν καθρέφτη, σκαρφαλώνουν σ' ένα δέντρο, ανεβαίνουν τα σκαλοπάτια ενός σπιτιού, σκαρφαλώνουν σ' έναν άγριο τοίχο, περπατάνε στο χιόνι.
2. Τα πόδια μας περπατάνε όπως διάφορα ζώα, τίγρη, ελέφαντας, κάμπια ή χταπόδι.
3. Περπατάμε ή ξαπλώνουμε και τα πόδια μας γίνονται ρόδες, κουπιά, πινέλα, αγκίστρια ή γράμματα.
4. Τα πόδια μας κλαίνε, γελάνε, διαμαρτύρονται, συζητάνε το ένα με το άλλο ή με άλλα μέρη του σώματος.
5. Τα πόδια μας καθαρίζουν τα τζάμια στην πόρτα μπροστά μας, διαβάζουν εφημερίδα, βάφουν ένα τοίχο, παρακολουθούν τηλεόραση, συγυρίζουν τα παιχνίδια, ανάβουν το φως.

● **Ασκήσεις προσώπου**

1. Το πρόσωπο μας παίρνει διάφορες εκφράσεις, γίνεται λυπημένο, θυμωμένο, στενοχωρημένο, εκνευρισμένο, θλιμμένο, χαρούμενο, γελαστό, ευτυχισμένο, παραμορφωμένο.
2. Βλέπουμε φωτογραφίες και προσπαθούμε να μιμηθούμε τις εκφράσεις των προσώπων σ' αυτές.
3. Το πρόσωπό μας γίνεται ρολόι, αποθήκη, βαρέλι, μακαρόνι, ελατήριο, σκαντζόχοιρος, γούνα, χάδι, αχλάδι, μπανάνα.
4. Το πρόσωπό μας λέει διάφορες προτάσεις όπως, “θέλω νερό”, “σε αγαπώ”, “μη φεύγεις”, “έλα γρήγορα”, “μη το κάνεις αυτό”, “θα σε μαλώσω”, “σε παρακαλώ, μην ανακατεύεις όλα τα πράγματα”.

● **Ασκήσεις ματιών και βλέμματος**

1. Συγκεντρώνουμε το βλέμμα μας σε ένα σημείο στο ταβάνι, σ' ένα διακόπτη, σ' ένα χερούλι, σ' ένα αντικείμενο.
2. Κοιτάμε τον τοίχο απέναντί μας και τον βάφουμε με τη φαντασία μας μ' ένα χρώμα.
3. Κοιτάμε ένα μπαλάκι που πηγαινοέρχεται, δύο μάτια απέναντι μας, ένα κουνούπι, μία μπάλα, τον καπνό από μία πίπα, το αεροπλάνο που απογειώνεται.
4. Τα μάτια μας γυρίζουν γύρω-γύρω, κλείνουν, ανοίγουν διάπλατα, γίνονται πολύ μικρά, ανοιγοκλείνουν.
5. Τα μάτια μας κοιτάνε μέσα από μία φωτογραφική μηχανή ή μέσα από μία κάμερα τηλεόρασης. Τώρα κοιτάνε από πάνω προς τα κάτω, μετά από αριστερά προς τα δεξιά ή από τη μία άκρη στην άλλη.

● **Ασκήσεις γλώσσας και στόματος**

1. Η γλώσσα μας κάνει βόλτες, κάνει επίσκεψη στα δόντια, λέει μυστικά στον ουρανόσκο, ανεβοκατεβαίνει σα μπαλάκι, γυαλίζει τα ούλα, χαίρεται, τραγουδά, λυπάται, κλαίει, νευριάζει.
2. Η γλώσσα μας είναι κλεισμένη σε ένα πύργο. Βγάζει διάφορους ήχους για να την ακούσουν και να την ελευθερώσουν.
3. Η γλώσσα μας θέλει να δραπετεύσει αλλά τα δόντια που είναι οι φύλακες του πύργου κλείνουν και δεν την αφήνουν να φύγει.
4. Τα χείλια μας γίνονται ένα μπαλάκι, ένα μπαστούνι, ένα ποτάμι που τρέχει, μία γατούλα που έχει φαγούρα, ένα πουλί με μακρύ ράμφος.
5. Αναπνέουμε με το στόμα, χασμουριόμαστε, τρώμε, γελάμε χωρίς να ακούγεται τίποτε, πίνουμε νερό από μία πηγή, ρουφάμε με ένα καλαμάκι.

● **Ασκήσεις ακινησίας**

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να κατανοήσουν μέσα από την ακινησία τον κόσμο γύρω τους που βρίσκεται σε συνεχή κίνηση. Η ακινησία επίσης αποτελεί έναν έλεγχο στην ίδια την κίνηση του παιδιού και οδηγεί στην ανάπτυξη τη συγκέντρωσής του.

1. Τρέχουμε. Με ένα χτύπημα ή με το σταμάτημα της μουσικής μένουμε ακίνητοι, γινόμαστε ένα βουνό, μία πέτρα, μία γλάστρα.
2. Κοιμόμαστε και προσπαθούμε να μην κουνιόμαστε καθόλου. Το αίμα μας, η καρδιά μας, οι λειτουργίες του σώματός μας σαν να σταματούν.
3. Ισορροπούμε ακίνητοι σε μία στάση για ορισμένο χρονικό διάστημα.
4. Με την προβολή διαφανειών μιμούμεθα τις στάσεις προσώπων και μένουμε ακίνητοι κατά τη διάρκεια της προβολής της διαφάνειας.

● **Αισθητηριακές ασκήσεις**

Στόχος των αισθητηριακών ασκήσεων είναι να οξυνθούν οι αισθήσεις των παιδιών ώστε να δέχονται και να επεξεργάζονται τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος με αποτέλεσμα την απόλαυση των αισθήσεων και τη διεύρυνση του εσωτερικού και εξωτερικού τους κόσμου.

Οι αισθητηριακές ασκήσεις μπορεί να συνδυαστούν με ασκήσεις παρατηρητικότητας, συγκέντρωσης, φαντασίας.

● **Ασκήσεις όρασης**

1. Κοιτάμε το χέρι μας, με τη φαντασία μας το ζωγραφίζουμε.
2. Κοιτάμε την πόρτα και σκεφτόμαστε ποιους έχει δει από τότε που βρίσκεται εκεί.
3. Κοιτάμε ένα λουλούδι. Τώρα αφήνουμε το λουλούδι να μας κοιτάξει.
4. Κοιτάμε από ένα παράθυρο ή από μία κορνίζα. Τι βλέπουμε ;
5. Το σώμα μας έχει μάτια. Τώρα κοιτάζουμε με τους αγκώνες, με τους ώμους, με τα γόνατα, με την κοιλιά.
6. Κοιτάζουμε γύρω μας και βλέπουμε σχήματα.
7. Κοιτάζουμε γύρω μας και ψάχνουμε για χρώματα.

● **Ασκήσεις ακοής**

1. Κλείνουμε τα μάτια μας και ακούμε τους θορύβους γύρω μας.
2. Δημιουργούμε ήχους με το στόμα μας ή το σώμα μας και κινιόμαστε με αυτούς.
3. Ακούμε ένα μουσικό κομμάτι και λέμε τι μας θυμίζει.
4. Βλέπουμε εικόνες και τις περιγράφουμε με ήχους.

● **Ασκήσεις αφής και κιναισθησης**

1. Κάθε παιδί παίρνει ένα αντικείμενο στα χέρια του, το χαϊδεύει και μετά το περιγράφει στους άλλους. Η ίδια άσκηση γίνεται με αντικείμενα μέσα σε σακούλες που τα παιδιά μαντεύουν τι είναι.
2. Τα χέρια μας θυμούνται τι έκαναν σήμερα το πρωί μόλις ξύπνησαν και το παριστάνουν, όπως παριστάνουν μία χαρτοπετσέτα, μία εφημερίδα, μία σκούπα.
3. Τα χέρια μας χαϊδεύουν διάφορα υλικά.
4. Τα χέρια χαϊδεύουν τον κορμό ενός δέντρου, ένα αστέρι, ένα βράχο, ένα λείο βότσαλο, μία γυάλινη κανάτα.
5. Ψηλαφούμε ένα αντικείμενο, όπως ένα μήλο, ένα πεπόνι, ένα μαξιλάρι, ένα στύλο, ένα κουβά και το περιγράφουμε.
6. Φανταζόμαστε ότι φτιάχνουμε κάτι, σκαλίζουμε ένα μάρμαρο και το δείχνουμε με τις κινήσεις μας. Το μετακινούμε, μεταφέρουμε κάτι άλλο δίπλα του.
7. Θέλουμε να φτιάξουμε ένα σκηνικό για την ιστορία μας ή το παραμύθι μας και αρχίζουμε να το δημιουργούμε με τη φαντασία μας και με τις κινήσεις μας.

● **Ασκήσεις γεύσης**

1. Γλείφουμε τη φλούδα ενός λεμονιού, ενός κομματιού κανέλας, και αισθανόμαστε σε ολόκληρο το σώμα μας αυτή τη γεύση.
2. Δοκιμάζουμε μία τροφή και παρακολουθούμε το ταξίδι της, πώς καταπίνεται, πώς κατεβαίνει στο στομάχι.
3. Φανταζόμαστε τη γεύση διαφόρων αντικειμένων γύρω μας.

● **Ασκήσεις όσφρησης**

1. Μυρίζουμε διάφορα αντικείμενα όπως, γαρύφαλλο, καφέ, δυόσμο, τσάι, τυρί κ.ά. και λέμε τι μας θυμίζουν.
2. Φανταζόμαστε ότι μυρίζουμε διάφορα αντικείμενα που είναι γύρω μας όπως, ένα παλιό κουτί, μία φωτογραφία, ένα βιβλίο, ένα λουράκι ενός σκύλου, ένα κομμάτι ξύλου, ένα γλυκό που ψήνεται στο φούρνο, ένα περιβόλι με ντομάτες κ.ά.

● **Ασκήσεις προσανατολισμού στο χώρο**

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να αποκτήσουν την αίσθηση του χώρου και του προσανατολισμού σε σχέση με το σώμα τους και τους άλλους. Με τις ασκήσεις αυτές αντιλαμβάνονται το σώμα τους, τον έσω και έξω χώρο και μαθαίνουν να ελέγχουν τις κινήσεις τους.

1. Κινούμαστε με διάφορους τρόπους, σαν να μην έχουμε καθόλου βάρος, σαν να είμαστε βαριά τεράστια όντα, πολύ αργά, πολύ γρήγορα, σαν να είμαστε στο νερό, σαν να μας σπρώχνει κάτι προς τα εμπρός, προς τα πίσω, προς τα πάνω, προς τα κάτω.
2. Τρέχουμε για να καταλάβουμε όσο περισσότερο χώρο μπορούμε.
3. Ζωγραφίζουμε με το σώμα μας το χώρο, με τα πόδια μας, με τα χέρια μας, με τη μύτη μας, με την κοιλιά μας.
4. Γυρίζουμε γύρω από τον εαυτό μας σαν να είμαστε σ' ένα πλυντήριο.
5. Τρέχουμε προς τον τοίχο και αφήνουμε τη σφραγίδα του σώματός μας σ' αυτόν.
6. Γνωρίζουμε το χώρο έρποντας μπρούμυτα με την κοιλιά μας ή ανάσκελα με την πλάτη μας.
7. Τρέχουμε και μαζεζόμαστε όλοι στο κέντρο και μ' ένα χτύπημα τρέχουμε όσο πιο μακριά μπορούμε.

● **Ασκήσεις εμπιστοσύνης**

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να αναπτύξουν συναίσθημα εμπιστοσύνης το ένα για το άλλο και όλα μεταξύ τους. Απαιτούνται πολλές συζητήσεις, ασκήσεις γνωριμίας και εργασία σε ζευγάρια για να δημιουργηθεί κλίμα σεβασμού και εμπιστοσύνης. Προτείνουμε μερικές ασκήσεις που θα βοηθήσουν τα παιδιά να εμπιστευτούν το σώμα τους στους άλλους.

1. Τα παιδιά σε μικρές ομάδες των έξι κάνουν κλειστούς κύκλους, έρχονται κοντά ώμο με ώμο και στη μέση ταλαντεύεται όρθιο ένα παιδί, από τον έναν που το σπρώχνει στον άλλον.
2. Τα παιδιά σε ζευγάρια, το ένα είναι ένας τυφλός και το άλλο ένας οδηγός του στο χώρο. Τα παιδιά μετά την άσκηση μας λένε πώς ένιωσαν.

3. Δύο παιδιά μαζί με κλειστά τα μάτια και πιασμένα από το χέρι προχωράνε στο χώρο και τον εξερευνούν. Μετά μας λένε τι συνάντησαν στο δρόμο τους.
4. Ένα παιδί είναι στο πάτωμα ξαπλωμένο και τα υπόλοιπα προσπαθούν να το σηκώσουν σαν να ήταν τραυματίας. Τα παιδιά της ομάδας το σηκώνουν τόσο προσεχτικά που εκείνο νιώθει ωραία και τους εμπιστεύεται το σώμα του.

Ασκήσεις φαντασίας

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να ενισχύσουν και να ελευθερώσουν την αναπλαστική ικανότητά τους ώστε να δημιουργούν δικούς τους νέους τρόπους έκφρασης και να δίνουν επιτυχημένες λύσεις σε καταστάσεις προβληματισμού, σε προβλήματα και θέματα που προκύπτουν καθημερινά στη ζωή τους.

1. Τα παιδιά παίζουν με τις λέξεις, δημιουργούν νέες ή σύνθετες, βρίσκουν ομοιοκατάληκτες, επιχειρούν να δημιουργήσουν ποιητικούς στίχους, τις ομαδοποιούν όπως, λέξεις που κινούνται, που ξεκουράζονται, που μυρίζουν, που παίζουν διάφορα παιχνίδια, που αγαπάνε, που τσουλάνε.
2. Φαντάζονται πράγματα και όντα που δεν υπάρχουν όπως, παράξενος μурμουρόσαυρος, αχλαδοντοφάγος, ελικοπόντικας.
Μπορούνε να περιγράψουν ή να ζωγραφίσουν ή να παραστήσουν μία περίεργη μηχανή, μία περίεργη θήκη για τηλέφωνο, ένα παντελόνι για υδραυλικό ή για τραγουδιστή.
3. Δημιουργούν με τη φαντασία τους παράξενα ταξίδια σε μέρη που δεν υπάρχουν.
4. Δίνουν ιδέες, λογικές και μη λογικές, σε τι μπορεί να χρησιμοποιηθούν διάφορα αντικείμενα όπως, μία βούρτσα, μία χαρτοπετσέτα, ένα μολύβι, μία κάλτσα, ένα μπουκάλι, μία οδοντόβουρτσα.
5. Απαντάνε σε ερωτήσεις όπως, τι θα έκανες αν έχανε τα κλειδιά του σπιτιού σου, τι θα έκανες αν σου ξεκολλούσε η σόλα από το παπούτσι σου και ήσουν στο δρόμο, τι θα έκανες αν ένας σκύλος γάβγιζε κάτω από το παράθυρο σου όλο το βράδυ, τι θα έκανες αν ήσουν μόνος σου στο σπίτι, τι θα έκανες αν η Μαρία έκλαιγε, τι θα έκανες αν

έβρισκες κλειστή μία πόρτα και συ ήθελες να μπεις μέσα.

6. Τελειώνουν μία ιστορία που εμείς έχουμε αρχίσει.
7. Φτιάχνουν ιστορίες ή παραμύθια. με λέξεις που λέμε ή γράφουμε και δεν σχετίζονται μεταξύ τους.
8. Δημιουργούν μία ιστορία με κάρτες από παιχνίδια ή φωτογραφίες.
9. Τα παιδιά ζωγραφίζουν χωρισμένα σε μικρές ομάδες και καθένα στο χαρτί του ένα όνειρό του. Μετά καθένα διηγείται με τη σειρά του το όνειρο που ζωγράφισε. Η ομάδα με στοιχεία που παίρνει από τα όνειρα δημιουργεί μία καινούργια ιστορία ή ένα παραμύθι το οποίο μπορεί να δραματοποιηθεί.

● **Ασκήσεις ρυθμού**

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να κατανοήσουν τους διάφορους ρυθμούς που διέπουν το σώμα, τη φωνή, την κίνησή τους αλλά και τους ρυθμούς των άλλων και του περιβάλλοντός. Ζούνε αυτούς τους ρυθμούς, τους μεταγράφουν και προσπαθούν να τους συνδυάσουν μεταξύ τους.

1. Ακούμε και βρίσκουμε τους ρυθμούς όπως του σώματός μας, της αναπνοής μας, της καρδιάς μας, του περπατήματός μας.
Ακούμε και βρίσκουμε τους ρυθμούς, όπως του περιβάλλοντος, των μηχανών, των αυτοκινήτων, των λουλουδιών, του σκύλου, των λέξεων. Σ' ένα μουσικό όργανο χτυπάμε τους ρυθμούς που ακούσαμε ή τους ζωγραφίζουμε ή τους μετατρέπουμε σε κίνηση.
2. Ακούμε μία μουσική και χτυπάμε το ρυθμό της, τον ζωγραφίζουμε και κινούμαστε μ' αυτόν.
3. Συνδυάζουμε κίνηση και χτύπημα ρυθμού.
4. Απαγγέλλουμε λέξεις, παροιμίες, ποιήματα, δημοτικά τραγούδια. Μετά βρίσκουμε το ρυθμό τους και τον χτυπάμε.

Παρακολουθούμε την
άλλη ομάδα.

Καθρέφτες.

Αεκήσεις βλέμματος.

Φωνητικές ασκήσεις

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να αναπτύξουν την εκφορά του λόγου τους και την εκφραστικότητα της φωνής και του λόγου. Οι ασκήσεις αυτές συνδυάζονται με τις ασκήσεις αναπνοής και τις ασκήσεις ρυθμού.

1. Εισπνέουμε βαθιά και εκπνέουμε ένα α που χτυπάει στο ταβάνι, που κάνει κύκλους σ' ένα βαρέλι, που τρέμει, που αναβοσβήνει, που πηδά, που κατεβαίνει μία σκάλα, που τρέχει σαν τρένο, που κλαίει, που γελάει, που φοβάται, που παραπονιέται, που είναι μία γραμμή, που χτυπά σαν μία καρδιά κ.ά.
2. Διαλέγουμε μία λέξη από μία εφημερίδα ή γράφουμε μία λέξη σε μία λουρίδα χαρτί και τη διαβάζουμε ρυθμικά ή με διαφορετικούς τρόπους, διακοπόμενα, μακρόσυρτα, με τονισμό σε ορισμένα σύμφωνα ή φωνήεντα, τραγουδιστά, με επανάληψη μίας συλλαβής, με αλλαγή της θέσης των συλλαβών, με απορία, με απογοήτευση, με χαρά όπως θάλασσα, θά-λα-σσα, θααααααααααααα, ΘΑ-λασσα, θάλασσα; θάλασσα!, λάθασσα, σάθαλα.
3. Διαλέγουμε μία πρόταση. Την απαγγέλλουμε με διαφορετικούς τρόπους επιτονισμού, με απογοήτευση, με εκνευρισμό, με απορία, με θαυμασμό, με υπονοούμενα.
4. Διαλέγουμε λέξεις ή προτάσεις με παρηχήσεις και γλωσσοδέτες που προφέρουμε με διαφορετικούς τρόπους.
5. Τραγουδάμε τα ονόματά μας, τραγουδάμε λέξεις ή παροιμίες.
6. Τραγουδάμε αυτό που βλέπουμε γύρω μας, αυτό που βλέπουμε σε ένα βιβλίο.
7. Τραγουδάμε γνωστά τραγούδια αλλά με μία δική μας μελωδία.
8. Η παιδαγωγός απευθύνει μία ερώτηση με τραγουδιστό τρόπο σε κάθε παιδί και εκείνο απαντά πάλι τραγουδιστά.

Ασκήσεις συνεργασίας

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν, να κατανοήσουν τις δεσμεύσεις και υποχρεώσεις τους, αλλά και τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η συν-δημιουργία.

1. Τα παιδιά σε ζευγάρια συζητάνε για κάτι συγκεκριμένο όπως για το

- όνομά τους, τη μπλούζα τους, την οικογένειά τους, το χωριό που πηγαίνουν διακοπές κ.ά.
2. Τα παιδιά σε ζευγάρια χορεύουν κρατώντας ένα ύφασμα.
 3. Τα παιδιά σε ζευγάρια ή σε μικρή ομάδα διαμορφώνουν ένα χώρο με άχρηστα αντικείμενα.
 4. Τα παιδιά σε ζευγάρια και με το σταμάτημα της μουσικής παίρνουν μία στάση που να σημαίνει κάτι, όπως π.χ. το ένα να προσφέρει νερό και το άλλο να το δέχεται, το ένα να ζητά να παίξουνε μαζί και το άλλο να αρνείται.
 5. Τα παιδιά σε μικρές ομάδες κινούνται με τη μουσική. Με το σταμάτημα της μπλέκουν τα σώματά τους μ' ένα δικό τους τρόπο.
 6. Τα παιδιά σε μικρές ομάδες σχηματίζουν όλα μαζί ένα άγαλμα που θα στηθεί στην πλατεία του χωριού ή της πόλης τους και αυτό κάτι σημαίνει, όπως συνεργασία - κρατιόμαστε όλοι μαζί, αγάπη - σφιχταγκαλιαζόμαστε, το ποτάμι - μας ενώνει και μας χωρίζει.
 7. Τα παιδιά συνεργάζονται σε μικρές ομάδες και αποδίδουν όλα μαζί σε ακινησία μία λέξη με συγκεκριμένη ή αφηρημένη έννοια όπως, για τη λέξη κλειδί ξαπλώνουν όλα στο πάτωμα και με το σώμα τους σχηματίζουν ένα τεράστιο κλειδί, ένα τρένο, μία γέφυρα, ένα κουτί, ένα άστρο, ένα δέντρο, μία βεντάλια, ένας τοίχος, στενοχώρια, εργασία κ.ά.
 8. Τα παιδιά συνεργάζονται σε μικρές ή μεγαλύτερες ομάδες και αποδίδουν όλα μαζί σε κίνηση μία λέξη με συγκεκριμένη ή αφηρημένη έννοια, όπως πλυντήριο, μύλος, ομπρέλα, αερόστατο, ελικόπτερο, σαρκοβόρο λουλούδι κ.ά.

Στις ασκήσεις συνεργασίας ανήκουν και πολλές άλλες ασκήσεις που όμως, μπορεί να είναι γνωστές με άλλη ονομασία όπως:

● Αντιθέσεις

Οι ασκήσεις αυτές γίνονται σε ζευγάρια. Στηρίζονται σε αντίθετες έννοιες όπως:

Περπατώ - στέκομαι, ναι - όχι, αγάπη - μίσος, άσπρο - μαύρο, αρχίζω - τελειώνω, φως - σκοτάδι, χαρούμενο - δυσάρεστο, κλαίω - γελάω, θέλω - δεν θέλω, σηκώνομαι - πέφτω, πετώ - σέρνομαι, ανατολή - δύση, δεξιά - αριστερά, πάνω - κάτω, τραβώ - αφήνω.

● **Καθρέφτες**

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να αποκτήσουν ετοιμότητα και έλεγχο των κινήσεών τους ώστε να μπορέσουν να μιμηθούν εκφράσεις και κινήσεις άλλων.

1. Τα παιδιά πηγαίνουν μπροστά από καθρέφτες που έχουμε τοποθετήσει στο χώρο και κοιτάζονται. Τα παροτρύνουμε να δοκιμάσουν διάφορες εκφράσεις και κινήσεις.
2. Τα παιδιά σε ζευγάρια και αντιμέτωπα, το ένα γίνεται ο καθρέφτης και το άλλο το είδωλο, δηλαδή το παιδί που κοιτάει στον καθρέφτη. Το παιδί αυτό παίρνει διάφορες εκφράσεις, γίνεται χαρούμενο, αδιάφορο, θυμωμένο, αναστατωμένο, ασείο, παλιάτσος, φουσκωμένος, μακρόστενος, ολοστρόγγυλος. Μπορεί επίσης να μιμηθεί την έκφραση διαφόρων ζώων ή τις εκφράσεις φανταστικών όντων, όπως δεινολιόνταρος, αστραποτίγρις, ουρανόλυκος και άλλες που θα δοκιμάσει και θα βρει μόνο του. Τα παιδί απέναντι του, που είναι ο καθρέφτης προσπαθεί να πάρει ακριβώς την ίδια έκφραση ταυτόχρονα.
3. Τα παιδιά σε ζευγάρια κάνουν την ίδια άσκηση, όπως και προηγουμένως αλλά τώρα κινούν το κεφάλι και τα χέρια τους.
4. Τα παιδιά σε ζευγάρια κάνουν την ίδια άσκηση, όπως και προηγουμένως αλλά τώρα κινούν τα κεφάλι, τα χέρια και το σώμα τους.

● **Συνεντεύξεις και βιογραφίες**

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να αποκτήσουν την ικανότητα να παρουσιάζουν τον εαυτό τους, να μιλάνε για τη ζωή τους, τις συνήθειές τους, τις προτιμήσεις τους, τους φίλους τους, την οικογένειά τους. Οι ασκήσεις αυτές προσφέρουν τη δυνατότητα στα παιδιά να δημιουργούν ένα ρόλο ενός πραγματικού ή φανταστικού προσώπου και να τον παρουσιάζουν σύμφωνα με τις ερωτήσεις που τους υποβάλλει ένα άλλο παιδί στο ρόλο του δημοσιογράφου. Η τεχνική αυτή προωθεί τη συνεργασία και επικοινωνία των παιδιών μεταξύ τους.

1. Τα παιδιά χωρίζονται σε ζευγάρια. Το ένα παιδί γίνεται δημοσιογράφος και παίρνει συνέντευξη από το άλλο.
2. Κάθε παιδί γίνεται δημοσιογράφος και αφηγείται τη συνάντησή του και τη συνέντευξη που πήρε από ένα φανταστικό πρόσωπο.

3. Κάθε παιδί παρουσιάζει τη ζωή του από τη μέρα που γεννήθηκε μέχρι σήμερα, χωρίς λόγια.
4. Κάθε παιδί ζωγραφίζει τη ζωή του από τη μέρα που γεννήθηκε μέχρι σήμερα και μετά μιλά γι' αυτή.
5. Κάθε παιδί ζωγραφίζει ό,τι είναι πολύ σημαντικό στη ζωή του μέχρι σήμερα.
6. Τα παιδιά χωρίζονται σε ζευγάρια και συζητάνε για τη ζωή τους. Μετά καθένα παρουσιάζει τη ζωή του άλλου. Η ίδια άσκηση μπορεί να γίνει και με ζωγραφική.
7. Κάθε παιδί διαλέγει ένα πρόσωπο από την ιστορία ή τη σύγχρονη ζωή ή την οικογένειά του και το παρουσιάζει.

Εμπόδια – κίνδυνοι

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να δώσουν με κινητικό τρόπο λύσεις σε θέματα που προκύπτουν ή τα απασχολούν, ενώ συγχρόνως οι λύσεις προκύπτουν μέσα από τη συνεργασία, η οποία με τον τρόπο αυτό προωθείται.

Οι ασκήσεις αυτές δίνουν στα παιδιά την ικανοποίηση της υπερνίκησης ενός εμποδίου ή κινδύνου και της εξεύρεσης λύσης ή αντιμετώπισης ενός προβλήματος.

Τα παιδιά μπορούν να εργαστούν σε ζευγάρια ή μικρές ομάδες. Τα θέματα ή τα προβλήματα τα θέτει ο παιδαγωγός. Μπορεί να τα συζητήσει με κάθε παιδί ξεχωριστά και μετά να ζητήσει να παρουσιάσει κάθε ομάδα τη λύση της. Μπορεί όμως, σε όλες τις περιπτώσεις και μετά από ορισμένη εξάσκηση τα παιδιά να προτείνουν τις ασκήσεις τους, όπως για παράδειγμα.

1. Έχουμε χαθεί τη νύχτα σε ένα βουνό. Τι θα κάνουμε;
2. Κολυμπάμε σε ένα ποτάμι αντίθετα προς το ρεύμα του που όλο μας γυρίζει πίσω. Πώς θα σωθούμε;
3. Είμαστε σε ένα καϊκι. Προσπαθούμε να σηκώσουμε τα πανιά, αλλά δεν τα καταφέρνουμε με τον αέρα που φυσά. Τι θα κάνουμε;
4. Οδηγούμε σ' ένα δρόμο που γλιστρά πολύ και το αυτοκίνητό μας πηγαίνει σα βάρκα. Τι μπορούμε να κάνουμε;
5. Είμαστε ναυαγοί σ' ένα νησάκι. Βλέπουμε ένα καράβι που περνά κο-

ντά μας. Προσπαθούμε να τους στείλουμε ένα σήμα για να μας δούνε. Πώς όμως;

6. Περιπατάμε στο πεζούλι ενός ουρανοξύστη, ή στα λασπόνερα, ή σε ένα γυαλί που γλιστράει. Πώς κινούμαστε, τι κάνουμε;
7. Γινόμαστε ένα παγώνι που του πέφτουν όλα τα φτερά, μία μύγα που πιάστηκε από μία αράχνη και προσπαθεί να ξεφύγει, ένας κλόουν που έχασε τα ρούχα του, ένα αυτοκίνητο χωρίς πετρέλαιο, ένας γιατρός χωρίς ακουστικά, ένας ορειβάτης πάνω σε μία κορφή που έχει παγώσει και δεν μπορεί να προχωρήσει άλλο. Τι θα κάνουμε, πώς θα γλιτώσουμε;
8. Πηδάμε ψηλούς τοίχους που δεν μπορεί να τους δει κανείς, πετάμε στον ουρανό και κρατιόμαστε ψηλά, προσπαθούμε να πηδήξουμε πάνω από ποτάμια, να δέσουμε ένα αστέρι, να πιαστούμε από τη σελήνη, να γυρίσουμε σε άλλη εποχή ή να πηδήξουμε από τον ένα πύργο στον άλλο. Πώς θα το κάνουμε αυτό;

Μηχανές

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι η επικοινωνία, η συνεργασία των μελών της ομάδας, επίσης η όξυνση της συγκέντρωσης, της επινοητικότητας και της φαντασίας των παιδιών.

1. Τα παιδιά όλα μαζί θα κατασκευάσουν μία μηχανή σαν αυτές που βλέπουν γύρω τους, θα την ονομάσουν και θα συμφωνήσουν πώς θα την παρουσιάσουν.

Μία τεράστια σκουπιδομηχανή, ένα τεράστιο ρολόι, η μηχανή των στρογγυλών μακαρονιών, η μηχανή του ήλιου, της βροχής ή του χιονιού.

2. Τα παιδιά όλα μαζί θα κατασκευάσουν μία περίεργη μηχανή που δεν υπάρχει γύρω τους, αλλά τους χρειάζεται για κάποιο λόγο, θα την ονομάσουν και θα συμφωνήσουν πώς θα την παρουσιάσουν.

Μία μηχανή των γλυκών χαδιών, της ζεστής αγάπης, του γκρεμίματος πολύ ψηλών τοίχων, της διάλυσης της στενοχωρίας, της αλλαγής του χρόνου, της κατασκευής ποταμών παιχνιδιών, των αστείων φαντασμάτων, κ.ά.

● **Μεταμορφώσεις**

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να κατανοήσουν ότι, όπως η φύση βρίσκεται συνεχώς σε μία κατάσταση αλλαγής, το ίδιο συμβαίνει και σε εκείνα που μπορούν να επενεργούν και να βελτιώνουν κάθε κατάσταση.

Ο παιδαγωγός μπορεί να δώσει στα παιδιά θέματα από τις μεταμορφώσεις της φύσης και μετά να περάσει στη μεταμόρφωση συναισθημάτων ή ψυχικών καταστάσεων, στη μεταμόρφωση λέξεων, στις μεταμορφώσεις που αναφέρονται στη μυθολογία και τέλος σε φανταστικές μεταμορφώσεις. Οι ασκήσεις αυτές μπορούν να γίνουν ατομικά αλλά και ομαδικά σε συνεργασία των παιδιών μεταξύ τους.

1. Το νερό γίνεται πάγος, ο πάγος λιώνει, γίνεται νερό.
2. Το σύννεφο γίνεται βροχή, ποτάμι, θάλασσα.
3. Το λουλούδι γίνεται καρπός.
4. Ο σπόρος γίνεται φυτό.
5. Το χώμα γίνεται πηλός, κανάτα.
6. Οι σπάγκοι γίνονται χορδές.
7. Ο θυμός γίνεται τρένο, η χαρά ήλιος, η δύναμη τόξο, η στενοχώρια γίνεται αράχνη.
8. Το κόκκινο χρώμα γίνεται ουράνιο τόξο, ήχοι, λουλούδι ή άρμα.
9. Ο Δίας μεταμορφώνεται σε χρυσή βροχή.
10. Η Δάφνη μεταμορφώνεται σε δέντρο.
11. Ένα όνειρο μεταμορφώνεται σε αχιβάδα.
12. Μία καρδιά μεταμορφώνεται σε υποβρύχιο.

● **Αυτοσχέδια όπερα**

Πρόκειται για διαλόγους και αυτοσχέδιες σκηνές που τα παιδιά αποδίδουν τραγουδιστά.

- Γιατί το φεγγάρι είναι σαν βάρκα απόψε;
- Θέλεις να φτιάξουμε μία σκάλα, να σκαρφαλώσουμε, να φτάσουμε στο αφτί του ελέφαντα και να το ρωτήσουμε;

● **Ιδεοθύελλα**

Στόχος αυτής της τεχνικής είναι η προώθηση της επεξεργασίας ενός θέματος, η αποκάλυψη των πτυχών του καθώς και των γνώσεων και εμπειριών που έχουν τα παιδιά γι' αυτό.

1. Γράφουμε μία λέξη για την οποία τα παιδιά έχουν αρχίσει να δείχνουν ενδιαφέρον. Τη λέξη αυτή μπορεί να την προτείνει ο παιδαγωγός, να την τραγουδήσει, να την πει μέσα σ' ένα χωνί ή να την έχει κρύψει σ' ένα καλάθι όπως τη λέξη “αστέρι”. Έπειτα καλεί τα παιδιά να πουν άλλες λέξεις που τους έρχονται συνειρμικά στο νου με τη δοσμένη λέξη και τις καταγράφει, όπως ουρανός, ήλιος, Δίας, σελήνη κ.ά.

Τα παιδιά μπορεί να φτιάξουν ένα πίνακα με τις λέξεις τους που στη συνέχεια θα εικονογραφήσουν, ή μπορεί να οδηγηθούν να δημιουργήσουν ένα λεξικό. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να κρατηθούν σ' ένα χαρτόνι ή χαρτί γραμμένες οι προτάσεις των παιδιών καθ' όλη τη διάρκεια επεξεργασίας του θέματος.

2. Συζητάμε με τα παιδιά για τις λέξεις που έχουν να προτείνουν. Προχωράμε στην ομαδοποίηση των λέξεων, είτε ως προς την ηχητική τους εικόνα (τα σημαίνουν), είτε ως προς τη σημασία τους (τα σημασιόμενα).
3. Στη συνέχεια τα παιδιά μπορεί να καταθέσουν τις εμπειρίες τους που σχετίζονται με τις λέξεις.
4. Προχωράμε στη σύνθεση μίας νέας ιστορίας που έχει προκύψει από την ιδεοθύελλα και εμπεριέχει πολλά στοιχεία από αυτή.

Η ιδεοθύελλα μπορεί να μην αφορά μόνο λέξεις, αλλά ολόκληρες προτάσεις ή και παροιμίες.

● **Εργασία με παροιμίες**

Οι παροιμίες προσφέρονται για εργασία και μπορεί να μας οδηγήσουν σε μουσικοκινητικές και φωνητικές ασκήσεις, λόγω του ρυθμού που εμπεριέχουν, σε μιμική, αυτοσχεδιασμό, παιχνίδι ρόλων και δραματοποίηση. Μπορεί να παρουσιαστεί η ίδια η παροιμία ή μία ιστορία που να καταλήγει σ' αυτή. Δεν μπορούν να δραματοποιηθούν όλες οι παροιμίες αλλά ορισμένες από αυτές. Καλό είναι μικρές ομάδες παιδιών να παρουσιάζουν την ίδια παροιμία.

● **Αγάλματα**

Στόχος των ασκήσεων αυτών είναι τα παιδιά να αναπτύξουν την ετοιμότητα και εκφραστικότητα τους. Είναι ασκήσεις που γίνονται μεμονωμένα ή σε ζευγάρια ή σε μικρή ομάδα.

1. Τα παιδιά κινούνται στο χώρο και μόλις ακουστεί ένα χτύπημα ή σταμάτησε η μουσική, μένουν ακίνητα. Η άσκηση επαναλαμβάνεται, αλλά αυτή τη φορά τα παιδιά επιλέγουν μία στάση που έχουν σκεφτεί και δηλώνει κάτι.
2. Τα παιδιά σε ζευγάρια ή σε ομάδα συζητούν και αποφασίζουν για ένα άγαλμα που θα στηθεί στην πλατεία έξω από το σχολείο και θα παρουσιάζει ένα αντικείμενο ή μία έννοια, όπως το πλοίο ή το βουνό, αγάπη ή συνεργασία.
3. Τα παιδιά γίνονται αγάλματα σε ένα μουσείο και το βράδυ ζωντανεύουν.
4. Τα παιδιά γίνονται αγάλματα σε μία παγκόσμια έκθεση και το βράδυ σχολιάζουν τους επισκέπτες και πώς εκείνοι είδαν τα εκθέματα.

● **Θεματικά στιγμιότυπα**

Στόχος τους είναι τα παιδιά να αναπτύξουν την κριτική ικανότητα και τη σωματική τους έκφραση. Τα παιδιά αφού συνθέσουν μία ιστορία ή την παρουσιάσουν αξιολογούν με κάποιο κριτήριο την ιστορία αυτή και απομονώνουν μία σημαντική στιγμή την οποία παρουσιάζουν σε ακινησία.

Τα θεματικά στιγμιότυπα τα γνωρίζουμε ως “ταμπλό βιβάν”, λέγονται όμως, και παγωμένες εικόνες ή εικόνες ακινησίας. Είναι λοιπόν, εικόνες που παρουσιάζονται στατικά, μπορεί όμως μετά να ζωντανεύουν για λίγο και να καταλήγουν σε ακινησία και πάλι. Μπορεί επίσης, να αποτελούν και το εναρκτήριο σημείο μίας δραματοποίησης, όπως και το κλείσιμό της.

Τα θεματικά στιγμιότυπα μπορεί να σχετίζονται με μία ιστορία που δημιουργούν τα παιδιά, μπορεί όμως, και να είναι ανεξάρτητα από αυτή. Μπορεί να αναφέρονται σε οικογενειακές στιγμές, εμπειρίες από το σχολείο, την εργασία, την καθημερινότητα, το περιβάλλον, την προσωπική ζωή, τη φαντασία, τα όνειρα, τα παραμύθια, τις ιστορίες

και τα ποιήματα, τα βιβλία, την εφημερίδα, τις διαφημίσεις, όπως για παράδειγμα:

1. Μία ευχάριστη οικογενειακή στιγμή όπου όλη η οικογένεια γιορτάζει τα γενέθλια του παιδιού.
2. Ένα οικογενειακό γεύμα.
3. Μία στιγμή στο σχολείο, μία απορία των μαθητών από μία έκπληξη που τους έκανε η δασκάλα.
4. Ένας χώρος εργασίας, όπου ο διευθυντής κάνει παρατήρηση στους εργαζόμενους.
5. Ένας τσακωμός στο χώρο της εργασίας.
6. Ένα περιβάλλον, μία σκηνή στο δρόμο, ένας κλέφτης, ένας άνθρωπος που λιποθυμά, μία διαδρομή σ' ένα λεωφορείο.
7. Ένας εγκλωβισμός σ' έναν ανελκυστήρα μαζί με άλλους.
8. Μία συζήτηση πολιτικών όπως φαίνεται σε μία φωτογραφία στην εφημερίδα.
9. Μία διαφήμιση, π.χ. μία ομάδα που τρώει μακαρόνια.

● Μιμική (παντομίμα)

Σύμφωνα με το μεγάλο μίμο M. Marceau η παντομίμα είναι η τέχνη να εκφράζεις συναισθήματα με κινήσεις και μέσα από τις κινήσεις, χωρίς ο λόγος να αναπληρώνεται μ' αυτές.

Με την παντομίμα ο ηθοποιός δημιουργεί με το κορμί του και με τη φαντασία του χώρους και αντικείμενα και φτιάχνει μία ατμόσφαιρα γεμάτη διάθεση και συναισθηματική φόρτιση, που θα βοηθήσει τις καταστάσεις να ωριμάσουν στη φαντασία του θεατή (Muller, 86)

Στην εκπαίδευση έχει επικρατήσει ο όρος μιμική αντί της παντομίμας. Τα παιδιά χωρίς να ακολουθούν συγκεκριμένες κινήσεις, αλλά αυτοσχεδιάζοντας, αποδίδουν με χειρονομίες, μορφασμούς, εκφράσεις και κινήσεις, χωρίς λόγο, τα συναισθήματα και τις εμπειρίες τους, τη συμπεριφορά και τους κώδικες της έκφρασης και επικοινωνίας των ανθρώπων.

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να αναπτύξουν την παρατηρητικότητα τους ως προς την ανθρώπινη έκφραση και συμπεριφορά και να ασκηθούν στη δημιουργική σωματική έκφραση αυτής.

Προετοιμασία

Τα παιδιά παρακολουθούν συγκεκριμένες ενέργειες και εκφράσεις ανθρώπων στην καθημερινή ζωή όπως, τον τρόπο του περπατήματος, του χαιρετισμού, του φαγητού, του αγκαλιάσματος κ.ά.

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας παιδαγωγός για να αναπτύξει την παρατηρητικότητα των παιδιών. Μπορεί να τα οδηγήσει πίσω από ένα παράθυρο και να τα παροτρύνει να παρατηρήσουν τις κινήσεις και τις εκφράσεις των περαστικών, όπως έκανε καθημερινά και ο Τσάρλι Τσάπλιν. Μπορεί να τα παροτρύνει να κάνουν μία συλλογή από φωτογραφίες περιοδικών ή εφημερίδων ή καρτών, να βρουν παλιές φωτογραφίες ή κάρτες από το σπίτι τους και να τις φέρουν στο σχολείο. Ακόμα μπορεί να προβάλει διαφάνειες ή μέρος μίας ταινίας που τα παιδιά προσεκτικά θα παρατηρούν. Μπορεί εύκολα να τοποθετήσει καθρέφτες στην αίθουσα ώστε τα παιδιά να μπορούν να ασκούνται σε διάφορες εκφράσεις και κινήσεις, που τα ίδια θα παρατηρούν.

Ασκήσεις

Ο παιδαγωγός εργάζεται με ποικίλους τρόπους. Αρχίζει από απλές και εύκολες ασκήσεις και προχωρεί σε συνθετότερες.

1. Ο παιδαγωγός στέκεται απέναντι από τα παιδιά και κάνει κινήσεις και εκφράσεις που εκείνα επαναλαμβάνουν όπως, χαιρετάει κάποιον, καλεί κάποιον να έρθει κοντά, διώχνει κάποιον, είναι χαρούμενος, θυμωμένος, ανυπόμονος, καθαρίζει τα τζάμια, χάνει το πορτοφόλι του. Κατόπιν τη θέση του παιδαγωγού παίρνουν τα παιδιά με τη σειρά, ένα-ένα.
2. Ο παιδαγωγός σχεδιάζει σ' έναν πίνακα ή χαρτόνι γραμμές και σχήματα. Τα παιδιά αποδίδουν τις γραμμές με κινήσεις του σώματός τους στο χώρο.
3. Ο παιδαγωγός δείχνει στα παιδιά καρτέλες από παιχνίδια (καρτέλα: ήλιος, καρτέλα: ποδήλατο, καρτέλα: λιοντάρι). Τα παιδιά αποδίδουν με τον τρόπο τους την κάρτα.
4. Ο παιδαγωγός δείχνει στα παιδιά και συγχρόνως διαβάσει καρτέλες

με λέξεις, όπως σπκώνω, τρέχω, γελάω, γέφυρα, μαντήλι, φαγητό, αστέρι, τρώω παγωτό κωνάκι, δένω τα παπούτσια μου κ.ά. Η άσκηση αυτή μπορεί να συνδυαστεί με γραφή ή ανάγνωση λέξεων ή σύντομων εντολών.

5. Ο παιδαγωγός εκφωνεί λέξεις που μπορεί να διαβάσει από το περιβάλλον ή από μία εφημερίδα, όπως νοσοκόμος, οδοστρωτήρας, οδοντίατρος, τσιγγάνος κ.ά.
6. Ο παιδαγωγός απαγγέλλει στίχους από ποιήματα ή παροιμίες π.χ. τα καρύδια φόρεσαν ρόδες και έγιναν καρυδοπάτινα, στου κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα.

Πράξεις από την καθημερινή ζωή και την πραγματικότητα προσφέρονται για τη μιμική. Μπορούμε όμως να δώσουμε στα παιδιά ή να τα οδηγήσουμε να δημιουργήσουν μόνα τους εικόνες και γεγονότα από τον κόσμο της φαντασίας τους. Ασκήσεις μιμικής από:

1. Επαγγέλματα όπως, ένας ζωγράφος, ένας αστροναύτης, ένας εκφωνητής, ένας χορευτής.
2. Σκηνές καθημερινής ζωής, όπως το πρωινό ξύπνημα, το φαγητό, ή η αγορά τροφίμων.
3. Αντικείμενα καθημερινής ζωής, όπως μία βαλίτσα, μία σκούπα, ένα καπέλο.
4. Φωτογραφίες γνωστών ανθρώπων.
5. Ιστορικά γεγονότα, όπως το κρυφό σχολειό, ο όρκος των Φιλικών, μία συνέλευση στη Βουλή.
6. Σκηνές της μυθολογίας και μυθολογικά πρόσωπα, όπως το όνομα της Αθήνας, ο Απόλλωνας, ο Ήφαιστος.
7. Ζώα και αντικείμενα, όπως το λιοντάρι, ο δεινόσαυρος, η γάτα, το πλυντήριο, ή η σημαία.
8. Εικόνες ή σκηνές από φανταστικούς χώρους, όπως η σοκολατοχώρα, η νεραϊδοχώρα ή τα ιπτάμενα λιβάδια.
9. Φανταστικά όντα που δημιουργούμε, όπως τα σαραντοξυλοπόδαρα, οι πρασινοπέπονες ή οι οδοντοφάγοι.
10. Εικόνες ή σκηνές που προέρχονται από τη συνένωση πραγματικών και φανταστικών στοιχείων, όπως το ουράνιο τόξο σε εργοστάσιο κορδέλας, το όνειρο που έγινε σούπα με αστέρια.

● Συγκεκριμένα θέματα μιμικής:

1. Ανοίγω μία πόρτα ή ένα παράθυρο. Η πόρτα είναι βαριά και τρίζει. Το παράθυρο έχει κολλήσει και δυσκολεύομαι.
2. Σηκώνω μία πέτρα, ένα μαξιλάρι, ένα βράχο, ένα μικρό κουτί, μία γλάστρα, ένα μπαστούνι, μερικές καρφίτσες σκορπισμένες στο πάτωμα, μία εφημερίδα, ένα φτερό.
3. Ξαπλώνω στο κρεβάτι μου, ονειρεύομαι, πετάω σαν πούπουλο, τρέχω να φύγω, θέλω να ξεφύγω από εκεί που με έχουν κλείσει, περπατώ στο χιόνι, στην άμμο, σε μία ταράτσα που γλιστρά, παίζω ποδόσφαιρο, κολυμπώ, φυτεύω λουλούδια, τα ποτίζω, τα προσφέρω, διώχνω μία μύγα, ένα κουνούπι.
4. Μαγειρεύω, στρώνω το τραπέζι, τρώω ένα σουβλάκι, μία μακαρονάδα, μία σούπα, πίνω νερό από ένα ποτήρι, από τη χούφτα μου, από μία πηγή, πνίγομαι από το νερό, βήχω, γαργαλιέμαι, λούζομαι, μου μπαίνει σαπουνάδα στα μάτια, ξεμπλέκω τα μαλλιά μου, τα στεγνώνω, φέρνω μία τούρτα με κεράκια.
5. Ακούω κάτι δυσάρεστο και λιποθυμώ, ακούω κάτι ευχάριστο και χαίρομαι, χορεύω, ενθουσιάζομαι ή φωνάζω, θαυμάζω κάτι.
6. Γίνομαι ο υποψήφιος Δήμαρχος που βγάζει λόγο, ένας οδηγός που τσακώνεται με έναν άλλον, παίρνω μέρος σε μία διαδήλωση.
7. Γίνομαι μία αρκούδα που μπαίνει σε μία σπηλιά, που θέλει να το σκάσει από ένα ζωολογικό κήπο, ένα πουλί που πετά από βράχο σε βράχο.

Αυτοεξεδιάζουμε.

Γινόμαστε ένα αστέρι.

Ασκήσεις μιμικής σε ζευγάρια:

1. Παίζω μπάλα με έναν άλλον.
2. Πετάω κάτω τα φλούδια από τη μπανάνα μου και ο άλλος γλιστρά και με μαλώνει.
3. Βήχω στο πρόσωπο του άλλου και εκείνος κολλάει συνάχι.
4. Κοιμάμαι μαζί μ' ένα φίλο μου αλλά ροχαλίζει και με ενοχλεί.
5. Περπατώ στη βροχή κάτω από την ομπρέλα μου, συναντώ ένα φίλο μου που τον παίρνω μαζί μου.
6. Σκηνές με δυο κλόουν.

● Διάλογος της ομάδας

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να συνεργαστούν, να εκφράσουν τις ιδέες τους, να συμφωνήσουν και να διαμορφώσουν όλα μαζί ένα διάλογο που σχετίζεται με την ιστορία που έχουν συνθέσει. Η τεχνική αυτή αποτελεί μέρος της επεξεργασίας μίας ιστορίας ή μίας ιδέας και οδηγεί στη διαμόρφωση τόσο της ιστορίας όσο και των ρόλων που εμπεριέχονται σε αυτή.

Ο διάλογος αυτός, ενώ έχει συμφωνηθεί να προκύψει από τις ιδέες όλων των παιδιών τελικά παρουσιάζεται από δυο μέλη της ομάδας, που εκφράζουν όμως, την άποψη όλης της ομάδας.

● **Μονόλογος της ομάδας**

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να συνεργαστούν, να ανταλλάξουν απόψεις και ιδέες, να συμφωνήσουν και να διαμορφώσουν όλα μαζί ένα μονόλογο ενός ήρωα της ιστορίας που έχουν συνθέσει. Η τεχνική αυτή αποτελεί μέρος της επεξεργασίας μίας ιστορίας ή ιδέας και οδηγεί τόσο στη διαμόρφωση της ιστορίας όσο και του συγκεκριμένου ρόλου που εμπεριέχεται σ' αυτή.

Ο μονόλογος αυτός, ενώ έχει συμφωνηθεί από τις ιδέες όλων των παιδιών τελικά παρουσιάζεται από ένα μέλος της ομάδας, που εκφράζει όμως, την άποψη όλης της ομάδας. Το παιδί που παρουσιάζει το ρόλο μονολογεί και εκφράζει τις σκέψεις, τα όνειρα, τους φόβους και τις επιθυμίες του ήρωα της ιστορίας.

● **Καυτή καρέκλα**

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά με ερωτήσεις που υποβάλλουν σε ένα παιδί της ομάδας, που υποδύεται ένα συγκεκριμένο ήρωα της διαμορφωμένης ιστορίας, να δομήσουν αυτό το ρόλο και να εμβαθύνουν σ' αυτόν.

Ένα παιδί έρχεται στο κέντρο του κύκλου και γίνεται ένας ήρωας της ιστορίας. Τα άλλα παιδιά του υποβάλλουν ερωτήσεις για τη ζωή του, τις σκέψεις του, τις εμπειρίες του, τη σχέση του με τα άλλα πρόσωπα της ιστορίας και εκείνο απαντά. Τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν οποιαδήποτε ερώτηση θέλουν για τον ήρωα. Με τον τρόπο αυτό δομούν τον αντίστοιχο ρόλο.

● **Τελετουργικό δρώμενο**

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να επισημάνουν ό,τι σχετίζεται με την επιβίωση του ανθρώπου και είναι αναγκαίο γι' αυτή, να επικεντρωθούν στην πολιτισμική τους κληρονομιά, να την αντιδιαστείλουν με άλλες

συγχρονικά και διαχρονικά, να παρατηρήσουν τους τρόπους που οι μικροκοινωνίες μετέρχονται προκειμένου να επιλύσουν προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να προτείνουν τις δικές τους παρεμβάσεις, ιδέες, λύσεις ή εξελίξεις που επιβάλλει η εποχή τους. Παράλληλα τα παιδιά ασκούνται στη συνεργασία, την αποδοχή των άλλων και στην κοινή δημιουργία.

Το τελετουργικό δρώμενο είναι μία ομαδική έκφραση που χρησιμοποιεί την κίνηση, το ρυθμό, τις κραυγές ή τη ρυθμική έκφραση λόγου και περιστρέφεται γύρω από ένα θέμα σχετικό με την επιβίωση του ανθρώπου. Η εξασφάλιση τροφής, η δύναμη των στοιχείων της φύσης, τα κρίσιμα περάσματα της ζωής του ανθρώπου, οι καταστάσεις ανάγκης, η σχέση με μία ανώτερη δύναμη μπορεί να αποτελούν το θέμα ενός τελετουργικού δρώμενου.

Πολλά θέματα μπορούν να αντληθούν από τη μυθολογία, τα τελετουργικά δρώμενα πολλών λαών, τη λαϊκή παράδοση και τα έθιμά μας. Τα παιδιά μπορούν να ενημερωθούν γι' αυτά και κατόπιν να τα εκφράσουν με το δικό τους τρόπο. Θα αναφέρουμε μερικά χαρακτηριστικά θέματα:

1. Το ψάρεμα, το κυνήγι.
2. Η βροχή, ο αέρας.
3. Η θάλασσα, ο ουρανός.
4. Η σπορά, ο θερισμός, η συγκομιδή φρούτων ή καρπών.
5. Η αλλαγή της φύσης, οι εποχές.
6. Η γέννηση, η βάφτιση, η ενηλικίωση, ο γάμος, ο θάνατος.
7. Η αρρώστια, η πείνα, ο σεισμός, η πλημμύρα.

● Αυτοσχεδιασμός

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να εκφραστούν με την κίνηση και το λόγο, να συνεργαστούν, να διευρύνουν τη φαντασία τους και να δημιουργήσουν ένα δρώμενο, ανταποκρινόμενα ελεύθερα, σύμφωνα με τις γνώσεις και εμπειρίες τους σ' ένα ερέθισμα ή θέμα που έχει σχέση με τη ζωή.

Ένας αυτοσχεδιασμός μπορεί να είναι *ελεύθερος* ή *κατευθυνόμενος*.

Κατά τον *ελεύθερο* αυτοσχεδιασμό τα παιδιά εκφράζονται και αντιδρούν ελεύθερα αλλά σε συνεργασία πάνω σε δοσμένο θέμα ή θέμα που τους προκύπτει ή ανακαλύπτουν μόνα τους. Κατά τον *κατευθυνόμενο* αυτοσχε-

διασμό τα παιδιά εκφράζονται και αντιδρούν σ' ένα θέμα σύμφωνα με τις οδηγίες που δίνει ο παιδαγωγός. Ορισμένα θέματα που μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο αυτοσχεδιασμού είναι τα εξής:

1. Τα παιδιά παίρνουν ένα ρούχο ή αντικείμενο το φοράνε και πηγαίνουν μπροστά στον καθρέφτη και αυτοσχεδιάζουν.
2. Τα παιδιά επιλέγουν αντικείμενα από ένα καλάθι και τα χρησιμοποιούν παίρνοντας ένα ρόλο.
3. Τα παιδιά αντιδρούν σύμφωνα με τις λέξεις που εκφωνεί ο παιδαγωγός όπως, γέφυρα, εργοστάσιο, τσακώνομαι, ζητάω.
4. Τα παιδιά σε ζευγάρια, αντιδρούν σε λέξεις που εκφωνεί ο παιδαγωγός όπως μαύρο - άσπρο.
5. Ένα ταξίδι στο τρένο.
6. Ένα ταξίδι σε άλλη χώρα.
7. Μία επίσκεψη στον οδοντογιατρό.
8. Το όνειρό μου και ένας σκύλος.
9. Το όνειρό μου συναντάει το κόκκινο χρώμα.
10. Μία επίσκεψη στη λαϊκή αγορά
11. Τα αγάλματα του μουσείου.
12. Οι δεινόσαυροι που ξυπνάνε.
13. Θα ήθελα να ήμουν...

Παιχνίδι ρόλων

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να δοκιμάσουν ένα ρόλο και μέσα από αυτό να αναπτύξουν την ευρηματικότητά τους, να πειραματιστούν με τη γνώση που έχουν για τον κόσμο γύρω τους και την προσωπική τους ζωή στο ασφαλές περιβάλλον της τάξης (Ladousse, 1987). Με την τεχνική αυτή τα παιδιά βελτιώνουν την αυτο-εικόνα και αυτοπεποίθησή τους, ενώ συγχρόνως αναπτύσσουν τις σχέσεις τους με τους άλλους και αλληλεπιδρούν με αποτέλεσμα να διευρύνεται ο κόσμος τους. Το παιχνίδι ρόλων μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη της συνεργατικότητας και της δημιουργικότητας.

Ο όρος “παιχνίδι ρόλων” αφορά στην κατανόηση μίας κοινωνικής κατάστασης, όπως επαγγέλματος, σχέσης, ιεραρχίας και διαπλοκής προσώπων. Είναι η δοκιμή ή η απόκτηση εμπειριών με τη δημιουργία μίας φαντα-

στικής πραγματικότητας που αφορά κοινωνικές καταστάσεις. Τα παιδιά μπορούν να ταυτιστούν με άλλους και να ξαναζήσουν ή να ζήσουν εκ των προτέρων σημαντικές καταστάσεις (Johnson, O'Neil 1984).

Γενικότερα όμως, κάθε τεχνική της Δραματικής τέχνης στην Εκπαίδευση μπορούμε να πούμε ότι είναι και ένα παιχνίδι ρόλων ή πολλά αλληλεπάλληλα παιχνίδια, όπως για παράδειγμα:

1. Δυο φίλοι ή δυο γονείς που συναντιούνται.
2. Ορισμένοι συμφοιητές, συνάδελφοι, στρατιώτες, συμμαθητές που διαφωνούν σε ένα θέμα.
3. Δρώμενα σε επαγγελματικούς χώρους μεταξύ πωλητών ή εργαζομένων και πελατών.
4. Ένα επεισόδιο στο σταθμό του τρένου, στο λεωφορείο, στο πλοίο, στο αεροπλάνο.
5. Ειδήσεις από μέσα ενημέρωσης και δρώμενα.
6. Επισκέψεις σε επαγγελματικούς χώρους, όπως ιατρείο, νοσοκομείο, τράπεζα, φούρνο, ινστιτούτο ξένων γλωσσών, δημοτικό.
7. Συναντήσεις και δρώμενα με μεγάλα πρόσωπα της ιστορίας και του πολιτισμού.
8. Δρώμενα σε μέλλοντα ή παρελθόντα χρόνο, όπως η σχέση μας με εξωγήινους ή μία οικογένεια εκατό χρόνια μετά.

Ανακεφαλαίωση

Η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση αποτελεί μία μορφή τέχνης και ένα μέσο μάθησης. Χρησιμοποιείται παγκοσμίως και σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης με εντυπωσιακά αποτελέσματα. Στα παιδιά προσφέρει τη δυνατότητα να αποκτήσουν άλλη σχέση με το σώμα τους, με τον εαυτό τους και τους άλλους, με τη μάθηση και το σχολείο. Στον παιδαγωγό δίνει τη δυνατότητα να παρέχει στα παιδιά ένα βιωματικό τρόπο για την κατάκτηση της μάθησής τους που συνδέεται με τα συναισθήματά τους.

Η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση αξιοποιεί ασκήσεις και τεχνικές του θεάτρου που συνδυάζονται με παιδαγωγικές αρχές και μεθόδους. Εμπεριέχει ασκήσεις χαλάρωσης, αναπνοής, συγκέντρωσης, γνωριμίας, συνεργασίας, εμπιστοσύνης, χώρου, αισθητηριακές, κινητικές, φαντασίας, γλωσσικές, ακινησίας κ.ά. και τεχνικές, όπως συνεντεύξεις, βιογραφίες, μηχανές, θεματικά στιγμιότυπα, τελετουργικά δρώμενα, αυτοσχεδιασμούς, διάλογο της ομάδας, μονόλογο της ομάδας, μιμική, παιχνίδι ρόλων, δραματοποίηση κ.ά.

Οι ασκήσεις και τεχνικές μπορούν να σχετίζονται με κάθε μαθησιακό αντικείμενο, αλλά συγχρόνως να δίνουν τη δυνατότητα στο παιδί να εκφραστεί και να δημιουργήσει στο πλαίσιο της ομάδας.

Ερωτήσεις

1. Πότε αρχίζει η Θεατρική Αγωγή στο παιδί;
2. Τι προσφέρει η Δραματική Τέχνη στην εκπαίδευση;
3. Τι προσφέρει η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση στο παιδί της προσχολικής ηλικίας;
4. Ποιες από τις ασκήσεις της Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση κρίνεις ότι προσφέρονται για εργασία με τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας και γιατί;
5. Ποιες από τις τεχνικές της Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση κρίνεις ότι προσφέρονται για εργασία με τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας και γιατί;
6. Γιατί θα εφαρμόζες μία άσκηση χαλάρωσης;
7. Εργάζεσαι με τα παιδιά στο θέμα “Ανοιξη”. Τι άσκηση χαλάρωσης θα έκανες;
8. Είσαι με μία ομάδα μικρών παιδιών στην αυλή του σχολείου σου και εσύ τους κάνεις κινητικές ασκήσεις.. Θέλεις να γράψεις τρεις δικές σου τέτοιες ασκήσεις;
9. Εσύ είσαι ένας μαθητής από την Ελλάδα και έχεις γνωρίσει ένα μαθητή από την Κίνα . Τι θα μπορούσατε να λέγατε μεταξύ σας;
10. Ποιες ασκήσεις νομίζεις ότι βοηθάνε περισσότερο στη συνεργασία των παιδιών;
11. Αν έπαιζες τις “μηχανές”, τι μηχανή θα πρότεινες στην ομάδα σου να φτιάξετε όλοι μαζί;
12. Τι είναι τα θεματικά σπιγμιότυπα και γιατί τα χρησιμοποιούμε;
13. Θέλεις να βρεις τρεις παροιμίες που προσφέρονται για μιμική;
14. Μπορείς να γράψεις ένα τελετουργικό δρώμενο που να το έχεις εμπνευστεί από την ελληνική μυθολογία;
15. Έχεις είκοσι λεπτά στη διάθεση σου για να εργαστείς με μία ομάδα δεκαπέντε παιδιών ηλικίας τεσσάρων ετών. Σήμερα αλλά και όλη την εβδομάδα το θέμα εργασίας είναι “το σώμα μας” και όλη την ημέρα κάνουν διάφορες δραστηριότητες σχετικές με το θέμα αυτό. Μπορείς να επιλέξεις από τις ασκήσεις και να γράψεις περιληπτικά ένα πρόγραμμα Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση;

Ο γάμος: Προσεφιλές δέμα στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας.

Παιχνίδι ρόλων σε ζευγάρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Δραματοποίηση

Από την ελεύθερη και αυθόρμητη έκφραση τα παιδιά ωθούνται σε μία ποικίλη και δομημένη δράση. Δημιουργούν μία ιστορία ή παραμύθι με αρχή, μέση και τέλος, επιλέγουν ρόλους, τους παρουσιάζουν με εκφωνούμενο λόγο και τέλος τους αναλύουν και τους εκφράζουν με άλλους τρόπους. Αυτή είναι η σύνθετη διαδικασία της δραματοποίησης. Αντί να δημιουργήσουν τα παιδιά μία ιστορία μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα γνωστό παραμύθι ή μία ιστορία από ένα λογοτεχνικό βιβλίο ή από τα θέματα που επεξεργάζονται μέσα στην τάξη. Τα παιδιά όμως, είναι καλύτερα να συνθέτουν τις δικές τους ιστορίες ή παραμύθια, γιατί έτσι συσχετίζουν τον εξωτερικό τους κόσμο με τα προσωπικά τους προβλήματα, τις αγωνίες τους, τις επιθυμίες τους, τα άγχη ή τα όνειρα τους. Ακόμα μέσα από τις ιστορίες που δημιουργούν μπορούν να επεξεργαστούν τις πληροφορίες που λαμβάνουν, να δομήσουν τις γνώσεις τους και να αναπτύξουν τα ενδιαφέροντά τους για τον κόσμο γύρω τους. Με τον τρόπο αυτό θα εκφράσουν τις ιδέες τους, θα κατανοήσουν τους άλλους, θα συνεργαστούν μαζί τους, ενώ παράλληλα θα έχουν την ευκαιρία να χειριστούν δικά τους προβλήματα, θα προτείνουν λύσεις, θα εκτονώσουν τη συναισθηματική τους φόρτιση, θα αναπτύξουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες, θα έρθουν σε επαφή με τις τέχνες και θα ψυχαγωγηθούν.

3.1. Δημιουργία ιστορίας ή παραμυθιού

Ο παιδαγωγός αξιοποιεί διάφορα ερεθίσματα προκειμένου να οδηγήσει τα παιδιά στη σύνθεση μίας ιστορίας ή ενός παραμυθιού, όπως για παράδειγμα.

α) Ερεθίσματα που προέρχονται από τα παιδιά

1. Ερωτήσεις των παιδιών όπως, “τι είναι υπερωκεάνιο;” Η ερώτηση αυτή μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να δημιουργήσουν μία ιστορία από τις πληροφορίες που θα συλλέξουν.
 2. Επιθυμίες των παιδιών, όπως θέλω να γίνω οδοντογιατρός.
 3. Κουκλοθέατρο: Μία ή περισσότερες κούκλες κουκλοθεάτρου ή φιγούρες θεάτρου σκιών παίζουν και κάνουν ερωτήσεις στα παιδιά.
 4. Ζωγραφική: Κάθε παιδί μόνο του ζωγραφίζει μία συγκεκριμένη επιθυμία του ή ένα όνειρό του ή μία εμπειρία του. Κάθε παιδί παρουσιάζει τη ζωγραφική του και μιλά γι’ αυτή. Μετά όλα τα παιδιά της ομάδας συνθέτουν μία ιστορία με στοιχεία απ’ όλες τις ζωγραφιές.
 5. Μιμική: Κάθε παιδί εκφράζει μία επιθυμία του με μιμική σε σχέση με το επάγγελμα που θα ήθελε να κάνει, με την οικογένειά του, με τους φίλους του.
 6. Ο παιδαγωγός σε ρόλο: Ο παιδαγωγός προκειμένου να εκμαιεύσει τις επιθυμίες των παιδιών παίρνει ένα ρόλο, όπως οδηγός τρένου που ρωτά τους επιβάτες του πού θα ήθελαν να ταξιδέψουν, μάγος που τους μεταφέρει στη χώρα των ονείρων.
 7. Αφήγηση ονείρου: Κάθε παιδί αφηγείται το πιο όμορφο όνειρό του. Τα παιδιά σε ομάδες συνθέτουν ένα νέο όνειρο.
 8. Αφήγηση ιστορίας ή παραμυθιού: Αρχίζει ο παιδαγωγός να λέει μία ιστορία και μετά συνεχίζουν τα παιδιά με τη σειρά τους.
 9. Συναισθήματα: Τα παιδιά παρουσιάζουν με κινήσεις και εκφράσεις ένα συναίσθημα. Μετά μιλάνε γι’ αυτό. Συνθέτουν μία ιστορία ή παραμύθι που να έχει σχέση με τα συναισθήματά τους. Τα παιδιά ντύνουν τα συναισθήματά τους με χρώματα. Από τα χρώματα συνθέτουν ιστορίες ή παραμύθια.
- Τα παιδιά επιλέγουν φωτογραφίες που ταιριάζουν με τα συναισθήματά τους. Με τις φωτογραφίες συνθέτουν μία ιστορία ή παραμύθι.
10. Εμπειρίες: Τα παιδιά συχνά αναφέρονται σε εμπειρίες τους. Ο δάσκαλος τις αξιοποιεί και όλοι μαζί συνθέτουν μία ιστορία.
 11. Η κασέλα μας: Μέσα σε μία κασέλα τα παιδιά βάζουν αντικείμενα που έχουν σημασία γι’ αυτά και τα αγαπούν ιδιαίτερα για κάποιο λό-

γο. Τα παιδιά παίρνουν αντικείμενα από την κασέλα και φτιάχνουν μία ιστορία.

12. Φωτογραφίες των παιδιών: Τα παιδιά φτιάχνουν ιστορίες από φωτογραφίες τους.

β) Ερεθίσματα που προέρχονται από τον παιδαγωγό

Ο παιδαγωγός παρέχει πολλά ερεθίσματα στα παιδιά που σχετίζονται με τα ενδιαφέροντά τους, τις ανάγκες τους ή το πρόγραμμα εργασίας της τάξης. Μεγάλη σημασία έχει ο τρόπος που παρουσιάζεται ένα ερέθισμα. Ο τρόπος και μόνο μπορεί να αποτελέσει ένα γεγονός, να προκαλέσει έκπληξη, απορία και ενθουσιασμό στα παιδιά και να κινήσει το ενδιαφέρον τους, όπως για παράδειγμα:

1. Μία φωτογραφία κλειδωμένη σε ένα περίεργο κουτί.
2. Μία λέξη γραμμένη πάνω σε ένα κουτί ή κρυμμένη στην αυλή του σχολείου.
3. Ένα παράθυρο που κρέμεται από το ταβάνι της αίθουσας.
4. Ένα αντικείμενο κρυμμένο σ' ένα ντουλάπι ή μία γωνιά της τάξης, που τα παιδιά πρέπει να ανακαλύψουν.
5. Ορισμένες συλλογές από οπτικά, ακουστικά και οπτικοακουστικά ερεθίσματα σε φακέλους, κουτιά ή θήκες.

γ) Οπτικά ερεθίσματα.

1. Εικονογραφικό υλικό: Εικόνες από εφημερίδες, και περιοδικά με πρόσωπα, γεγονότα, σκηνές από την καθημερινή ζωή και το περιβάλλον, εικόνες σχετικές με ιστορίες προσώπων και σχέσεων, θέματα περιβαλλοντικά, λαογραφικά και κοινωνικά.
2. Φωτογραφίες ασπρόμαυρες και έγχρωμες.
3. Κάρτες από διάφορα μέρη του κόσμου, έργα τέχνης, πρόσωπα ή σχέδια.
4. Αφίσες με διάφορα θέματα και έργα τέχνης από πινακοθήκες, μουσεία, αίθουσες τέχνης και πολιτιστικά κέντρα.
5. Γραφικές παραστάσεις από αρχιτεκτονικά σχέδια, ιατρικά γραφήματα, γελοιογραφίες, σύμβολα και σχήματα.

6. Διαφημίσεις σε μικρά φυλλάδια ή πανό ή μικρά αντικείμενα.
7. Έργα ζωγράφων, λιθογραφίες, χαρακτικά, υδατογραφίες, ελαιογραφίες και συνθέσεις από διάφορα υλικά.
8. Έντυπο υλικό, όπως βιβλία, φυλλάδια, ημερολόγια ή εικονογραφήσεις.
9. Αντικείμενα: Κάθε αντικείμενο μόνο του ή σε συνδυασμό με ένα άλλο προσφέρεται ως ερέθισμα για τη δημιουργία μίας ιστορίας ή ενός παραμυθιού, όπως εφημερίδες, υφάσματα, κοστούμια, μάσκες, παιχνίδια, βαλίτσες, τσάντες, ρούχα, εξαρτήματα, μηχανές, μαγειρικά σκεύη, μικροαντικείμενα, κούκλες.
10. Κάρτες από παιδαγωγικά παιχνίδια.
11. Διαφάνειες με διάφορα θέματα, ακτινογραφίες, πλάνα από κινηματογραφικές ταινίες ή τηλεοπτικές εκπομπές.
12. Γράμματα της αλφαβήτου και γράμματα αλληλογραφίας.
13. Λέξεις γραμμένες σε λουρίδες χαρτί, σε επιφάνεια κουτιού, σε πίνακα ή τοίχο.
14. Παροιμίες γραμμένες σε χαρτί ή εικονογραφημένες.
15. Τίτλοι από εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία και τίτλοι κινηματογραφικών ή θεατρικών έργων.
16. Ανακοινώσεις, αγγελίες από εφημερίδες και περιοδικά, όπως δελτίο καιρού, αναχωρήσεις πλοίων, εφημερεύοντα φαρμακεία, αγγελίες εργασίας, κοινωνικά.

δ) Ακουστικά ερεθίσματα

1. Μαγνητοφωνημένα στιγμιότυπα από την καθημερινή ζωή, όπως καβγάδες από μικροπωλητές στη λαϊκή αγορά, συνομιλίες από ένα πανηγύρι, από ανακοινώσεις αεροδρομίου, από αποσπάσματα ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών εκπομπών, από συνομιλίες σε ξένη γλώσσα.
2. Ηχητικός ή μουσικός αυτοσχεδιασμός: Ο παιδαγωγός και τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν με διάφορα μουσικά όργανα ή αντικείμενα που βρίσκουν γύρω τους και συνθέτουν μία ιστορία που ταιριάζει με τους ήχους ή τη μουσική.
3. Μουσική ακρόαση: Τα παιδιά ακούνε ένα μουσικό κομμάτι και μετά δημιουργούν την ιστορία ή το παραμύθι σύμφωνα με το άκουσμα.

4. Τραγούδια: Τα παιδιά επιλέγουν δημοτικά, λαϊκά, ελαφρολαϊκά τραγούδια με κριτήριο σίχους που εμπεριέχουν δράση. Μπορούν να παρουσιάσουν την ιστορία του τραγουδιού (π.χ. ξεκινά μία φαροπούλα) ή να εμπνευστούν και να δημιουργήσουν μία δική τους.
5. Αυτοσχέδιο μουσικό θέατρο: Τα παιδιά ακούν ένα απόσπασμα από μία όπερα και μετά συνθέτουν τη δική τους ιστορία που την αποδίδουν τραγουδιστά.

ε) Οπτικοακουστικά ερεθίσματα

Οπτικά και ακουστικά ερεθίσματα μπορούν να δοθούν σε συνδυασμό, όπως μία διαφάνεια και ένα μουσικό κομμάτι.

Τα παιδιά από τα ερεθίσματα που έχουν δημιουργούν τη δική τους ιστορία ή παραμύθι. Ο παιδαγωγός είναι συντονιστής. Παρεμβαίνει με ερωτήσεις (Heathcote, 1985) στην ιστορία των παιδιών. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να επικεντρώνει το ενδιαφέρον τους σε επιμέρους θέματα, τάσεις και στάσεις που προάγουν τη μάθηση ή ακόμα να θέτει δυσκολίες και προβλήματα προς επίλυση, ώστε να δημιουργείται η πλοκή της ιστορίας (Προπ, 1987)

3.2. Στοιχεία της Δραματοποίησης – Ανάλυση στοιχείων

Ο παιδαγωγός με τα παιδιά αρχίζουν την επεξεργασία της ιστορίας ή του παραμυθιού που έχουν συνθέσει. Πρώτα επαναλαμβάνουν την ιστορία περιληπτικά. Μπορεί να προσθέσουν κάποια στοιχεία ή να αφαιρέσουν ορισμένα αν πλατειάζει. Από το σημείο αυτό και μετά θα γίνεται η διαμόρφωση των ρόλων και του περιβάλλοντος. Για το λόγο αυτό επεξεργαζόμαστε με διαφορετικούς τρόπους τα εξής στοιχεία:

1. Πρόσωπο (ποιος)
2. Χώρος (πού)
3. Χρόνος (πότε)
4. Τρόπος (πώς και γιατί)

Πρόσωπο

Προσδιορίζουμε τα πρόσωπα της ιστορίας μας. Ξεκινάμε από το κυρίαρχο της ιστορίας.

1. Συζήτηση: Τα παιδιά συζητάνε σε ομάδα για τον κυρίαρχο ήρωα της ιστορίας.
2. Βιογραφικό: Τα παιδιά προσπαθούν να γράψουν ή να υπαγορεύσουν στον παιδαγωγό το βιογραφικό του κυρίαρχου ήρωα ή συνθέτουν το βιογραφικό του και το μαγνητοφωνούν.
3. Ζωγραφική: Τα παιδιά ζωγραφίζουν τον κυρίαρχο ήρωα ή τα άλλα πρόσωπα της ιστορίας. Κατόπιν συζητούνε γι' αυτά.
4. Κουκλοθέατρο: Τα παιδιά φτιάχνουν κούκλες που αντιστοιχούν στους ήρωες της ιστορίας ή χαρτονένιες φιγούρες. Κατόπιν κάθε κούκλα παρουσιάζεται και μιλά για τον εαυτό της.

Χώρος

Τα παιδιά προσδιορίζουν το χώρο της ιστορίας.

1. Συζήτηση: Τα παιδιά συζητούν για το χώρο που εκτυλίσσεται η ιστορία τους και προσπαθούν να περιγράψουν τον γενικότερο χώρο σαν να είναι ένα ευρύ πλαίσιο και μετά προσδιορίζουν συγκεκριμένα και με λεπτομέρειες κάθε επιμέρους χώρο της ιστορίας.
2. Ζωγραφική: Τα παιδιά ζωγραφίζουν στοιχεία της ιστορίας, το σπίτι του ήρωα, τα δέντρα, το περιβάλλον. Αυτά μπορεί να τα κόψουν και να τα κολλήσουν σε ένα μεγάλο χαρτί του μέτρου ή να τα τοποθετήσουν στο πάτωμα. Με τον τρόπο αυτό επεξεργάζονται και δημιουργούν το περιβάλλον της ιστορίας.

Χρόνος

Τα παιδιά προσπαθούν να προσδιορίσουν το χρόνο της ιστορίας τους και το πλαίσιο, δηλαδή τι άλλο συμβαίνει εκείνο τον καιρό, όπως τα ήθη, τα έθιμα, τις συνθήκες, τη δομή της κοινωνίας.

Επίσης προσδιορίζουν το χρόνο που διαρκεί η ιστορία και πότε εκτυλίσσεται.

1. Συζήτηση: Τα παιδιά συζητούν για το χρόνο κατά τον οποίο εκτυλίσ-

σεται η ιστορία τους, για το περιβάλλον και τη διαμόρφωσή του, για τους ανθρώπους και τις σχέσεις τους, για τον τρόπο ζωής τους, όπως για το 3000 μ.Χ. πώς έχει διαμορφωθεί η πόλη, τα μέσα συγκοινωνίας, οι επικοινωνίες με άλλους πλανήτες, οι σχέσεις των ανθρώπων, οι εργασίες τους, τι άλλο συνέβαινε αλλού κ.ά.

2. Ζωγραφική: Τα παιδιά μπορεί να ζωγραφίσουν το χρόνο της ιστορίας, δηλαδή την εξέλιξη των γεγονότων.

Τρόπος

Τα παιδιά προσδιορίζουν τον τρόπο, το πώς, κάτω από ποιες συνθήκες και σε ποιο πλέγμα σχέσεων τελείται η ιστορία. Για να γίνει αυτό αρχίζουμε από το “πώς” του κυρίαρχου ήρωα και μετά επεξεργαζόμαστε το “πώς” των άλλων προσώπων της ιστορίας. Πώς νιώθουν και γιατί νιώθουν έτσι; Τι τους συμβαίνει; Προχωράμε σε μία ανάλυση των συναισθημάτων τους και προσπαθούμε να βρούμε την αιτία τους.

1. Συζήτηση: Ξεκινάμε από τον κεντρικό ήρωα της ιστορίας. Πώς άραγε να νιώθει; Τι του έχει συμβεί;
2. Γράμμα: Τα παιδιά υπαγορεύουν ένα γράμμα στο κασετόφωνο. Είναι το γράμμα που γράφει ο κυρίαρχος ήρωας σ’ ένα φίλο του.

Χωρισμός της ιστορίας σε ενότητες

Τα παιδιά επαναλαμβάνουν την ιστορία. Με τη βοήθεια του παιδαγωγού τη χωρίζουν τώρα σε σκηνικές νοηματικές ενότητες. Κατόπιν ο παιδαγωγός μπορεί να επεξεργαστεί την πρώτη ενότητα με τα παιδιά.

1. Διάλογος: Ο παιδαγωγός απομονώνει μία συνάντηση ή ένα διάλογο μεταξύ δύο ηρώων και ζητά από τα παιδιά σε ζευγάρια να παρουσιάσουν αυτό το διάλογο ή τη σκηνή.
2. Διάλογος της ομάδας: Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες συζητούν και αποφασίζουν όλα μαζί το διάλογο που θα παρουσιάσουν δυο μέλη της ομάδας τους.
3. Μονόλογος της ομάδας: Τα παιδιά σε ομάδες συζητούν και αποφασίζουν όλα μαζί το μονόλογο που θα παρουσιάσει ένα μέλος της ομάδας.

4. “Καυτή καρέκλα”: Ένα παιδί έρχεται στο κέντρο του κύκλου και γίνεται ένας ήρωας της ιστορίας. Τα άλλα παιδιά του υποβάλλουν ερωτήσεις για τη ζωή του, τις σκέψεις, τις εμπειρίες, τη σχέση του με τα άλλα πρόσωπα της ιστορίας και εκείνο απαντά. Με τον τρόπο αυτό δομείται ο αντίστοιχος ρόλος.
5. Εικονογραφημένος διάλογος: Τα παιδιά ζωγραφίζουν δυο ήρωες της ιστορίας και γράφουν το διάλογό τους.

Η επεξεργασία αυτή μπορεί να γίνει για κάθε ενότητα ή για κάθε ενότητα να χρησιμοποιηθεί μία από τις προτεινόμενες τεχνικές.

Επιλογή ρόλων

Μετά το χωρισμό της ιστορίας σε ενότητες τα παιδιά επιλέγουν τους ρόλους. Ένας ρόλος μπορεί να είναι ατομικός ή ομαδικός, ανάλογα με την ιστορία και τον αριθμό των παιδιών. Ο παιδαγωγός διευκολύνει τα παιδιά στην επιλογή των ρόλων αν υπάρξουν προβλήματα. Ακόμα μπορεί και ο ίδιος να πάρει ένα ρόλο.

Αφού τα παιδιά αναλάβουν το ρόλο τους αρχίζουν την προετοιμασία του ρόλου και των αυτοσχέδιων κοστούμιών από απλά υλικά που βρίσκονται γύρω τους, όπως εφημερίδες, χαρτιά, υφάσματα, παλιά ρούχα, εξαρτήματα κ.ά. και φροντίζουν για τη μουσική, το φωτισμό, τα προσωπεία, τα ανδρείκελα και ό,τι άλλο τους χρειάζεται.

Τώρα είναι έτοιμα να περάσουν στη σύνθετη δραματική πράξη.

Δραματοποίηση χωρίς λόγια

Διευκολύνεται ιδιαίτερα η συγκέντρωση, ο συντονισμός, η σύνθεση, η άσκηση, η εκφραστικότητα και η συνεργασία, αν η ομάδα δραματοποιήσει την ιστορία χωρίς λόγια. Προτείνουμε η δραματοποίηση χωρίς λόγια να γίνει για κάθε σκηνική νοηματική ενότητα χωριστά.

Καθαυτό δραματοποίηση

1. Ο παιδαγωγός μπορεί να αφηγείται μέρος της ιστορίας και να συνεχίζουν τα παιδιά με δράση.
2. Τα παιδιά μπορεί να παρουσιάζουν τη μία μετά την άλλη τις σκηνές

της ιστορίας και ενδιάμεσα ο παιδαγωγός να λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος.

3. Μπορεί ακόμα ο παιδαγωγός να πάρει ένα ρόλο και μέσα απ' αυτόν να προωθή τη δράση όλης της ομάδας.
4. Τον παιδαγωγό μπορεί να αντικαταστήσει μία κούκλα κουκλοθεάτρου.
5. Μία ομάδα παιδιών μπορεί να πάρει το ρόλο των μουσικών και να αυτοσχεδιάζει μουσικά, συνδέοντας τις σκηνές της ιστορίας.

Ανάλυση και έκφραση με άλλους τρόπους

Μετά το τέλος της δραματοποίησης τα παιδιά καλό είναι να ασχοληθούν με τη διαδικασία ή εξέλιξη της δραματοποίησης καθώς και με τους ρόλους τους ή τα συναισθήματά τους κατά τη διάρκεια αυτής. Αυτό μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους:

1. Συζήτηση: Η ομάδα μετά τη δραματοποίηση συζητά σε κύκλο τη διαδικασία, τις επιδράσεις, τη σχέση της ιστορίας με προσωπικές εμπειρίες. Τα παιδιά υποβάλλουν ερωτήσεις το ένα στο άλλο.
2. Θεματικά σπιγμιότυπα: Τα παιδιά, χωρισμένα σε μικρές ομάδες, διαλέγουν από τη δραματοποίηση μία σκηνή που τα ενδιέφερε περισσότερο και προσπαθούν να την αποδώσουν σε ακινησία, σαν να πρόκειται να φωτογραφηθούν.
3. Ζωγραφική: Τα παιδιά ζωγραφίζουν, ατομικά ή ομαδικά, ελεύθερα ό,τι επιθυμούν απ' αυτό που έζησαν.
4. Εικονογραφημένα: Τα παιδιά γράφουν ή υπαγορεύουν στον παιδαγωγό ένα σύντομο κείμενο σε διαλόγους και το εικονογραφούν (κόμικς).
5. Κολλητική (κολάζ): Τα παιδιά εργάζονται ομαδικά, ζωγραφίζουν και κολλούν ό,τι θέλουν απ' αυτά που αντιπροσωπεύουν την προηγούμενη δράση τους, όπως μία κάρτα, μία αγγελία από εφημερίδα που χρησιμοποίησαν, φωτογραφίες από περιοδικά σχετικές με το θέμα τους, ένα κομμάτι τούλι κ.ά. Αυτά τα κολλάνε σ' ένα μεγάλο χαρτόνι ή σε μία επιφάνεια μέσα στην τάξη όπως σε ένα μπαούλο, έναν σκουπιδοτενεκέ, μία χάρτινη κουρτίνα, μία κούτα.
6. Στίχοι – ποίημα: Τα παιδιά σε ομάδες γράφουν στίχους σχετικά με αυτό που έπαιξαν ή προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα ποίημα. Μπο-

- ρούν μετά να τα αποδώσουν ρυθμικά ή προσωδιακά ή διαλογικά.
7. Γράμμα: Τα παιδιά γράφουν ή υπαγορεύουν ένα γράμμα σ' ένα πραγματικό ή φανταστικό πρόσωπο που έχει σχέση με την ιστορία.
 8. Ημερολόγιο τάξης: Τα παιδιά μπορούν να γράφουν ή να υπαγορεύουν σχόλια, παρατηρήσεις, ανακοινώσεις, εντυπώσεις γι' αυτό που έζησαν και επίσης να κολλούν φωτογραφίες, μικροαντικείμενα, ζωγραφιές.
 9. Προσωπικό ημερολόγιο: Κάθε παιδί μπορεί να έχει το δικό του ημερολόγιο όπου κάθε φορά μετά από τη δραματοποίηση μπορεί να ζωγραφίζει, να σχεδιάζει ή να κολλά κάτι σχετικό με το ρόλο του και να γράφει ή να υπαγορεύει κάτι για αυτόν.
 10. Εφημερίδα της τάξης: Τα παιδιά καταγράφουν σε κασετόφωνο συνεντεύξεις, άρθρα, ποιήματα, κριτικές, αγγελίες, γράμματα, διαφημίσεις που ο παιδαγωγός τα γράφει για την εφημερίδα της τάξης και τα παιδιά προσθέτουν την σχετική εικονογράφηση γι' αυτά.
 11. Κουκλοθέατρο ή θέατρο σκιών: Τα παιδιά ετοιμάζουν κούκλες για τους ρόλους της ιστορίας και αυτοσχεδιάζουν. Μπορούν επίσης με τη βοήθεια του παιδαγωγού να ετοιμάσουν χαρτονένιες φιγούρες και να αυτοσχεδιάσουν ένα διάλογο.
 12. Αναμνηστικό: Τα παιδιά κατασκευάζουν ένα αναμνηστικό, μία κονκάρδα, ένα χαρτί με την υπογραφή τους, ένα σήμα, μία σφραγίδα που να έχει σχέση με το θέμα που παρουσίασαν.
 13. Ακρόαση: Τα παιδιά ακούνε μαγνητοφωνημένα στιγμιότυπα από τη δραματοποίησή τους.
 14. Φωτογραφίες: Ένα παιδί μπορεί να επιλέξει το ρόλο του φωτογράφου ή του δημοσιογράφου και να τραβήξει φωτογραφίες κατά τη δραματοποίηση.
 15. Προτάσεις – ιδέες: Τα παιδιά προτείνουν ιδέες τους για αλλαγή της ιστορίας, αλλαγή για την αρχή μόνο ή το τέλος, για μεταφορά σε άλλη χώρα, σε άλλο πλανήτη, σε άλλη εποχή.
 16. Ραδιοφωνικός σταθμός: Τα παιδιά σε ομάδες παίζουν τους ραδιοφωνικούς σταθμούς, αναμεταδίδουν τα νέα από τη δραματοποίηση, ένα τραγούδι, μία αγγελία ή ένα ποίημα σχετικό με αυτήν.

3.3. Εκτίμηση, ανάλυση και παιδαγωγός

Ο παιδαγωγός καλό είναι να κάνει τις δικές του εκτιμήσεις μετά από κάθε δραματοποίηση και να καταγράφει με διάφορους τρόπους το θέμα, τη συμμετοχή των παιδιών τις αντιδράσεις τους, τα προβλήματα που προέκυψαν και πώς τα επέλυσαν τα παιδιά, την ευρηματικότητα και τη φαντασία που ανέπτυξαν. Καλό είναι όμως, να καταγράφει και τη δική του άποψη και συμπεριφορά καθώς και θέματα που τον απασχόλησαν καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, όπως για παράδειγμα με:

1. Ημερολόγιο: Ο παιδαγωγός κρατά ημερολόγιο της δραματοποίησης κάθε φορά.
2. Κάρτες: Διαμορφώνει κάρτες όπου καταγράφει όσα στοιχεία είναι ενδιαφέροντα για κάθε παιδί ξεχωριστά.
3. Ερωτηματολόγια: Ο παιδαγωγός συνθέτει ερωτηματολόγια για τους γονείς σχετικά με τη δραματοποίηση, π.χ. κατά πόσο επηρεάζει ή διαμορφώνει τη συμπεριφορά των παιδιών στο σπίτι.

Η δραματοποίηση αποτελεί μία δομημένη δράση και είναι η αναπαράσταση με δραματικό τρόπο μίας ιστορίας ή ενός παραμυθιού με αρχή, μέση και τέλος, με επιλεγμένους από τα παιδιά ρόλους και εκφωνούμενο λόγο. Η ιστορία ή το παραμύθι μπορεί να προέρχεται από τη λογοτεχνία, τη μυθολογία, την ιστορία ή οποιοδήποτε μαθησιακό αντικείμενο, αλλά συνήθως δημιουργείται από τα παιδιά. Αυτό τους προσφέρει τη δυνατότητα να καταθέτουν προσωπικές εμπειρίες τις οποίες με τον τρόπο αυτό μπορούν να επεξεργάζονται. Τους δίνει επίσης τη δυνατότητα να αισθάνονται δημιουργοί και να ξεπερνούν δειλίες, δισταγμούς ή τυχόν ανασφάλειές τους με αποτέλεσμα να αποκτούν στο τέλος αυτοπεποίθηση και να βελτιώνουν τη σχέση τους με τους άλλους.

Ο παιδαγωγός προκειμένου να οδηγήσει τα παιδιά στη σύνθεση μίας ιστορίας ή ενός παραμυθιού τους παρέχει οπτικά ή ακουστικά ερεθίσματα ή συνδυασμό αυτών. Η ιστορία διαμορφώνεται με ερωτήσεις που υποβάλλει ο παιδαγωγός. Κατόπιν, χωρίζεται σε σκηνικές νοηματικές ενότητες. Κάθε ενότητα παρέχει πολλές δυνατότητες για επεξεργασία ρόλων. Τα στοιχεία της δραματοποίησης που ερευνούν τα παιδιά είναι το πρόσωπο, ο χώρος, ο χρόνος και ο τρόπος. Οι ρόλοι αρχίζουν να διαμορφώνονται. Ο παιδαγωγός προτείνει τεχνικές για την επεξεργασία αυτή. Έπειτα τα παιδιά επιλέγουν τους ρόλους που επιθυμούν και προετοιμάζονται γι' αυτούς. Κατασκευάζουν τα αυτοσχέδια κοστούμια και διαμορφώνουν το σκηνικό τους χώρο, επιλέγουν τη μουσική και αποφασίζουν για το φωτισμό. Ο παιδαγωγός μπορεί να πάρει ένα ρόλο για να μπορεί μέσα από αυτόν να συντονίζει τη δραματοποίηση. Εναλλακτικά μία κούκλα μπορεί να έχει το ρόλο του διασυνδετή της ιστορίας ή του εν μέρει αφηγητή.

Μετά τη δραματοποίηση τα παιδιά αναλύουν τους ρόλους, τη διαδικασία και τα συναισθήματά τους. Η ανάλυση αυτή γίνεται με συζήτηση ή με έκφραση με άλλους τρόπους, όπως ζωγραφική, κολητική, δημιουργία ποιημάτων, τραγουδιών, συγγραφή γραμμάτων, κατασκευή αναμνηστικών, παρουσίαση θεματικών στιγμιotypών κ.ά.

Ο παιδαγωγός καλό είναι να καταγράφει σ' ένα ημερολόγιο ή με όποιο τρόπο μπορεί κάθε δραματοποίηση, το θέμα της, την εξέλιξη της, τις αντιδράσεις των παιδιών, τις δυσκολίες που αντιμετώπισε και ό,τι άλλο κρίνει ενδιαφέρον.

Ερωτήσεις

1. Πώς θα ορίζατε τη Δραματοποίηση με απλά λόγια;
2. Τι οπτικά ερεθίσματα θα δίνατε στα παιδιά για τη δημιουργία μίας ιστορίας;
3. Τι ακουστικά ερεθίσματα θα δίνατε στα παιδιά για τη δημιουργία ενός παραμυθιού;
4. Ποια είναι τα στοιχεία της Δραματοποίησης που επεξεργαζόμαστε σε μία ιστορία ή ένα παραμύθι;
5. Πώς παρεμβαίνει ο παιδαγωγός στη δημιουργία μίας ιστορίας και γιατί;
6. Μπορείτε να συνθέσετε μία ιστορία με δυο αντικείμενα που έχετε επάνω σας;
7. Μπορείτε να γράψετε ένα βιογραφικό για έναν ήρωα σας;
8. Μετά τη δραματοποίηση ποιους τρόπους θα χρησιμοποιούσατε για να οδηγήσετε τα παιδιά να αναλύσουν αυτό που έπαιξαν και να το εκφράσουν με άλλο τρόπο;
9. Είναι κάποια τεχνική της Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και μετά τη Δραματοποίηση για να εκφράσουν τα παιδιά αυτό που έζησαν μ' έναν άλλο τρόπο, ποια και γιατί;
10. Έχετε να γράψετε ένα σύντομο άρθρο για την εφημερίδα του Λυκείου σας για το μάθημά σας αυτό. Αλήθεια, τι και πώς θα το γράφατε;

Η παρέα του Μπάρμπα-Μυτούση. Κουκλοθέατρο Αθηνών.
Κούκλες της Ελένης Θεοχάρη-Περράκη.

Από το κουκλοθέατρο Αθηνών, ο "Μπαρμπα-Μυτούσης".
Κούκλος της Ελένης Θεοκάρη-Περράκη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Το κουκλοθέατρο και η ιστορία του

4.1. Το κουκλοθέατρο και η ιστορία του

Στην αναζήτησή μας για τις ρίζες του κουκλοθεάτρου θα ανατρέξουμε στον πρωτόγονο άνθρωπο. Μέσα στα σπήλαια χαράσσει, αποτυπώνει την ύπαρξή του και την επικυρώνει. Εξημερώνει και υποτάσσει τις δυνάμεις της φύσης μέσα από τη δυνατότητα αναπαράστασης και συμβολισμού. Λατρεύει διάφορα αντικείμενα και θεότητες. Σε μια πέτρα, σε ένα κομμάτι ξύλο, σ' ένα δέντρο, εκεί γι' αυτόν εδράζεται η θεότητα.

Με την πάροδο του χρόνου ο άνθρωπος οδηγήθηκε στη δημιουργία υποτυπωδών ομοιωμάτων της ανθρώπινης μορφής, που τα λάτρεψε ως θεούς. Εκεί λοιπόν, στη λατρευτική χρήση ειδώλων και ομοιωμάτων, που παριστάνουν θεούς, δαίμονες ή και ανθρώπους, έχει τις ρίζες του το κουκλοθέατρο (Πούχκερ, 1984).

Μέσα στα Ορφικά κείμενα τα ανδρείκελα παρουσιάζονται συνδεδεμένα με τις μυθικές λειτουργίες του Διονύσου (Ανδρεάδης, 1984). Ο Ηρόδοτος μετά τους Ορφικούς αναφέρει ότι οι Αιγύπτιοι έχουν επινοήσει για τη λατρεία τους “νευρόσπαστα αγάλματα ενός περίπου πήχεος” και μάλιστα είναι οι γυναίκες που τα περιφέρουν στα χωριά (Ηρόδοτος).

Πολλούς αιώνες μετά, ο Λουκιανός ο Σαμοσαεύς αναφέρει ότι οι Έλληνες για τη λατρεία τους έφτιαξαν παρόμοια νευρόσπαστα, ιδέα που πήραν από την Αίγυπτο. Ένα είδος νευρόσπαστου είναι και οι αρχαίες κούκλες, κόρες, νύμφες και πλαγγόνες. Ήταν αρθρωτές και υποκαθιστούσαν απαγχονισμένες θεότητες ή ηρωίδες, όπως την αρκαδική Άρτεμη, την αττική Ηριγόννη, τη ροδιακή Ελένη και την κρητική Φαίδρα. Οι κούκλες αυτές συνδέονταν μ' ένα τουλάχιστον νήμα που τους επέτρεπε να κινούνται με την πνοή του ανέμου και που η αποτροπαϊκή λειτουργία τους τις συσχέτιζε

με κάποιες επίφοβες δυνάμεις ικανές να επιφέρουν αφορία στη γη, στειρότητα στους ανθρώπους ή μανία (Ανδρεάδης, 1984).

Ο Πλάτωνας στην *Πολιτεία* αναφέρει ένα είδος σκηνής, τα “Παραφράγματα” και τους “Θαυματοποιούς”. Στους *Νόμους* του γράφει για το “νευρόσπαστον” και το “παίγνιον το μεμηχανημένον”, ιδιότητα που αποδίδει στον άνθρωπο σε σχέση με το θεό.

Ο Ξενοφώντας στο *Συμπόσιό* του αναφέρεται σ’ έναν Συρακούσιο, όχι και πολύ περήφανο για την τέχνη του, που απορεί μάλιστα με την τρέλα των ανθρώπων που τον διατρέφουν, επειδή αυτός τους παρουσιάζει ανδρείκελα.

«Ἐπὶ νῆ Δία τοῖς ἄφροσιν. Οὗτοι γάρ τά ἐμά νευρόσπαστα θεώμενοι τρέφουσί με».

Ο Αριστοτέλης στο έργο του *Περὶ κόσμου* αναφέρεται στους νευροσπάστες με θαυμασμό και γράφει ότι καταφέρνουν να κινούν τον αυχένα, τα χέρια, τον ώμο και τους οφθαλμούς των ζώων με ευρυθμία.

Ο Αθήναιος διασώζει το όνομα του Ποθεινού, ενός διάσημου κουκλοπαίκτη που έδινε παραστάσεις στην Αθήνα τον 2^ο αιώνα μ.Χ. Από την ίδια εποχή διασώζεται το βιβλίο του Ήρωνα, *Περὶ αυτοματοποιητικής*. Σ’ αυτό παρέχονται πληροφορίες για το Φίλωνα, που ήταν μηχανικός, ειδικός στη κατασκευή κινητών και ακίνητων σκηνών, νευρόσπαστων και αυτομάτων (Ανδρεάδης, 1984).

Από τη λέξη ανδρείκελος που έχει επικρατήσει μέχρι σήμερα (ανδρὶ εἴκελος, ο όμοιος με τον άντρα, τον άνθρωπο γενικά) ονόμασαν ανδρείκελα τις κούκλες, τις μικρές πλαγγόνες, κατασκευασμένες από ξύλο ή χαρτόνι, που τις κινούσαν με το χέρι απευθείας ή με νήματα και λεπτά σύρματα.

Οι Ρωμαίοι συγγραφείς γράφουν για κινούμενα αγάλματα. Εκτός από το Μαρτιάλο και το Μακρόβιο, ο Κικέρωνας μας πληροφορεί για ένα κινούμενο άγαλμα που παρίστανε την Ήρα και το Δία στα πόδια της Τύχης. Ο Οράτιος μάλιστα αναφέρεται στο θέαμα αυτό σαν να ήταν κάτι αναπόσπαστο της καθημερινής ρωμαϊκής ζωής. Ο Caylus μας πληροφορεί για νευρόσπαστα από ελεφαντόδοντο και ορείχαλκο. Οι Ρωμαίοι δίνουν διάφορες ονομασίες στα νευρόσπαστα τους, όπως *oscilla*, *simulacra* και *imagungulae*.

Το Μεσαίωνα χρησιμοποιούσαν ισπανικές κούκλες για την αναπαράσταση των Παθών μέχρι να τις απαγορεύσει μια σύνοδος των καθολικών

το 1590. Από το όνομα της Παναγίας δόθηκε η ονομασία “μαριονέτες” (Petite Marie - Marion - Marionnettes) που έχει επικρατήσει μέχρι σήμερα και αποδίδεται στις κούκλες που κινούνται με σπάγκους ή σύρμα. Αρχικά όμως ήταν κούκλες που τις φορούσαν στο χέρι ή τις κινούσαν από την πλάτη με τον κατάλληλο μηχανισμό ή με σπάγκους ή σύρμα (Θεοχάρη, 1985). Εκτός από τη μαριονέτα, υπάρχει η κούκλα που λέγεται “μαρότ”, είναι ένα είδος ανδρείκελου, στηρίζεται σ’ ένα ξύλο και κινείται με διάφορους τρόπους.

Την ίδια εποχή δημιουργούνται κούκλες που κινούνται με διαφορετικούς τρόπους. Μια τεχνική λέγεται a la Planchetta. Πρόκειται για δύο κούκλες που στο ύψος του στήθους τους έχει περαστεί ένα νήμα. Με την κίνηση του νήματος οι κούκλες χορεύουν, απομακρύνονται, πλησιάζονται και αγκαλιάζονται (Πούχνερ, 1984).

Όταν το κουκλοθέατρο διώχνεται από την εκκλησία, εξαπλώνεται όλο και περισσότερο και ως μορφή λαϊκού παραδοσιακού θεάτρου επικρατεί στο προαύλιο της εκκλησίας, στις γιορτές και τα πανηγύρια.

Στην αναγέννηση το κουκλοθέατρο δανείζεται τους χαρακτηριστικούς τύπους από την Commedia dell’ arte, παλιό θέατρο της αναγέννησης. Ένας από τους τύπους αυτούς, ο Πουλτσινέλο, επιβιώνει σε διάφορα μέρη του κόσμου με το αντίστοιχο όνομα, Punch στην Αγγλία, Polichinelle στη Γαλλία, Petruska στη Ρωσία, Κετσελ Πεκλιβάν στην Περσία. Σ’ άλλα μέρη προκύπτουν νέα ονόματα ηρώων - πρωταγωνιστών, όπως kasperl στην Αυστρία, Hanswurst στη Γερμανία, Kis Bohoc και αργότερα Jancsi Papr’ika στην Ουγγαρία, Vidushanka στις Ινδίες, Αγιατσούρι στην Ιαπωνία και τόσα άλλα.

Το κουκλοθέατρο στην Ελλάδα

Το κουκλοθέατρο σιγά-σιγά εξαπλώνεται σ’ όλο τον κόσμο. Στην Ελλάδα ο πρώτος που το καθιέρωσε ήταν ο Χρ. Κονιτσιώτης, που του έδωσε μια πιο εξευγενισμένη μορφή.

“...ο Κονιτσιώτης, Τσάκωνας στην καταγωγή, θα πρέπει να γεννήθηκε γύρω στα 1870. Το όνομά του εξακολουθεί να προφέρεται ακόμα και σήμερα με θαυμασμό.... Από όσα μπόρεσα να εξακριβώσω, ο Κονιτσιώτης παίζει ίσως για πρώτη φορά στο Λαύριο το 1902 με προοπτική να κατέβει στην Πάτρα. Αργότερα στα 1918 υπάρχει

η πληροφορία ότι παίζει στην πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα μπροστά σε ένα πολυάριθμο και εκλεκτό κοινό” (Βελλιώτη, 1984).

Ο Κονιτσιώτης εκτός από το πλούσιο ρεπερτόριο που διέθετε, έργα δικά του και μεταφράσεις, κατασκεύαζε κούκλες με ξεχωριστή δύναμη και ομορφιά. Ορισμένες κούκλες του ανήκουν στη συλλογή του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος μαζί με άλλες πολύτιμες κούκλες και φιγούρες του θεάτρου σκιών.

Θίασοι κουκλοθεάτρου έχουν εμφανιστεί πολλοί στην Ελλάδα. Άλλοι μικρής διάρκειας και άλλοι μεγάλης, άλλοι μικρής εμβέλειας και άλλοι μεγάλης. Αξίζει να αναφερθούμε στο αξιολογότερο έργο του Κουκλοθεάτρου Αθηνών ή του γνωστού Μπάρμπα - Μυτούση που ξεπέρασε κάθε προηγούμενο από χρονική διάρκεια και προπαντός από ποιότητα. Χαρακτηρίζεται από υψηλή τέχνη και τεχνική.

Το κουκλοθέατρο αυτό έχει αναθρέψει τρεις ολόκληρες γενιές παιδιών. Πέρασε και ξεπέρασε πολέμους, κατοχή, εμφύλιο, δικτατορία και από το 1939 μέχρι το 1984 ψυχαγώγησε και διαπαιδαγώγησε τα Ελληνόπουλα με τον καλύτερο τρόπο, ώστε να αναχθεί σε σύμβολο του ελληνικού κουκλοθεάτρου.

Πολλοί είναι οι συντελεστές αυτού του μακροχρόνιου έργου. Ωστόσο, η Ελένη Θεοχάρη Περράκη είναι η ιδρύτρια, η σκηνοθέτρια και η στυλοβάτης του για περισσότερο από σαράντα χρόνια. Ελληνίδα από την Αλεξάνδρεια, σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών στο Παρίσι, όταν πήρε τα πρώτα μαθήματα κουκλοθεάτρου. Ήρθε στην Ελλάδα και ίδρυσε το Κουκλοθέατρο Αθηνών στο οποίο αφιέρωσε όλη της τη ζωή. Οι ήρωες που δημιούργησε είναι ο Μπάρμπα - Μυτούσης, ένας καλόκαρδος θεός που λύνει τις διαφορές στα ανηψούδια του, ο καλοκάγαθος Κλούβιος και η σκανταλιέρα Σουβλίτσα. Το ρεπερτόριο του Κουκλοθεάτρου Αθηνών δεν περιορίζεται στα δρώμενα αυτά, αλλά κινείται στο χώρο των παραμυθιών από την ελληνική και διεθνή λογοτεχνία, τα λαϊκά παραμύθια από διάφορα μέρη της Ελλάδας, τους μύθους του Αισώπου και ιστορίες από κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Έδινε τακτικές παραστάσεις όχι μόνο στην Αθήνα αλλά σ’ όλη την Ελλάδα, σε στρατιώτες, τραυματίες, καλλιτέχνες και περισσότερο σε ομάδες παιδιών. Συμμετείχε σε εκθέσεις και φεστιβάλ του εξωτερικού και είχε τακτικές ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές. Το έργο της που μάγεψε παιδιά και απαιτητικούς ενήλικες θεατές, έχει εμπνεύσει πολλούς παιδαγω-

γούς και καλλιτέχνες και έχει λειपुरγήσει υποδειγματικά για μια σειρά νέων θιάσων που έχουν παρουσιαστεί σήμερα στην Ελλάδα (Άλκησις, 1992).

4.2. Θέατρο σκιών: ο Καραγκιόζης και η ιστορία του

Από τις αρχές της σύστασης του νεοελληνικού κράτους, μετά το τέλος της Ελληνικής Επανάστασης, ένα λαϊκό θέατρο, το θέατρο σκιών γράφει την ιστορία του. Ίσως αυτό μπορεί να εκφράσει τους ελευθερωμένους Έλληνες που κουβαλάνε μέσα τους την πικρή εμπειρία της σκλαβιάς τόσων ετών. Είναι ένα απλό θέατρο, άμεσο και γνήσιο που μιλά χωρίς επιτήδευση την απλή ελληνική γλώσσα με ανάγλυφες τις διάφορες κατά τόπους διαλέκτους. Μπορεί να στηθεί και να λειτουργήσει με πολύ απλά οικονομικά μέσα και δίνει τη δυνατότητα να εκφραστούν και να ξεχωρίσουν οι διάφοροι χαρακτηριστικοί τύποι της ελληνικής κοινωνίας, καθώς και η δομή και η λειτουργία της.

Οι επικρατέστερες εκδοχές για την καταγωγή του είναι οι εξής:

- α) Ξεκίνησε από τα βάθη της Ανατολής και πιο συγκεκριμένα από την Κίνα, τις Ινδίες, την Περσία, την Ινδονησία και την Ταϊλάνδη. Στην Αίγυπτο το θέατρο σκιών αναφέρεται ως μυστηριακό θέατρο που το περιεχόμενό του συμβολίζει τη δημιουργία του κόσμου. Στις κινέζικες εγκυκλοπαιδείες αναφέρεται από τον 11ο αιώνα. Τα αρχαιότερα όμως μυστήρια θεωρούνται τα Ελευσίνια, όπου το κυριότερο μέρος της τελετής γινόταν με εναλλαγές φωτός και σκότους.

Με την εξάπλωση του ελληνιστικού πολυτισμού κατά τους χρόνους του Μ. Αλεξάνδρου η μυστηριακή λατρεία αναβίωσε στις χώρες της Ανατολής (Μπίρης, 1952). Το θέατρο σκιών έφτασε στην Τουρκία, όπου διαμόρφωσε τον κωμικό του χαρακτήρα με ήρωα τον Καραγκιόζη και από εκεί προωθήθηκε στον ελληνικό χώρο.

- β) Από τα τουρκοκρατούμενα Γιάννενα, όπου υπάρχουν μαρτυρίες ότι παίζονταν το θέατρο σκιών, πέρασε στη νότια Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Πάτρα με τα χαρακτηριστικά και τις συνήθειες της τουρκικής ζωής (Πετρής, 1986).
- γ) Από τη Μικρά Ασία ήρθε στην Ελλάδα (Καϊμή, 1990) ως το θέατρο των υπόδουλων λαών της οθωμανικής αυτοκρατορίας μεταξύ των οποίων ήταν και οι Έλληνες (Γιαγιάννος, 1976).

Ανεξάρτητα από τις εκδοχές αυτές, το θέατρο αυτό που πήρε το όνομά του από τον πρωταγωνιστή του, **Καραγκιόζη** (μαυρομάτης), είναι σίγουρο ότι ήρθε εδώ από τον τουρκικό χώρο ή διαμέσου αυτού, γρήγορα όμως έγινε ένα δημιούργημα καθαρά ελληνικό.

Ο Καραγκιόζης είναι ένας ήρωας της καθημερινής ζωής. Αντιτίθεται σε κάθε εξουσία με το δικό του τρόπο. Παράλληλα όμως, είναι ένας γνήσιος πατριώτης που αγωνίζεται ενάντια στον εχθρό. Τα υπονοούμενα, τα ευφυολογήματα και τα λογοπαίγνιά του ασκούν άμεσα ή έμμεσα κριτική σε κάθε εξουσία.

Τα σημαίνοντα πρόσωπα του θεάτρου σκιών είναι:

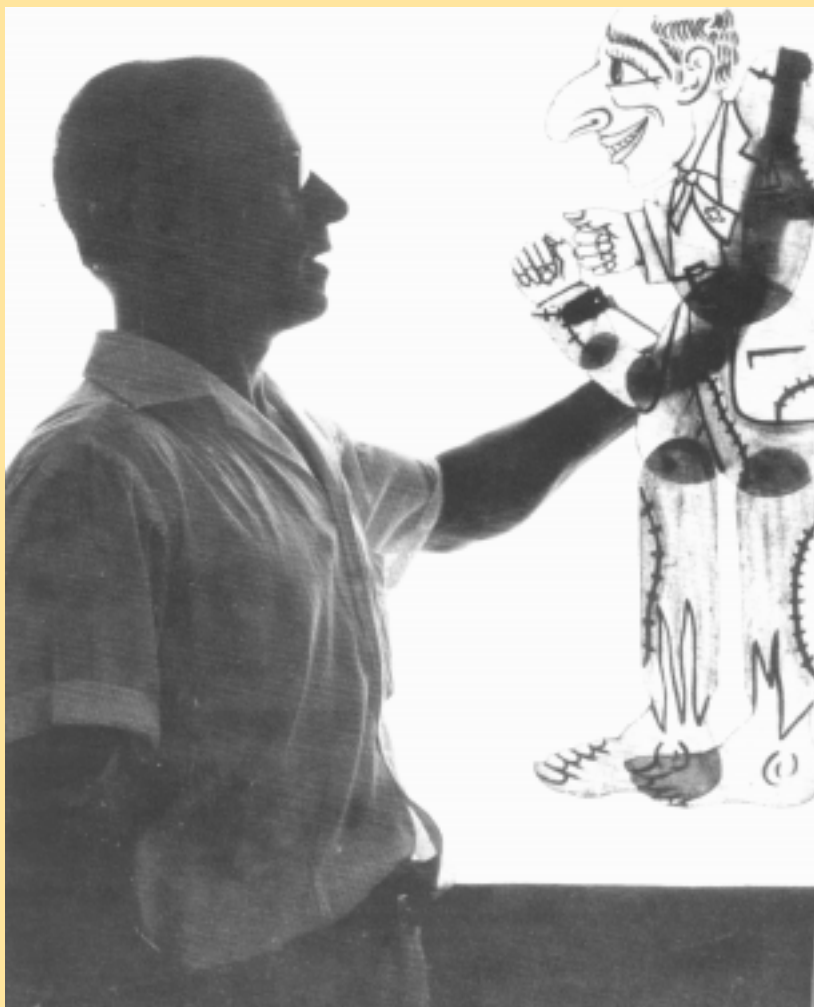
- ο Καραγκιόζης, πονηρός, καταφερτζής, κλέφτης, δόλιος αλλά και αθώος, δοτικός, αφελής, γενναιόδωρος.
- ο Χατζιαβάτης, μισός Έλληνας και μισός Τούρκος.
- ο Σιόρ-Νιόνιος, Ζακυνθινός και μιλάει τη διάλεκτο των Ιόνιων νησιών.
- ο Μπαρμπα-Γιώργος, ψηλός, λεβέντης, δυνατός, γνήσιος, αγρότης με φουστάνελα και βλάχικη ομιλία.
- ο Πασάς, αντιπρόσωπος της τουρκικής εξουσίας και κάθε άλλης.
- ο Μορφονιός, ωραιοπαθής και μοντέρνος.
- ο Βεληγκέκας, Αλβανός την καταγωγή και μουσουλμάνος το θρήσκευμα.

Πολλά άλλα πρόσωπα διαμορφώθηκαν, όπως ο Σταύρακας, ο Σολομών, ο Βεζίρης, ο Θανάσης Βάγιας, ο Σελίμ, ο Πεπόνιας, ο Χαράλαμπος, ο Σεραφείμ, η γυναίκα του Καραγκιόζη και τα περίφημα Κολληπήρια.

Στην Ελλάδα το θέατρο σκιών είναι ταυτισμένο με τον Καραγκιόζη. Σ' άλλα μέρη του κόσμου όμως, το θέατρο σκιών δεν περιορίζεται σ' έναν συγκεκριμένο ήρωα και τα παθήματά του, αλλά αναφέρεται στον τρόπο που παρουσιάζεται ένα θέαμα. Και αυτό δεν είναι παρά μια εναλλαγή του φωτός και της σκιάς που δημιουργείται από διάφορες φιγούρες ή αντικείμενα.

Οι σκιές της παλάμης μας και των δακτύλων σε μια επιφάνεια, συνήθως λευκή, σχηματίζουν κεφάλια ζώων, ανθρώπων ή αντικείμενα. Οποιοδήποτε αντικείμενο ή φιγούρα, όταν φωτιστεί κατάλληλα, θα δημιουργήσει μια σκιά. Αστέρια κρεμασμένα μπροστά από ένα παράθυρο θα δημιουργήσουν

στον τοίχο εικόνα του ουρανού με τα αστέρια. Στην ανατολή αξιοποίησαν αυτό το παιχνίδισμα του φωτός και της σκιάς και το εξέλιξαν σε τέχνη. Μύθοι, παραμύθια και ιστορίες παίζονται με τον τρόπο αυτό με φιγούρες και αντικείμενα, αντί για κούκλες ή ηθοποιούς. Οι φιγούρες κατασκευάζονται από ξύλο, δέρμα ή χαρτόνι, ενώ εμπλουτίζονται σήμερα από ζελατίνες, διαφάνειες και αντικείμενα που φωτίζονται με ποικίλους προβολείς. Αυτό το θέατρο σκιών έχει γίνει γνωστό ως “Κινέζικες σκιές”. Στην Ελλάδα ορισμένοι το ονομάζουν “Παραμυθόδραμα σκιών”, θέλοντας να το διαφοροποιήσουν από τον Καραγκιόζη.

Ο επουδαίος καραγκιοζοπαίκτης Βάγγος Κορφιάτης.

4.3. Τι προσφέρει το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών στα παιδιά

Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών ως θέαμα

Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών, ως θέαμα για τα παιδιά μέσα στο σχολικό χώρο, συντελεί στην ψυχική, κοινωνικο-συναισθηματική, γλωσσική και νοητική ανάπτυξή τους.

Το παιδί μεταφέρεται στο φανταστικό χώρο και ζει μια “πλαστή” πραγματικότητα που είναι ένθετη στην καθημερινότητά του. Του δίνεται λοιπόν, η δυνατότητα να ταυτιστεί με τους ήρωες ή να έρθει αντιμέτωπο μαζί τους, να μεταφερθεί σε άλλες καταστάσεις ζωής ανασύροντας τους περιορισμούς που θέτει η πραγματικότητά του, να ζήσει το ανέφικτο και το μαγικό, να εκτονωθεί μέσα από τη συγκινησιακή του ένταση με τη γρήγορη εναλλαγή αντίθετων συναισθημάτων (φόβο, τόλμη, στενοχώρια, χαρά) και να συμμετέχει στην αναζήτηση της αλήθειας, ανάγκη που διακατέχει τον άνθρωπο σ’ όλη τη διάρκεια της ζωής του.

Το παιδί, μέσα από τα παθήματα των ηρώων, έχει τη δυνατότητα να αφομοιώσει τους ηθικούς νόμους, τους κανόνες, τους διάφορους κώδικες επικοινωνίας, τα ήθη, τα έθιμα, τις επικρατούσες νοοτροπίες, τις τάσεις, τις αξίες, τις απαγορεύσεις και τα ιδανικά καθώς τη δομή και λειτουργία της κοινωνίας στην οποία ζει (Θεοχάρη Περράκη, 1988). Μέσα απ’ όλα αυτά καταγράφει προβλήματα και δημιουργεί ίχνη για συγκεκριμένες επιλύσεις, ενώ οδηγείται σε νέους δημιουργικούς προβληματισμούς.

Μπορεί να αντλήσει πληροφορίες για το άμεσο και έμμεσο περιβάλλον, να ευαισθητοποιηθεί προς αυτό και να διευρύνει τα όρια του κόσμου του.

Έχει την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με τη γλώσσα που είναι ζωντανή και δένεται με τις παραστάσεις. Το παιδί αντιλαμβάνεται ότι οι λέξεις και οι φράσεις διέπονται από πολυσημία (έχουν πολλές σημασίες) και αμφισημία (γίνονται αντιληπτές με δυο διαφορετικούς τρόπους). Εισάγεται σε νέο λεξιλόγιο που κατανοεί μέσα από το μύθο.

Με το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών το παιδί έχει τη δυνατότητα να ζήσει την παιδική ηλικία της ανθρωπότητας και να εξελιχθεί μαζί της. Το παραμύθι, και ιδιαίτερα το λαϊκό, μεταφέρει τα χαρακτηριστικά γνωρίσμα-

τα της πρωταρχικής ανθρώπινης κοσμικής εικόνας (Σούρλας). Άλλωστε ο άνθρωπος για να φτάσει στον ορθολογισμό δεν έχει παρά να περάσει από το μύθο (Vico, 1970).

Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να συμμετέχουν κατά την ώρα της παράστασης και να καθορίζουν την εξέλιξη του παραμυθιού. Τους καθιστά επομένως μέτοχους και συν-δημιουργούς, ενώ το θέαμα μπορεί να μετατραπεί σε διαδικασία κριτικής συνδιαλλαγής και επικοινωνίας.

Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών ως δραστηριότητα των παιδιών

Το κουκλοθέατρο ως δραστηριότητα των ίδιων των παιδιών μέσα στο σχολικό χώρο συντελεί στην ολόπλευρη ανάπτυξή τους. Το θέατρο σκιών, ως δραστηριότητα και αυτή των παιδιών, από τις απλές σκιές αντικειμένων μέχρι το παραμυθόδραμα προωθεί την ανάπτυξή τους, ιδιαίτερα τη νοητική και τη γλωσσική. Είναι όμως δύσκολο να φτάσει σε εντυπωσιακά αποτελέσματα ώστε να προάγει και το αυτοσυναίσθημα των παιδιών.

Προκειμένου τα παιδιά να παίξουν κουκλοθέατρο και θέατρο σκιών κατασκευάζουν κούκλες και φιγούρες και μετά εξασκούνται στο ζωντάνεμα της κούκλας, δηλαδή στην κίνησή της και στην ομιλία - έκφραση. Τα παιδιά επίσης εξασκούνται σε απλούς διαλόγους μέχρι τη σύνθεση ενός παραμυθιού ή ιστορίας.

Ας μελετήσουμε τι προσφέρουν αυτές οι διαδικασίες στα παιδιά.

- ***Με την κατασκευή της κούκλας ή φιγούρας:***

Το παιδί αναπτύσσει τη λεπτή του κινητικότητα. Ενισχύει την έφεσή του για πειραματισμό, εξερεύνηση του περιβάλλοντος και των διαφορών υλικών. Αναπτύσσει τη δημιουργικότητά του και τη συνθετική του ικανότητα. Με τα θετικά αποτελέσματα που επιφέρει προάγει το αυτοσυναίσθημά του και εξασκεί τη συνεργατικότητα του με τους άλλους.

- ***Με την κίνηση και έκφραση της κούκλας:***

Με την κίνηση της κούκλας το παιδί εκλεπτύνει και εξελίσσει τις κινητικές του δεξιότητες και την αδρή του κινητικότητα.

Το ζωντάνεμα της κούκλας δημιουργεί συναισθήματα έκπληξης. Η σύνθεση και η παρουσίαση του έργου ή οι αυτοσχεδιασμοί ωθούν

το παιδί να εκφράσει τον εσωτερικό του κόσμο, τις αγωνίες, τους φόβους, τους προβληματισμούς, τις επιθυμίες, τα όνειρα και τις εμπειρίες του. Καθώς εκφράζεται, εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του και το συνδέει με τα αντικείμενα και την πλοκή του έργου που δημιουργεί το ίδιο. Αποκτά ετοιμότητα λόγου, ενώ εξασκείται στον επιτονισμό και σε φωνές διαφορετικής χροιάς με τους ρόλους που αναλαμβάνει μέσω της κούκλας. Μαθαίνει να μιλάει με ευκρίνεια και να τονίζει σωστά λέξεις και φράσεις. Συγχρόνως οργανώνει και μεθοδεύει τη σκέψη του, συγκεντρώνει την προσοχή του, οξύνει την κρίση του, την παρατηρητικότητα του, τη μνήμη του και προπαγνός την ευρηματικότητά του. Εξασκείται στην επίλυση προβλημάτων και αναπτύσσει τη δημιουργική του φαντασία.

Πολλές φορές το παιδί μέσα από τις διαδικασίες του κουκλοθέατρου αναθεωρεί αξίες, πρότυπα και κοινωνικά στερεότυπα. Επανεξετάζει κριτικά ηθικούς νόμους, συμπεριφορές και κοινωνικές καταστάσεις. Έρχεται επίσης σε επαφή με τις τέχνες και εκλεπτύνει την αισθητική του. Το παιδί γίνεται ζωγράφος, κατασκευαστής-δημιουργός, γλύπτης, χαράκτης, συγγραφέας, μουσικός, φωτιστής και σκηνοθέτης.

Εκτός απ' αυτά, το παιδί συνεργάζεται με τα' άλλα παιδιά. Βελτιώνει την επικοινωνία του και οδηγείται σε κοινά δημιουργικά βιώματα με τα' άλλα παιδιά και εισάγεται έτσι, στις αρχές του αλληλοσεβασμού, της αλληλεξάρτησης, της αλληλοαποδοχής και της αλληλεπίδρασης (Άλκηστις, 1992).

4.4. Τι προσφέρει το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών στον παιδαγωγό

Ο παιδαγωγός, όταν παίζει ο ίδιος κουκλοθέατρο ή θέατρο σκιών, προσφέρει στα παιδιά μέσω των δραματικών στοιχείων του έργου συναισθηματική ένταση και απόλαυση. Για το λόγο αυτό γίνεται ένα πρόσωπο αγαπητό και αποδεκτό με υπερ-πραγματικές διαστάσεις, που μπορεί και οδηγεί τα παιδιά στον κόσμο της μαγείας. Αποτέλεσμα αυτού είναι θετικές αλλαγές στη σχέση παιδιών-παιδαγωγού.

Ο παιδαγωγός μπορεί να χρησιμοποιήσει την κούκλα για να διδάξει έννοιες, αξίες και συμπεριφορές. Ενημερώνει και συμβουλεύει τα παιδιά

μέσα απ' αυτές. Η κούκλα γίνεται ο “δάσκαλος”, ο “πομπός πληροφοριών”, ο “συμβουλάτορας” που το παιδί αποδέχεται.

Παράλληλα, η κούκλα ή η φιγούρα γίνεται ο “εξομολογητής” των παιδιών. Όπως έγραψε ο Rodari (Rodari, 1985) τα παιδιά λένε στην κούκλα ότι δεν θα έλεγαν ποτέ στο δάσκαλό τους. Μα και όταν τα ίδια παίζουν, επειδή ταυτίζονται πολύ εύκολα με τις κούκλες και συγχρόνως αισθάνονται ότι κρύβονται πίσω απ' αυτές, “εξομολογούνται” τα παθήματά τους, τις δυσκολίες τους, τα προβλήματά τους και δίνουν τη δυνατότητα στον παιδαγωγό να ακούσει και να αποκωδικοποιήσει πολλά απ' αυτά.

Ο παιδαγωγός με τις κούκλες ή τις φιγούρες και γενικά με την ενασχόλησή του με την τέχνη αυτή, γίνεται ένας δημιουργός, που νιώθει απόλαυση γι' αυτό που κάνει, με αποτέλεσμα να βελτιώνει το αυτοσυναισθημά του καθώς αισθάνεται επιτυχημένος στο έργο του.

4.5. Εφαρμογές του κουκλοθεάτρου και του θεάτρου σκιών

Ο παιδαγωγός με το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών μπορεί να διαπραγματευτεί οποιοδήποτε θέμα τον ενδιαφέρει. Οι κούκλες και οι φιγούρες μπορεί να δοκιμάζουν οποιοδήποτε πείραμα φυσικής ή να μαθαίνουν ανάγνωση και γραφή.

Μπορεί να εισάγει τα παιδιά σε θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, κυκλοφοριακής αγωγής, μουσειακής εκπαίδευσης, επαγγελματικού προσανατολισμού, υγιεινής του σώματος, υγιεινής διατροφής, πρώτων βοηθειών, προβλημάτων στην οικογένεια, συννηθειών καθημερινής ζωής, εθίμων, αρχαίας και λαϊκής παράδοσης και άλλα. Μπορεί επίσης να χειριστεί θέματα της λογοτεχνίας, της μυθολογίας και της ιστορίας. Όταν παίζει ο ίδιος μπορεί να παίρνει οποιοδήποτε θέμα και με δύο ήρωες να δημιουργεί ένα παραμύθι ή μια ιστορία με πλοκή (Προπ, 1987). Μπορεί επίσης να πάρει ιδέες προκειμένου να δημιουργήσει μια ιστορία από πολλά παραμύθια, ή ακόμα να βρει περιλήψεις σεναρίων (Αλκησις, 1997) ή έτοιμα σενάρια που φυσικά πρέπει να απλοποιήσει. Αν όμως, δημιουργεί ο ίδιος τα σενάρια του θα μπορεί να τα προσαρμόζει στις ανάγκες των παιδιών και του προγράμματος, ενώ θα αισθάνεται ο ίδιος χαρά για τις δημιουργίες του.

4.6. Μεθοδολογία δημιουργικής προσέγγισης

Προκειμένου τα παιδιά να εκφραστούν μέσα από το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών καλό είναι να ακολουθήσουν μια εξελικτική διαδικασία. Υπάρχει ο κίνδυνος, αν δεν γίνει αυτό, τα παιδιά μόνο να παίρνουν τις κούκλες ή τις φιγούρες στα χέρια τους ή να περιορίζονται σ' ένα διάλογο, χαιρετισμό ή στερεότυπες ερωτήσεις.

- *Παρουσίαση της κούκλας ή φιγούρας*

Είναι καλό η κούκλα ή φιγούρα να φτάσει στο σχολικό χώρο μ' έναν περίεργο, μυστηριώδη τρόπο, που να αποτελεί μια έκπληξη, ένα ξάφνιασμα για τα παιδιά. Αν μια κούκλα βρίσκεται πεταμένη ανάμεσα σε άλλα παιχνίδια μπορεί να μη σημαίνει τίποτα το ιδιαίτερο γι' αυτά. Ο παιδαγωγός λοιπόν, βρίσκει έναν πρωτότυπο τρόπο παρουσιάσής της. Την κρύβει μέσα σ' ένα καλάθι, την κρεμάει κάπου από τη στέγη, την κρύβει στον κήπο, τη βγάζει από την τσάντα του. Αυτή η σκηνή μπορεί να συνδεθεί με μια ιστορία που θα αυτοσχεδιάσει και θα αφηγηθεί αργότερα ή με μια ερώτηση που θα απευθύνει προς τα παιδιά “πώς νομίζετε ότι βρέθηκε στο καλάθι;”

- *Γνωριμία με την κούκλα*

Τα παιδιά παίρνουν τις κούκλες ή τις φιγούρες στα χέρια τους, τις καϊδεύουν, τις χορεύουν, τους μιλάνε και οργανώνουν μια γιορτή για να τις υποδεχτούν στο χώρο του σχολείου και να τους δώσουν όνομα.

- *Γνωριμία - παιχνίδια με τη σκιά*

Ο παιδαγωγός συσκοτίζει την τάξη και τη φωτίζει με δύο προβολείς αφού προηγουμένως έχει απλώσει ένα άσπρο σεντόνι ή μια ανοιχτή οθόνη για προβολές. Τα παιδιά τοποθετούνται ανάμεσα στο σεντόνι και τους προβολείς και παίζουν πρώτα με τη σκιά του σώματός τους, των χεριών και των ποδιών τους.

Ορισμένες πιθανές ασκήσεις με τα χέρια είναι να χαιρετάνε, να ζητάνε κάτι, ή να γράφουν ή να χορεύουν στον αέρα, να ζυμώνουν ένα σύννεφο, να εκνευρίζονται, να γελάνε, να μιλάνε, να παίζουν μπάλα, να γίνονται πουλιά, φλόγες, αεροπλάνα, λουλούδια, φύλλα, σύννεφα ή στέγες. Το ίδιο μπορεί να γίνει με τα πόδια των παιδιών που ξαπλώνουν στο πάτωμα.

Τα πόδια επίσης, μπορούν να γίνουν σοκολάτα που λιώνει, δέντρα που τα φυσάει ο αέρας, τεράστια έντομα, ποδήλατα ή μύλοι που γυρίζουν. Τα δάκτυλα των ποδιών γίνονται τσουγκράνες που ξύνουν ένα λιβάδι του ουρανού, λουλούδια που ανοίγουν τη νύχτα και κλείνουν την ημέρα. Τα δάκτυλα των χεριών γίνονται αδελφάκια που τσακώνονται, σκαρφαλώνουν σε ένα δίκτυ, γίνονται φτερά πουλιών κ.ά.

Έπειτα τα παιδιά παίζουν με τη σκιά του σώματός τους. Παίρνουν μια στάση και μένουν ακίνητα και έπειτα ζωντανεύουν σε πολύ αργό ρυθμό. Παίζουν ένα άθλημα σε ζευγάρι, όπως μπάλα, περπάτημα ή παγοδρομίες. Παρουσιάζουν μια σκηνή, όπως ο ήλιος που ανατέλλει ή τα πουλιά που πετάνε.

Αφού εργαστούν αρκετά με τη σκιά του σώματός τους μπορούν να πάρουν διάφορα αντικείμενα και να παίξουν με τη σκιά τους, όπως ένα καρότσι ή ένα ποδήλατο, μια ομπρέλα, ένα κύβο, ένα μπαλόνι, ένα φλιτζάνι, μια κανάτα, έναν αρκούδο ή ένα πιάτο. Γενικά οποιοδήποτε αντικείμενο που υπάρχει στο χώρο μας μπορεί να αξιοποιηθεί γι' αυτές τις δοκιμές.

• Κατασκευή της κούκλας

Κάθε παιδί κατασκευάζει την κούκλα του σύμφωνα με τα ερεθίσματα και τις οδηγίες που του παρέχει ο παιδαγωγός. Η πρόταση του παιδαγωγού καλό είναι να κινητοποιεί και να ελευθερώνει τη φαντασία του παιδιού, ώστε η κατασκευή του να είναι απλή, πρωτότυπη και προσωπική. Είναι απαραίτητο η κούκλα να κινείται εύκολα και να είναι ελαφριά, ώστε ένα παιδί να διευκολύνεται στο χειρισμό της.

Οι δίδυμες αδελφές (κούκλες από εφονγγάρι)

• Κατασκευή της φιγούρας

Κάθε παιδί κατασκευάζει με απλό τρόπο διάφορες φιγούρες που παριστάνουν πρόσωπα ή αντικείμενα. Οι κατασκευές αυτές ακόμα και οι πιο απλές απαιτούν τη συνεργασία του δασκάλου.

Ένα χταπόδι σε εχολείο χορού (κατασκευή από εφημερίδες και καλόν)

• Κατασκευή σκηνής κουκλοθέατρου

Για το κουκλοθέατρο δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει σκηνή. Τα παιδιά μπορεί να παίζουν πίσω από: μια ανοιχτή βαλίτσα, μια ανοιχτή στερεωμένη ομπρέλα, μια καρέκλα που είναι ριγμένο ένα πανί επάνω της, ένα ανοιγμένο χαρτόνι κυματιστό, ένα χάρτινο μεγάλο κωνί, μια τσάντα, ένα παλτό και ότι άλλο βρεθεί στο χώρο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν μικρό ή μεγάλο παραπέτασμα.

Ακόμα μια σκηνή για κουκλοθέατρο ή θέατρο σκιών μπορεί να κατασκευαστεί από μεγάλες κούτες πλυντηρίου ή ψυγείου. Με τη βοήθεια του παιδαγωγού τα παιδιά κάνουν τα κατάλληλα ανοίγματα στην κούτα ώστε να γίνει σαν περίπτερο με μεγάλο άνοιγμα παραθύρου μπροστά και στο ύψος των παιδιών. Το αποτέλεσμα είναι εντυπωσιακό αν τα παιδιά βάψουν την κούτα ή τη γεμίσουν με φωτογραφίες απέξω και κρεμάσουν τούλια, λινάτσα ή φόδρες.

Η κούτα αυτή, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για θέατρο σκιών χρειάζεται να τοποθετηθεί μέσα από το παράθυρό της και σε όλο το μήκος και ύψος ένα μονοκόμματο ριζόχαρτο ή άσπρο σεντόνι. Έπειτα ο παιδαγωγός θα τοποθετήσει την κούτα σε ένα σημείο του χώρου όπου κοντά και από πίσω θα μπορεί να στερεώσει δύο προβολείς ή αντί για αυτούς να ρίξει το φως από το μηχανήμα προβολής διαφανειών.

Ακόμα αντί για μεγάλη κούτα μπορεί να χρησιμοποιηθεί το ξύλινο πλαίσιο μιας παλιάς τηλεόρασης. Μία άδεια κορνίζα μπορεί να αντικαταστήσει τη

σκηνή κουκλοθεάτρου ή θεάτρου σκιών ή κάτι άλλο από το άχρηστο υλικό που συνήθως αποθηκεύουμε και μπορεί να προσφέρεται για το σκοπό αυτό.

Η ευρηματικότητα του παιδαγωγού και των παιδιών μπορεί να οδηγήσει σε πολλές λύσεις. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν με εφημερίδες, που θα κολλήσουν τη μια πάνω στην άλλη, ένα τεράστιο σκληρό χάρτινο επίπεδο. Αυτό μπορεί να ζωγραφιστεί και να γίνει ένα μεγάλο καράβι, όπου τα παιδιά ανοίγουν τρύπες για φινιστρίνια, ή μια πολυκατοικία ή ένα εργοστάσιο. Αν η χάρτινη επιφάνεια στηθεί όρθια τότε τα παιδιά από τα παράθυρα ή φινιστρίνια βγάζουν την κούκλα τους και παίζουν κουκλοθέατρο ή πίσω από το ριζόχαρτο κινούν τις επίπεδες φιγούρες τους.

• *Ζωντάνεμα της κούκλας και της φιγούρας*

Πριν αρχίσουν τα παιδιά να εξασκούνται με τις κούκλες, καλό είναι να δοκιμάσουν να κινήσουν διάφορα αντικείμενα που υπάρχουν στο χώρο. Κατόπιν, μπορούν να φορέσουν στα χέρια τους γάντια ή κάλτσες και να αρχίσουν τις δοκιμές. Συνεχίζουν με κούκλες που στηρίζονται σε ξύλα (ανδρείκελα-μαρότ) και τέλος φοράνε τις γαντόκουκλες στο χέρι. Μπορούν επίσης να δοκιμάσουν και με απλές μαριονέτες. Αφού εξασκηθούν μ' αυτές μετά μπορούν να αρχίσουν να κάνουν δοκιμές με αντικείμενα και τη σκιά τους, με τα χέρια τους, με εικόνες που κόβουν πάνω στο περίγραμμα και τέλος με φιγούρες του θεάτρου σκιών.

Ένας καθρέφτης στο χώρο βοηθάει τα παιδιά για να βλέπουν την κούκλα τους και πως αυτή κινείται.

Τα παιδιά μπορούν να δώσουν μια ορισμένη φωνή στην κούκλα ή φιγούρα τους, που μπορεί και να ηχογραφηθεί σ' ένα κασετόφωνο. Μπορούν ακόμη να συζητάνε για τις κούκλες ή φιγούρες τους, για το χαρακτήρα τους ή τα ενδιαφέροντά τους. Με την πάροδο του χρόνου αρχίζουν να ξεχωρίζουν και καθεμιά αποκτά το δικό της ύφος και τη δική της φωνή. Ο παιδαγωγός επισημαίνει στα παιδιά ότι οι κούκλες ή οι φιγούρες μιλάνε αργά και καθαρά. Σ' αυτό μπορεί να βοηθήσουν ασκήσεις ορθοφωνίας με παροιμίες, γλωσσοδέτες και λέξεις που εκφέρουν τα παιδιά αργά και ρυθμικά. Αργή επίσης, είναι και η κίνηση της κούκλας ή φιγούρας. Ακολουθεί ο συντονισμός της φωνής με την κίνηση. Τα παιδιά εξασκούνται ανά δύο ενώ συγχρόνως κατανοούν ότι δεν μπορούν να μιλάνε και οι δύο κούκλες ή φιγούρες μαζί αλλά καθεμιά με τη σειρά της. Κάθε κούκλα ή φιγούρα μπορεί να έχει ένα όνομα και ένα δικό της χαρακτηριστικό τραγούδι.

• Χορός της κούκλας ή φιγούρας

Με τη συνοδεία μουσικής τα παιδιά κινούν αντικείμενα, κούκλες ή φιγούρες και χορεύουν με το ρυθμό που βοηθά στο συντονισμό των παιδιών μεταξύ τους. Κρατούν τα αντικείμενα, τις κούκλες ή τις φιγούρες ψηλά και χορεύουν μαζί τους.

Πιθανές ασκήσεις είναι ο χορός των μπουκαλιών, των μολυβιών, των τηλεφωνικών συσκευών, των εφημερίδων, των βιβλίων, των παπουτσιών, των χάρτινων πιάτων, των αστεριών, των ψαλιδιών, των ψεύτικων λουλουδιών, των μπρικιών κ.ά.

Από τους πρώτους αυτούς απλούς χορούς μπορούμε να προχωρήσουμε σ' άλλες ασκήσεις που να έχουν ένα θέμα και διαφορετικές κούκλες ή φιγούρες όπως, το δάσος που χορεύει το βράδυ (δέντρα, ζωάκια, ποτάμι), η θάλασσα που γιορτάζει τον Ποσειδώνα (ψάρια, χταπόδια, φύκια, κούκλα), ο ουρανός που καλωσορίζει τους αστροναύτες (αστέρια, σελήνη, φιγούρες ή κούκλες), ένα βράδυ στο θέατρο (μάσκες, καπέλα, πανιά), οι εποχές και ο χρόνος που γιορτάζουν (αντικείμενα κάθε εποχής, κούκλες, ομπρέλες, στάχυα), ο χειμώνας που έχει γλέντι (σκουφιά, γαλότσες, κούκλες, πουλόβερ, κάλτσες), ο αποχαιρετισμός της ψάθινης σκούπας (σκούπες, κούκλες) κ.ά.

• Διάλογοι με δυο κούκλες, φιγούρες ή αντικείμενα

Ο παιδαγωγός πρώτα με μια κούκλα κάνει ερωτήσεις στα παιδιά π.χ. πώς σε λένε, πόσο χρόνων είσαι, πού μένεις, πόσοι είσατε στην οικογένειά σου ή τι φαγητό σου αρέσει, τι θυμάσαι από τότε που ήσουν μικρός, τι δουλειά θέλεις να κάνεις στο μέλλον κ.ά.

Έπειτα τα παιδιά χωρίζονται σε ζευγάρια παίρνουν τις κούκλες τους και κάνουν ερωτήσεις το ένα στο άλλο.

Στη συνέχεια οι κούκλες ή οι φιγούρες μπορούν να πάρουν ρόλους και θέματα.

Ορισμένες πιθανές ασκήσεις σε ζευγάρια είναι ο μπαμπάς και το παιδί, η μαμά και το παιδί, ο γιατρός και ο άρρωστος, ο παππούς και ο εγγονός, ο μανάβης και ο μπακάλης, ο αδελφός και η αδελφή, ο ήλιος και η σελήνη, η κανάτα και το ποτήρι, ο Έλληνας και ο Πακιστανός, η αλεπού και η κότα, ο χειμώνας και η άνοιξη, το μαύρο και το κόκκινο, κ.ά.

• Διάλογοι πληροφοριών

Τα παιδιά μπορούν να ανταλλάξουν πολλές πληροφορίες μεταξύ τους με τις κούκλες και με το συντονισμό του παιδαγωγού.

Ορισμένες, πιθανές ασκήσεις είναι δύο μέλισσες που κουβεντιάζουν για τη ζωή τους, δυο δεινόσαυροι που μιλάνε για τη φύση, δυο φυτά που διαμαρτύρονται για το μολυσμένο αέρα, δυο μικρόβια γρίπης που συζητάνε για τον πόλεμο που τους κάνουν οι άνθρωποι, κ.ά.

• *Παιχνίδια*

Ακόμα οι κούκλες μπορεί να παίζουν σε ζευγάρια διάφορα παιχνίδια.

Ορισμένες, πιθανές ασκήσεις είναι οι κούκλες που παίζουν κυνηγητό ή κρυφτό, οι κούκλες που παίζουν με καρτέλες, μ' ένα ζάρι, με ντόμινο ή με τις λέξεις και κάνουν αναγραμματισμούς, βρίσκουν λέξεις με ομοιοκαταληξία κ.ά.

• *Παραμύθι*

Τα παιδιά μετά τους χορούς, τους διαλόγους και τα παιχνίδια και αφού παρακολουθήσουν μερικές απλές παραστάσεις από τον παιδαγωγό μπορούν να προχωρήσουν σε πιο σύνθετη διαδικασία και συγκεκριμένα να πειραματιστούν ελεύθερα για ένα διάστημα και μετά να προσπαθήσουν να παρουσιάσουν ένα απλό παραμύθι ή ένα μέρος του. Θα αρχίσουν πρώτα με κούκλες κουκλοθεάτρου και μετά θα περάσουν στις σκιές. Ορισμένοι μύθοι του Αισώπου είναι κατάλληλοι για τη φάση αυτή, γιατί είναι σύντομοι και συνήθως με δυο πρωταγωνιστές. Ο παιδαγωγός δημιουργεί με τα παιδιά απλά παραμύθια που φροντίζει να έχουν δράση και κάποια πλοκή (Προπ, 1987) για να παίξουν μια σκηνή ή και ολόκληρα παραμύθια.

Τα παιδιά αν εξασκηθούν αρκετά σε όσα αναφέρθηκαν θα αναπτύξουν την εκφραστικότητα τους, τη δημιουργικότητά καθώς και την ικανότητα οργάνωσης και σύνθεσης.

• *Δημιουργικότητα - κατασκευές*

Ο παιδαγωγός οφείλει να ελευθερώνει τη σκέψη των παιδιών με σκοπό την παραγωγή όσο το δυνατόν πιο ελεύθερης ροής ιδεών (Lee, 1987). Η ατμόσφαιρα του σχολείου μπορεί να είναι δημιουργική, αν ο παιδαγωγός παρέχει ερεθίσματα στα παιδιά, προσδοκεί νέες λύσεις και διασυνδέσεις, ενώ ταυτόχρονα αποδέχεται ή προκαλεί ερωτήσεις, ιδέες και προβληματισμούς με φαντασία, όπως ο Edward de Bono (Edward de Bono, 1970) ο οποίος ανέπτυξε την τεχνική της διδασκαλίας της δημιουργικότητας.

Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών ως δραστηριότητες των παιδιών μπορούν να δώσουν πολλές ευκαιρίες για την ανάπτυξη της δημιουργικό-

Η γιαγιά και ο παππούς

το κοράλι και ο αστερίας
μιλάνε για το βυθό της
θάλασσας.

τητας. Η κατασκευή της κούκλας από ποικίλα υλικά δίνει πολλές δυνατότητες γι' αυτό.

Κάθε αντικείμενο μπορεί να μετατραπεί σε κούκλα με απλό τρόπο π.χ. με το να κολλήσουν τα παιδιά μόνο δυο μάτια.

Γενικά άχρηστα κουτιά, μπουκάλια, τενεκεδάκια διαφορετικού μεγέθους, χάρτινα ρολά από μικρά (χαρτί τουαλέτας) μέχρι μεγάλα (περιτύλιξη υφασμάτων) μπορούν εύκολα να μετατραπούν σε κούκλες ή μαριονέτες.

Αντικείμενα μηδαμινής αξίας, όπως πιάτα, χάρτινα ποτήρια, φελλοί, κολοκύθες, πλαστικές γλάστρες, κρεμάστρες προσφέρονται για κατασκευές.

Ακόμα κατεστραμμένα αντικείμενα, όπως στεγνωτήρες, παλιά ρολόγια, πορτατίφ, τσάντες, καπέλα, παλιά σιδερικά, ρουλεμάν, ελατήρια, μπαλάκια, μπάλες, κουβάρια, μπαλόνια και ξύλινα ή σιδερένια ραβδάκια διαφόρων μεγεθών είναι απαραίτητα γι' αυτές τις κατασκευές.

Επιπλέον αντικείμενα καθημερινής χρήσης, όπως σφουγγάρια, λεκάνες, κουβάδες, σκουπάκια, σέσουλες, κουτάλες, ξεσκονιστήρια, φαράσια, τιναχτήρια, αντλίες λαδιού και γενικά αντικείμενα που έχουν μια λαβή και μπορούν να κρατηθούν εύκολα, μετατρέπονται αμέσως σε κούκλες ή μαριονέτες. Είναι απαραίτητο επίσης και υλικό, όπως σπάγκοι, κορδόνια, γάντια, παλιά καλσόν, εισιτήρια, χαρτονάκια, σύρμα ευλύγιστο, σχοινί, κουρέλια, τούλια, μαντήλια για τις διάφορες κατασκευές και το στολισμό της κούκλας.

Πολύ θα βοηθήσει μια συλλογή από φωτογραφίες και εικόνες προσώπων, ανθρώπων, ζώων, και αντικειμένων από περιοδικά, όπως και αφίσες με ανθρώπους, ζώα ή αντικείμενα που μπορεί να κολληθούν εύκολα σε χαρτόνι, να στερεωθούν σ' ένα ξυλάκι ή να κρεμαστούν από σπάγκο και να γίνουν κούκλες, μαριονέτες ή φιγούρες. Τις μεγάλες αφίσες και φωτογραφίες ή εικόνες τα παιδιά μπορούν να τις κρατήσουν μπροστά από το σώμα τους ή το πρόσωπό τους και να παίξουν τα ίδια.

Εκτός από όλα αυτά, ο παιδαγωγός μπορεί να δείξει στα παιδιά να φτιάχνουν κούκλες με χαρτοπολτό, με πριονίδια, με χαρτοβάμβακο ή χαρτί τουαλέτας και κόλλα ταπετσαρίας και άλλες τεχνικές.

Το καθετί γύρω μας μπορεί να ζωντανέψει και ο κόσμος να πάρει άλλες διαστάσεις. Με τη δημιουργική τους φαντασία τα παιδιά μπορούν να μετατρέψουν την πραγματικότητα και την καθημερινότητα σε όνειρο και μ' αυτό τον τρόπο το όνειρο που κρύβεται μέσα τους να γίνει πραγματικό.

Το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών είναι μια μορφή θεατρικής τέχνης που έχει τις ρίζες της στο πρωτόγονο άνθρωπο, στην έκφραση του ή στη λατρευτική ανάγκη, στις τελετουργίες του ή στα θρησκευτικά μυστήρια. Με τη πάροδο του χρόνου από τα λατρευτικά ομοιώματα της ανθρώπινης φιγούρας προέκυψαν τα ανδρείκελα και κατ' επέκταση η κούκλα και η φιγούρα.

Στην αρχαία Ελλάδα, σύμφωνα με τις αναφορές, το κουκλοθέατρο έχει διαμορφωθεί και αποτελεί μια μορφή τέχνης, αφού υπάρχει ο “νευροσπάστης” όπως ονομάζεται ο κουκλοπαίκτης, το “νευρόσπαστο”, το “ανδρείκελο”, και το “παίγνιον μεμνηχανμένον”, όπως ονομάζεται η κούκλα ή η μαριονέτα, και η “αυτοματοποιτική”, όπως ονομάζεται η τέχνη.

Το θέατρο σκιών ξεκινά από τα Ελευσίνια Μυστήρια και ακολουθεί μια δαιδαλώδη διαδρομή για να επανέλθει στην Ελλάδα και να καθιερωθεί με την ονομασία “Καραγκιόζης”, αφού όμως, αποτέλεσε και αποτελεί μέχρι σήμερα κύριο τρόπο έκφρασης σε χώρες της Ανατολής.

Το κουκλοθέατρο περισσότερο και το θέατρο σκιών λιγότερο χρησιμοποιούνται στην εκπαίδευση ως μέσα έκφρασης, επικοινωνίας και μάθησης. Ως θέαμα ή ως δραστηριότητα δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να μεταφερθούν σ' ένα φανταστικό χώρο, να ταυτιστούν με τους ήρωες, να αφομοιώσουν πληροφορίες ηθικούς νόμους, κανόνες και κώδικες συμπεριφοράς, να επιλύσουν προβλήματα και να ασκήσουν τη δημιουργικότητά τους.

Ερωτήσεις

1. Τι σχέση έχει το κουκλοθέατρο με τον πρωτόγονο άνθρωπο;
2. Υπάρχει κάποια τεχνική κουκλοθεάτρου στην αρχαία Ελλάδα;
3. Από πού κατάγεται το θέατρο σκιών;
4. Ποια είναι τα κύρια πρόσωπα του Καραγκιόζη;
5. Τι προσφέρουν το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών ως θεάματα στα παιδιά;
6. Τι προσφέρουν το κουκλοθέατρο και το θέατρο σκιών ως δραστηριότητες στα παιδιά;
7. Μπορείς να δημιουργήσεις ένα δικό σου παραμύθι κατάλληλο για κουκλοθέατρο;
8. Αν εργαζόσουν σ' ένα νηπιαγωγείο τι θα έκανες για να κινήσεις το ενδιαφέρον των παιδιών για το κουκλοθέατρο;
9. Μπορείς να γράψεις ένα διάλογο για δυο κούκλες κουκλοθεάτρου, ένα αγοράκι και ένα κορίτσάκι;
10. Έχεις αναλάβει να φτιάξεις ένα μουσείο κουκλοθεάτρου στην τάξη σου. Τι αντικείμενα θα συμπεριλάβεις σε αυτό;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλκνσις, (1989). *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και αγγεία*, Αθήνα, Ελληνικά γράμματα.
- Αλκνσις, (1992). *Κουκλο-θέατρο Σκιών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Αλκνσις, (1993). *Θεατρική Αγωγή*, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Αλκνσις, (1997). *Κουκλοθέατρο*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Αλκνσις, (1998). *Το βιβλίο της Δραματοποίησης*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Αλκνσις, (2000). *Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Αλκνσις, (1999). *Το Αυτοσχέδιο Θέατρο στο Σχολείο*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Ανδρεάδης, Γ. (1984). *Θείον Θαύμα, Δρώμενα* 3/4, σελ. 19.
- Αριστοτέλης, *Περί του κόσμου*, κεφ. ΣΤ'.
- Art Syllabus, (1998). *K-6 Creative Arts Syllabus*, New South Wales Board of Studies
- Αριστοτέλης, *Ποιητική*
- Αρτώ, Α., (1987). *Το θέατρο και το είδωλό του*, σελ.31, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα.
- Barthes, R., (1964). *Litterature et Signification, Essais critiques*, Paris.
- Bentley, E. , (1965). *The Life of Drama*, London.
- Caylus, *Recueil d' Antiquites Egyptiennes, Etrusques, Grecques, Romaines et Gauloises*, 1752-67.
- Γιαγιάννος, Α., Γιαγιάννος, Α., Διγκλής, Ι. (1976). *Ο κόσμος του Καραγκιόζη*, Αθήνα, εκδ. Ερμής.
- Γκροτόφσκι, Γ., (1982). *Για ένα φτωχό θέατρο*, εκδ. Θεωρία, Αθήνα.
- Dau, E., (1991). *The Arts in Early Childhood*, (Editor, Susan Wright), Australia, Prentice Hall.
- De Bono, E., (1970). *Lateral Thinking, a Textbook of Creativity*, Wardlock Educational.
- Gifford. M., (1997). *What is Good Play?* Διάλεξη στο ετήσιο σεμινάριο Speech and Drama Association of New South Wales, Sydney, Australia.
- Esslin, M., (1987). *The Field of Drama*, London, Methuen.
- Fischer- Lichte, (1979). *Bedeutung - Probleme einer Semiotischen Hermeneutik und Aestetik*, Munchen.
- Ηρόδοτος, βιβλ. ΙΙ, 48.
- Θεοχάρη Περράκη, Ε. (1988). *Τέχνη και Τεχνική του Κουκλοθεάτρου*, Αθήνα, εκδ. Εστία.
- Θεοχάρη Περράκη, Ε. (1985). *Το Κουκλοθέατρο*, από το βιβλίο: *Η Σκηνογραφία στο Νεοελληνικό Θέατρο*, Αθήνα, εκδ. Άποψη.
- Freud S., (1913). *L' interet de la Psychanalyse*, Scientia, τομ XIV, Bologna,
- Freud, S., (1926). *Introduction a la Psychanalyse*, σελ. 450, Payot, Paris.
- Καϊμης, Τζ. (1990). *Καραγκιόζης*, Αθήνα.
- Κακούρη, Κ., (1974). *Η προϊστορία του θεάτρου*, εκδ. Υπουργείου Πολιτισμού, Αθήνα,.
- Κορδάτος, Γ., (1974). *Η αρχαία τραγωδία και κωμωδία*, εισαγωγή, σελ. 14, Μπουκουμάνη, Αθήνα,

- Κουν, Κ., (1987). *Κάνουμε θέατρο για τη ψυχή μας*, σελ. 13, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.
- Κικέρων, *De Divin*, II, 41.
- Lee, V., Webberley, R., Litt, L., (1987). *Νοημοσύνη και Δημιουργικότητα*, Αθήνα, Το ανοικτό Πανεπιστήμιο, εκδ. Κουτσουμπός.
- Λουκιανός, *Περί της Συρίας*, θ'π.16.
- Ladousse, G. (1987). *Role Play*, Oxford University Press.
- Λεκατσάς, Π., (1963). *Έρως*, κεφ. 22, σελ. 159, Δίφρος, Αθήνα.
- Λεκατσάς, Π., (1951). *Η καταγωγή των θεσμών, των εθίμων και των δοξασιών*, Αθήνα.
- Lesky, A., (1985). *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσ/κν.
- Μακρόβιος, *Saturnaliū Conviniūrum, libri septem*, 1, 23.
- Μαρτιάλιος, *Epigrammata*, gr V, στ. 3.
- Μπίρης, Η. (1952). *Ο Καραγκιόζης*, Αθήνα.
- Mannoni, O., (1969). *Clefs pour l' Imaginaire*, σελ. 166, Seuil, Paris.
- Μπαμπινιώτης, Γ., (1986). *Εισαγωγή στη γλωσσολογία*, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα.
- Muller W. (1986). *Παντομίμα*, Αθήνα, εκδ. Κάλβος.
- Moreno, J., (1953). *Who shall Survive?* Beacon House, New York.
- Οράτιος, *Ars Poetica*, 276.
- Παπανδρέου, Ν., (1989). *Περί θεάτρου*, εκδ. University Studio Press, Θεσ/κν.
- Παπανούτσος, Ε., (1956). *Αισθητική*, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα.
- Οράτιος, βιβλ. II, Sat 7, στ. 82.
- Πετρής, Γ. (1986). *Ο Καραγκιόζης*, Αθήνα, εκδ. Γνώση.
- Πλάτων, *Πολιτεία*, VII, 514b.
- Πλάτων, *Νόμοι*, 803 και 1644E.
- Πούχνερ, Β. (1984). *Το Λαϊκό Παραδοσιακό Θέατρο στα Βαλκάνια*, Αθήνα , Δρώμενα 3/4.
- Προπ, Βλ., (1987). *Μορφολογία του Παραμυθιού*, Αθήνα, εκδ. Καρδαμίτσα.
- Πολίτης, Φ., (1938). *Είκοσι χρόνια κριτικής*, β' τόμος, εκδ. Εστία, Αθήνα.
- Πούχνερ, Β., (1986). *Σημειολογία του θεάτρου*, εκδ. Παιρίδη, Αθήνα.
- Πούχνερ, Β., (1984). *Ευρωπαϊκή Θεατρολογία*, εκδ. Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, Αθήνα.
- Προπ, Β. (1987). *Μορφολογία του Παραμυθιού*, Αθήνα, εκδ. Καρδαμίτσα.
- Rodari, G, (1985). *Γραμματική της Φαντασίας*, Αθήνα, εκδ. Τεκμήριο.
- Σολομός, Α., (1986), *Έστι θέατρον και άλλα*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα.
- Somers, J., (1994). *Drama in the Curriculum*, London, Cassell.
- Σούρλας, Ε. *Η Διδακτική των Παραμυθιών*, Αθήνα, εκδ. Δίπτυχο.
- Vico, G., (1970). *Nuova Scienza*, Leipzig, V 86
- Warren, K., (1999). *Hooked on Drama*, Australia, Social Science Press.

Ο κόσμος της κούκλας.
Έκθεση κούκλας των φοιτητριών του Πανεπιστημίου της Αθήνας.

